

לבנות עשה

עין טובה

מהדורה זו מוקדשת לזכותו של הרב עובדיה
דהן שליט"א יו"ר המועצה הדתית על
עזרתו המרובה למכון 'למעשה'

הוקדש לע"נ אמו רודפת תורה וחסד
הרבנית פרוחה בת עישא ע"ה

לע"נ כל הערירים שאין מי שיאמר עליהם קדיש
הונצח ע"י הרב עובדיה דהן שליט"א

בסיוע

©

כל הזכויות שמורות

למכון 'למעשה'

ולפנחס זרביב

כתובת המחבר

נתן אלבוז 8 \ 10

אשדוד

058-3271323

p0583271323@gmail.com

דברי ברכה

שמחתי שמחה גדולה בראותי ראשית עמך
המשובח והנאמן של האברך החשוב והמתמיד,
וירא שמים מרבים, כה מפיך מרגליות, מושבי
הכולל, מחוסר תורה וחסד, ומאז שצויר
במרכז התורה שלם ויפתח, הדבר הנחש
צריכים עלינו אשר יקרא בשם "למעשה" על
מגילת אסתר ועל מוצאי שבת.
עברתי על מקצת הספר ומצאתי בו קורת
רוח ודברים נפלאים המרוויים את צימאוננו
של המבקש. ולא נשאר לי אלא לברך שיגדיל
מעלתך מוציא ותצדק להפגיש תורה וחסד
לזכות את הרבים הן בתורה ולהאדירה, לזכות את הרבים הן בתורה
במורה שלם. ויורכו כל העוזרים והמסייעים
בכל הפרשות סגולה בני חיי ומזוני רווחי.

החותם לכבוד כותב ומוזני

הרב יצחק אברג'יל

גיש כולל תורה וחסד

המלצת הגאון האדיר מרן הרב יצחק אברג'יל שליט"א בעל ה'ברכת יצחק'

דברי ברכה

שמחתי שמחה גדולה בראותי ראשית עמך המשובח והנאמן של האברך החשוב והמתמיד, וירא שמים מרבים, כה מפיך מרגליות, מלומדי הכולל "מוסד תורה וחסד", ומג"ש במרכז התורני 'לב יצחק' הרה"ג פנחס זרביב שליט"א אשר יקרא בשם 'למעשה' על מגילת אסתר ועל המועדים.

עברתי על מקצת הספר ומצאתי בו קורת רוח ודברים נפלאים המרוויים את צימאוננו של המבקש. לא נשאר לי אלא לברך שעוד יפוצו מעינותיך חוצה ותזכה להגדיל תורה ולהאדירה, לזכות את הרבים הן בתורה שבכתב הן בתורה שבע"פ. ויורכו כל העוזרים והמסייעים בכל הברכות שבתורה בני חיי ומזוני רווחי.

החותם לכבוד התורה ולומדיה

יצחק אברג'יל

למעשה עין טובה

הקדמה

אודה ה' שזיכני לעסוק בתורה ולחדש בה חידושים ולהוציאם לאור

תודות להורי היקרים שלא חסכו מעצמם עמל וטורח כדי שנגדל בתורה ויראת שמים טהורה ולמור אבי הרב יצחק זרביב שליט"א שהוא מושל ונמשל לאהבת תורה ומרגלה בפומיה תמיד תורה. תורה. ויראת שמים טהורה. ואם הבנים שמחה הרבנית מרגלית תליט"א. וכן לחמי הרב משה חיים טוטיאן שליט"א וחמותי ולסב רעיית הר' יוסף טוטיאן שליט"א ולסב השני המשגיח הרב יעקב אקוקה שליט"א ואחרון חביב מקים עולה של תורה לשם שמים במסירות נפש סבי פה מפיק מרגליות הגאון האדיר ר' פנחס קריספין שליט"א ראש מוסדות 'מורשה' ועימו הרבנית הדגולה הרבנית אביבה קריספין תליט"א על כל עזרתה המרובה לכלל ישראל ולנו בפרט.

אודה לגאון האדיר מרן הרב יצחק אברג'ל שליט"א ראש מולל תורה וחסד בעל הברכת יצחק על כל מה שנעזרתי בו עצה ותושיה.

וכן להרב ישראל אברהם קלאר שליט"א על הבימה החשובה שנותן לי בכל שבוע בקונטרס המפואר שמוציא לאור מידי שבוע 'אספקלרייא' ומופיץ בכמאה אלף עותקים (להשיג במייל 9797@okmail.co.il) יזכהו ה' להפיץ מעיינותיו חוצה ולהמשיך לזכות את הרבים.

וכן להרב מאיר שלום וקנין שליט"א ראש המרכז התורני 'לב יצחק' על עזרתו המרובה.

שלי ושלכם שלה הוא רעיית היקרה מנשים באהל תבורך על יום שעה, שעה, שניה, שניה, שניה, שבגודל האהבת התורה שלה שאין לה אח וריע היא מסירה ממנני את טירדות הזמן והכל מתוך מאור פנים ושמחה ואהבת חסד.

כמו כן אודה למועצה הדתית אשדוד על עזרתם האדיבה בהוצאת ספר זה והכל כדי להגדיל תורה ולהאדירה ולעומד בראשה הרב עובדיה דהן שליט"א שנודע בנועם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו, בבחינת 'טוב שכן קרוב מאח רחוק' וכן לרב חיים בן חמו שליט"א ראש כולל מושב עוצם מנהל מחלקת תרבות תורנית שנודע בנועם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו ואף כיבד את הספר במאמר מכובד. ולרב יעקב נחמני שליט"א ראש כולל 'ברכי יוסף' ור"מ בישיבת 'בית הלוי' על כל העזרה וההכוונה.

כמו אודה לגיסי היקרים הרב יוסף ילזו שליט"א בעל ה'ביכורי יוסף' והרב אברהם דהן שליט"א בעל ה'ברכת אברהם' וראש מכון 'ליבנו בתורתו' על שמאפשר לנו בנדיבות ליבו להביא מקושיותיו הנפלאות. והרב שמעון בדרה שליט"א בעל ה'שבע ביום הללתיך' על עזרתם המרובה. ולאחי וראש הגה"צ והמתמיד ר' יונתן זרביב שליט"א ולאחי ר' מרדכי זרביב שליט"א על עצותיו העמוקות

❖ למעשה עין טובה ❖

והנפלאות. ולגיסו היקר יניק וחכים טובא הרב יעקב חי טוטיאן שליט"א והרב יהודה טוטיאן שליט"א. על עזרתו בהגהת הספר יה"ר שזכות זו תעמוד להצלחתו בלימוד וכן לכולל ערב שבו אני חוסה 'אליבא דהילכתא' שבנשיאות הגאון הגדול הרב יעקב הלל שליט"א ולבנו יד ימינו הרה"ג יהודה הלל שליט"א ראש הכוללים מודן ועד באר שבע

למעשה עין טובה

הרשעות של הרשע היא בדקות ושורשו עין רעה

וצ"ב מה ההוא של הרשע שאם היה שם היה ניגאל

אלא חטאו הוא בדקות וגם הוא אינו שם לב שהוא רשע

יבואר עפ"י מה שאומר הרב אביגדור מילר אל תטעו, הרשע הזה הוא ילד חרדי שלומד תורה, הוא יושב בסדר של אביו, הוא אוכל מצה ומרור ועושה כל מה שנדרש ממנו. ולא עוד אלא שזה גם מה שבעתיד הוא הולך לעשות עם ילדיו! הרשע הזה ח"ו לא ויתר על התורה. אז מה היא רשעתו של הרשע? הרשעות כאן זה משהו מאוד נסתר, ורק האב הוא מספיק חכם כדי לחוש בה.

על שאלת הרשע "מה העבודה הזאת לכם? – אומר הירושלמי (פסחים פרק י ד) ששאלתו היא "מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה". כשנשים לב נראה, יש כל כך הרבה דברים במצוות הפסח שהוא יכול היה להזכיר: העדות, החוקים, המשפטים – שהם פרטי ההלכות שאנו שומרים לקיים, אבל הוא בחר דוקא בעבודה. עבודת ה', לשרת את ה', זה דבר נפלא, אבל העבודה מתייחדת בזה שנכלל בה הרבה עשייה של מעשים, ולכן הוא בחר לשאול על העבודה "מה העבודה הזאת לכם". בשאלתו דוקא על העבודה, נשמע 'צליל' של תמיהה "מה אתם עובדים קשה כל כך", וזה גילוי על מה שבלבו, הוא מרגיש בלבו שהעבודה היא טירחה שנוהגים לעשות אותה כל שנה מחדש כי ככה זה הולך, אין ברירה "זה מה שצריך לעשות", לשרת את ה' הוא טורח עבורו, זו הסיבה שהוא שאל דוקא שאלה זו. וזה רשעו, אין לו את האושר ואת השמחה בזמן שהוא עושה מצוות – הלב שלו לא נמצא עם זה. במצרים היו כאלה רשעים, גם הם עשו וקימו את כל מה שצריך כמו כולם, אלא שעשייתם היתה רק מצוות אנשים מלומדה משהו 'בלי לב', הם עשו מה שצריך לעשות כי זה מה ש'כולם' נוהגים לעשות. ולכן בעת נסיון, כשהם ראו את כל הקושי שהיהודים עוברים במצרים אך ורק משום שהם נראים כיהודים, הם חשבו שלהשאר כעת יהודי עם כל ה'סממנים' זה בעצם לעבור סבל גדול על משהו שפשוט לא כדאי לסבול עבורו. היה קשה להם לקבל שכדאי להתעקש על הלבוש והשפה והשמות היהודיים, כשכל זה כרוך בכל כך הרבה שיעבוד ועינוי. בליבם הם נכנעו למצב, שכעת זה לא כל כך מציאותי להיות יהודי 'רשמי' כמקודם, וחפשו עצות לצאת הסבל הזה. ואמנם הם שינו קצת פה ושם, ובסופו של דבר הם הצליחו להקל מעליהם את הסבל והעינוי הנורא שסבלו היהודים במצרים. אבל כשבסוף הגיעה שעת הגאולה, אמנם הם השתתפו יחד עם כולם בשמחה כשמשה רבינו בישר את בשורת הגאולה של עם ישראל, אבל מאחר שלא השתתפו בעינוי והעבודות של אחיהם, הם גם לא קיבלו את המעלה והרוממות של אחיהם, וכשכל

למעשה עין טובה

אחיהם שעד עתה היו עבדי פרעה, יצאו בשמחה ובששון מעבדות לפרעה אל עבדות ה', הם בלבם פנימה לא ששו ושמוחו לקבל על עצמם עתה את עול עבודת ה'.

הרחבה בענין עין רעה

מדברי הרב מאיר חדש זצ"ל מהספר אהל תורה אומרת המשנה באבות (פ"ח משנה י"ט). "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע. מוסיפה המשנה מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח) להנחיל אהבי יש, ואצרתיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, שנאמר (תהלים נה) ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך:

מה האריכות מה בין של אברהם אבינו, לתלמידיו של בלעם הרשע

ודי, ורב לנו, בלימוד הדברים כפי שהם כתובים במשנה בפירושו. אמנם, נעיין בא בשאלת המשנה: "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו, לתלמידיו של בלעם הרשע". וכי עד עתה לא זכינו ללמוד שקדושי עליון, תלמידיו של אברהם אבינו! יזכו לכל טוב הצפון לצדיקים, ואילו רשעי עולם, תלמידיו של בלעם הרשע! יורשים גיהנם ורע ומר סופם.

אלא תלמידי בלעם שניהם יושבים בבית מדרשו והיו מגדולי תורה ורק בתוכם הם שונים לזה

הוצרך לחדד את ההבדל שסופם גיהנם

ולבאר הענין ראוי להתבונן מי היו בלעם הרשע ותלמידיו, בלעם היה נביא, ועליו נאמר "לא קם בישראל כמוה" בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ומיהו, בלעם. (עיין ספרי סוף דברים) והוא לימד דרך בעבודת ה'. הוא לימד את בלק להקריב קרבנות, ואיתא בגמ' (נזיר נב): שבשכר מ"ב קורבנות שהקריב בלק הרשע (שלא לשמה, ע"ש בגמ') זכה ויצאה ממנו רות, ובלעם היה אומר וחוזר ואומר שלא יוכל לעשות מאומה בלא רשות אלוקיו. וא"כ הוא עבר את ה'. אבל, עם עין רעה. וכיון שהיו בו ב' מידות רעות אלו אין לו חלק לעולם הבא. וגם תלמידיו אין להם חלק לעולם הבא. ומי הם תלמידיו, רש"י במשנה מבאר "לא יחצו ימיהם" בבלעם ודואג ואחיתופל משתעי קרא וגר' (עכ"ל). דואג ואחיתופל היו תלמידיו של בלעם הושע, אף שלא הכירוהו וחיו מאות שנים אחריו בזמן

למעשה עין טובה

שמואל הנביא ודוד המלך ע"ה הם היו תלמידיו כי היו להם מדותינו. והם היו מגדולי חכמי דורותיהם. דואג היה ראש הסנהדרין (עי' שמואל ב' כ"א פסוק ח' ברש"י. ועי' סנהדרין קו: על גדלותו של דואג בתורה.) וגם אחיתופל היה חכם מופלג עד מאוד (עי' סוכה נג'. וע"ע ברכות ג.: ובשמואל ב' ס"פ ט"ז. ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל איש בדבר האלוקים וגו'). אבל דואג נתקנא בדור על שמצא את מקום המקדש. אמנם הקנאה היתה על הצלחה בתורה ובעבודת ה', אבל היתה בו עין רעה, ואחיתופל היה אף הוא בעל עין רעה. למרות גדולתו, ולמרות שלימד את דוד המלך יסודות בעבודת ה' ובלמוד תורתנו הקדושה (עי' אבות פ"ג מ"ג וברש"י ומחזור ויטרי שם). הם נמנים על תלמידי בלעם הרשע. לכן הוסיף התנא לשאול מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. כי היה מקום לחשוב שכיון שתלמידיו של בלעם הרשע אף הם מחובשי בית המדרש הם ויגיעים בתורה, אין הבדל ביניהם לתלמידיו של אברהם אבינו גדול כל כך. ומשום כך נזקקה המשנה לשאול את השאלה, ולענות את התשובה המלמדת אותנו את ההבדל הקוטבי והנורא בין אלה לאלה. ועי' במסכת יבמות עו: שדואג טעו שדוד פסול לבא בקהל ועמד על דבריו והוכיחם (עי"ש במהלך הדין ודברים שהיה בזה) עד שהובא פסק דין שהיה מקובל מבית דינו של שמואל הרמתי, שלא כדברי דואג, הרי לנו שעיינו הרעה עיוותה את מהלך מחשבתו עד כדי המית דרשת הפסוק ופסק ההלכ, ולא היה יכול לקבל דברי חכמי בית המדרש.

הלימוד למעשה לחי היום יום. שני בחורים הלומדים בישיבה. האחד שמח בכל מעלה שהוא מוצא בחבירו, ונהנה מהצלחתם בלמוד התורה ובעבודת ה'. והשני, לבו כואב כשהוא רואה שחבירו מתעלה ומצליח. הראשון לומד בבית מדרשו של אברהם אבינו ע"ה, והשני לומד בבית מדרשו של בלעם!

ויש להרחיב ולבאר אם זה ההבדל היסודי שבין תלמידיו של אברהם אבינו

כנראה ביצי"מ שזה השורש של עמ"י הצטוו לעבוד על עין טובה

ולראות בתוך השיעבוד את יד ה'

שייתכן שזה היה חטאו של אברהם אבינו ששאל במה אדע שהיה חטאו בדקות על ההסתכלות

בדקות על עין טובה

וראיתי להעתיק את דברי המשגיח הרב מאיר חדש זצ"ל כפי שהובאו בספר מוסר דרך מאיר של

הרב מנחם צבי גולדבאום שליט"א

למעשה עין טובה

בין הנקודות שמרן המשגיח היה מרבה לדבר עליהם בלטה ההתמקדות בענין של "עין טובה". לא אחשוב זאת לגזומא לומר שזה היה הדבר שהרבה לדבר עליו יותר מכל דבר אחר. בפרט התמקד בזה במשך חצי השנה שהחלה באלול תשמ"ג, וכמדומה לא היתה "שיחה" או "ועד" אחד באותה חצי השנה שלא הזכיר נקודה זו, ולפחות ברמו. תלמידו שיצק מים רבים על ידו, מו"ר הגר"ש כהן שליט"א, כתב בנוגע לזה, וז"ל: "מרן המשגיח זצ"ל נשאל מדוע הוא מרבה לדבר על עין טובה ורעה בלבד, והרי במשנה שם נמנו עוד ב' מדות, רוח נמוכה ונפש שפלה, וענה, שאת המידה של עין רעה מצאנו בביהמ"ד, וכוונתו לתלמידי בלעם הרשע הואג ואחיתופל שנטרדו מן העולם בשל עין רעה (ועיין מתניי ר"פ חלק). ויש להוסיף בזה מזה שאמר בפעמים אחרות דהרי בית שני נחרב משום שנאת חנם, והחטא הרי עדיין לא תוקן".

מו"ר שליט"א הנ"ל כבר סיכם ותימצת מדברי מרן המשגיח בענין זה של "עין טובה" בצורה נפלאה במאמר שנדפס במאסף "אהל תורה" שי"ל ע"י בני החבורה דישיבת "אור אלחנן" באלול תשנ"א, ומצאתי לנכון להעתיק בקונטרס זה, של הדרכה לתלמיד, את המאמר הנ"ל, מחמת חשיבותו וההיקף שבו. – עם זאת לא נמנעתי להביא גם מהרשום אצלי בענין זה, מכיון שגם מהחזרה וגם מהרחבת הדיבור בנושא זה, כמדומה שיש להפיק תועלת.

בכלל היה מרבה המשגיח לדבר על ענינים שבין אדם לחבירו, וזוכרני שבנו, הגאון מו"ה רבי משה מרדכי חדש שליט"א, ראש ישיבת אור אלחנן, הפנה את תשומת לבנו לזה ששיחת הפתיחה שמסר אביו, מרן המשגיח זצ"ל, בזמן אלול תשמ"ג, היתה כולה על ענינים שבין אדם לחבירו – וביאר דזהו יסוד התורה כולה. לזאת ראוי להתבונן היטב בדברים אלו, ולהתייחס אליהם כאל דברים שבלעדם לא יזכה האדם לעלות במעלות העולות בית ד'. (מעובד מתוך "ועדים שנאמרו ב-י"ב וכ"ו שבט תשד"ז)

עין טובה [א]

את החיים ואת הטוב – עין טובה

הכניסה אל ביהמ"ד מחיבת זהירות – "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב" – בביהמ"ד נמצא "חיים" ו-"טוב", אך בו במקום שיש חיים וטוב, יש גם כן "ואת המוות ואת הרע". בתוך ביהמ"ד ישנן שתי דרכים, שתי אפשרויות – חיים או מוות. ומה הקב"ה מייעץ? – "ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך" (דברים ל'). הבחירה בחיים היא קיום מצוות עשה (עיין רש"י שם).

למעשה עין טובה

את הדברים הנ"ל אמר משה רבנו לדור דעה, דור מקבלי התורה. דברים אלו, שלכאורה פשוטים הם, היה צריך משה רבנו לומר אותם אף לדור דעה. וכל כך למה? משום שבחיפוש אחר ה"חיים", בלי זהירות עלול לבא "מוות". במה זה תלוי? דבר זה מבואר במשנה שלפנינו.

"כל מי שיש בו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע, עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין לעולם הבא שנאמר 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא'. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשים גיהנם ויורדין לבאר שחת שנאמר 'אתה אלקים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך'" (אבות ה' י"ט).

גם תלמידיו של אברהם אבינו, ולהבדיל, גם תלמידיו של בלעם הרשע יושבים בביהמ"ד והוגים בתורה (וכאשר יבואר), אך באותו ביהמ"ד שתלמידי אברהם אבינו זוכים בו ל-"חיים וטוב" ("אוכלים בעולם הזה ונוחלין לעולם הבא") מוצאים תלמידי בלעם הרשע את המוות ואת הרע ("תורידם לבאר שחת... לא יחצו ימיהם").

ובמה זה תלוי? בראש ובראשונה זה תלוי דרך איזה "משקפיים" מביט האדם. מי שמביט ורואה טוב – משתמש ב"עין טובה" – הוא תלמיד של אברהם אבינו וזוכה לחיים. מי שמביט ורואה רע – הוא תלמיד של בלעם הרשע (– מות).

[עוד זה תלוי במידות של רוח נמוכה ונפש שפלה, כי מי שיש לו מידות אלו הוא תלמיד של אברהם אבינו ומי שרוחו גבוהה ונפשו רחבה הרי הוא תלמיד של בלעם הרשע. (ונייחד דברים בזה בהמשך.)]

עין טובה – מהי?

מה זה "עין טובה"? נתבונן בהתנהגותו של אברהם אבינו בשעה שהקב"ה רצה להפוך את סדום – כי שם באה לידי ביטוי מידה זו של אברהם אבינו. (מתוך התבוננות בדרכיו של הרבה – אאע"ה – נוכל ללמוד את מידותיו, וכפי שלמדוהו בדרך זו, תלמידיו, גם אותם שחיו שנים רבות אחרי דורו, ולא ראוהו במו עיניהם.)

בשעה שביקש הקב"ה להפוך את סדום אמר "המכסה אני מאברהם אשר אני עושה" (בראשית י"ח). לכן, – "ויאמר ד' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאוד: ארדה נא ואראה הכזעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה". ביקש הקב"ה להפוך את סדום. איך הגיב אברהם אבינו בעינו הטובה: "ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע, אולי יש חמישים צדיקים בתוך

למעשה עין טובה

העיר וכו' חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט". אברהם אבינו הבין שרצון ה' הוא שבעינו הטובה יחפש בתוך כל החטאים של סדום דוקא את נקודת הטוב. אולי בכ"ז נמצאים בסדום כמה אנשים שאינם רעים כל כך. הקב"ה שמע לאברהם והבטיח שאפי' אם ימצא שם תשעה צדיקים ישא לכל המקום בעבורם (עיי' רש"י שם פסוק ל"ב). הסוף אמנם ידוע – סדום נהפכה כי לא נמצאו שם צדיקים מלבד לוט ומשפחתו. זו היתה מדתו של אברהם אבינו. אפי' בתוך הרע – בתוך סדום – חיפש את נקודת הזכות והטוב. זהו "עין טובה".

אין לטעות. זו לא היתה מידה טובה גרידא. מידה זו היא שגרמה להקב"ה לבחור באברהם אבינו. "אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלוקים שמן ששון מחבריך" (תהילים מ"ד, ט). "אהבת צדק" – לצדק את בריותי, "ותשנא רשע" – שנאת מלחייבן, "על כן משחך" וכו' – מהו מחבריך? מנח ועד אצלך י' דורות ומכולם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך" (ילקו"ש פ' וירא רמז פ"ג, מד"ר פ' מ"ט, והובא בס' "המאיר" עמוד קע"ו – ע"ש אריכות בזה). – זהו "צדק" וזהו "משפט". "צדק" – "אהבת לצדק בריותי". "משפט" – "השופט כל הארץ לא יעשה משפט". וזה היה יעודו של אברהם – "והיה ברכה" – שישתדל שבעבורו יתברכו כל העולם. זהו "חיים".

ומי הם "תלמידי של אברהם אבינו" שזוכים אף הם לחיים? מי שהולך בדרכו ומחפש ורוצה לראות רק את הטוב שבשני – "עין טובה".

עין רעה – מהי?

כעת נתבונן בבלעם הרשע. מי הוא היה ומה לימוד לתלמידיו? בלק היה תלמיד של בלעם, ובלעם לימד אותו: "בנה לי בזה שבעה מזבחות והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים" (במדבר כ"ג). בלעם לימד איך לבנות מזבחות לד'. אבל כשבנו את המזבחות לאיזה צורך בנו אותם? – כדי לקלל! ואת מי רצו לקלל? – את בני"י שיצאו ממצרים וקיבלו את התורה, ממלכת כהנים וגוי קדוש. ההכרה במעלתם באה לידי ביטוי במיוחד באותם ה"קללות" שביקש בלעם לקלל ונהפכו לברכות – "מה טובו אהליך יעקב וכו'". זהו בלעם הרשע ואלו הם תלמידיו. משתמשים ב"עין רעה" כדי לחפש דוקא את נקודת הפגם שיש אצל השני.

כדאי שנתבונן עוד בבלעם הרשע, כמה גדול היה האיש, ומזה נשכיל יותר ברוע הפגמים שהיו בו שמחמתם נזכר לדראון עולם. בשעה שראה בלק בן ציפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי התבונן שזה לא היה ע"פ דרך הטבע. דבר זה גרם לו להתבונן במה היה גדול כוחו של מנהיגם של ישראל – משה רבנו. מסקנתו היתה "אין כחו אלא בפיו", וכלשון רש"י (במדבר כ"ב) – "ומה ראה

למעשה עין טובה

מואב ליטול עצה ממדין, כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו, אמרו להם, אין כחו אלא בפיו". – משה רבנו – בפיו – ניצח את סיחון ועוג הענקים הגדולים. היות ובלק הגיע להכרה זו הלך לחפש עוד מי ששווה לו. ואת מי מצא? – את בלעם שעליו נאמר "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, – אבל באומות קם, ואיזה זה זה בלעם בן בעור, אלא יש הפרש בין נבואתו של משה לנבואתו של בלעם, משה לא היה יודע מי מדבר עמו, ובלעם היה יודע מי מדבר עמו, שנאמר נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליון. משה לא היה יודע מי מדבר עמו עד שנדבר עמו, ובלעם היה יודע מי מדבר עמו עד שנדבר עמו, ובלעם היה יודע אמתי היה מדבר שני ויודע דעת עליו וכו'" (ספרי "וואת הברכה" פיסקא שנ"ז). על משה רבנו נאמר "ותחסרהו מעט מאלקים" (תהילים ח' ועיין ילקו"ש שם), ואילו על בלעם הרשע נאמר "יודע דעת עליון" כי בלעם ידע לכיין את אותו רגע של "אל זועם בכל יום", וכדאיתא בילקו"ש (תהילים תרל"ח) "וכמה זעמו, רגע, וכו', ואין בריה יכולה לכיין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע". בלעם ידע ומשה רבנו לא ידע לכוון אותו רגע. ומה פירושו של דבר שמושה לא ידע? משה רבנו לא רצה להשתמש באותו רגע. אע"פ שהקב"ה אמר למשה "הרף מזמני ואשמידם" (דברים ט' – ע"ש) משה רבנו לא הרפה, ולא רצה להשתמש באותו רגע. לעומתו בלעם הרשע ביקש להשתמש באותו רגע כדי לקלל את עם ישראל.

על כל פנים מצטיירת לגד עינינו דמותו של בלעם הרשע כענק רוח עובד ה', שכוחו היה בפיו ושדברים מסויימים היה גדול אף ממושה רבנו. ומפני מה ירד לבאר שחת וכו'? מפני מידת ה"עין רעה" שהיתה בו. מפני שחישש פגמי הזולת.

אף שלכאורה אין כלל דמיון בין תלמידי אברהם אבינו לתלמידי בלעם הרשע מכל מקום המשנה שואלת "מה בין תלמידי אברהם אבינו לתלמידי בלעם הרשע". מזה נתבונן שכלפי חוץ באמת לא ניכר הבדל רב ביניהם. שניהם מיושבי ביהמ"ד הם. אלא, שתלמידי אברהם יושבים בביהמ"ד וזוכים שם לגן עדן, ואילו תלמידי בלעם הרשע מוצאים שם גיהנם. זה תלוי במידות אלו של "עין טובה רוח נמוכה ונפש שפלה".

נתבונן מזה עד כמה גדולה החובה להתלמד לראות בזולת רק את הטוב. נתבונן עוד שמחובתנו להתפלל לפני ה' על הנכשלים, שה' ברחמיו יקיים אותם. נחפש גם כמי שנדמה שכולו חושך ואפילה את נקודת האור והטוב.

למעשה עין טובה

רוח נמוכה ונפש שפלה

מלבד ענין ה"עין טובה" שכבר הרחבנו עליו את הדיבור לעיל, עוד מסימני ההיכר של תלמידי אברהם אבינו הם המידות של "רוח נמוכה ונפש שפלה". רוח נמוכה היינו ענווה, ונפש שפלה היא ההסתפקות במועט (עיין רש"י לפרשת בלק ותפ"י על המשנה שם).

כיצד אנו לומדים מידות אלו מאברהם אבינו? בשעה שערך אברהם אבינו מלחמה והשיב לארבעת המלכים את רכושם אמר מלך סדום אל אברהם "תן לי הנפש והרכש קח לך" (בראשית י"ד). מלך סדום אמר לאברהם לקחת את כל הרכוש. ואיך הגיב אברהם? "ויאמר אברהם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ד' קל עליון קונה שמים וארץ אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברהם". זהו מידת "נפש שפלה". לא לקחת כלום מבשר ודם אלא להסתפק במה שיתן ה' (עיין רש"י שם פס' כ"ג).

"ורוח נמוכה?" זהו שאמר אברהם אבינו "ואנכי עפר ואפר" (בראשית י"ח). לא ענווה סתמית אלא שאברהם אבינו מצא סיבה לענווה. "ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיך אשר עמדו לי" (רש"י שם בשם המדרש). כשניצח אברהם אבינו את המלכים הרגיש שראוי היה להיות עפר אלא שניצל. על כן הרגיש את עצמו כעפר. ולמה "אפר"? שנכנס לכבשן האש ויצא חי. מחמת זה הרגיש עצמו כאפר. אברהם הרגיש שהוא היה בדרגה יותר נמוכה משאר בני אדם כי הוא נצרך לעוד נס – לחסד נוסף מאת הקב"ה – כדי להתקיים. זו היא ענווה של אברהם אבינו – מצא סיבה למה הוא "עפר ואפר"!

וכך נוהגים גם תלמידיו. כל אדם שאירע לו נס צריך לזכור כל חייו שמשונה הוא מיתר בני"א, שהוא נזקק לחסדים נוספים מאת הקב"ה כדי להתקיים.

ג' מידות אלו – עין טובה, רוח נמוכה, ונפש שפלה, הם המידות שמחמתם בחר הקב"ה באברהם אבינו – "אתה הוא ה' האלקים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים" – ומי שמתנהג כך הוא תלמיד של אברהם, ועליו נאמר "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא".

א"ה. מוצא אני טעם לשבח להעתיק פה מדברי הרבנו יונה על המשנה הנ"ל, (כפי שנדפס בש"ס וילנא) וז"ל: כל מי שיש בו שלשה דברים וכו', היה אפשר לתנא לקצר, ושלא להאריך כלל ופרט, והיה יכול לומר 'כל מי שיש בידו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידו של אברהם אבינו'. ולמה תנא דרך כלל והדר מפרש דרך פרט? אלא בא ללמדנו. דבג' דברים האלה אשר זכר ראשונה כוללים כל השלימות, ואם רבו חלקיו, וכן השלשה דברים ההפכיים להם כוללים כל הפחיתות. וזהו, כי אם היה מקצר על דרך שאמר, כי היה נשמע שמי שיהיו לו הג' דברים הנזכרים הוא מתלמידיו של

למעשה עין טובה

אברהם אבינו, אך לתלמידיו של אברהם אבינו היו לו שלמיות רבות לאלפים ולרבבות זולת אלה. אשר על כן אמר ראשונה שמי שיהיו לו השלשה דברים האלה אשר יזכור הוא מתלמידיו של אברהם אבינו. ואח"כ פירש שתלמידיו של אברהם אבינו היה עין טובה וכו', כלומר, כל השלמותם על שעליהם היו נקראים תלמידיו היו עין טובה וכו'. ועל כן לא אמר "תלמידיו של אברהם אבינו היה להם עין טובה וכו'", שהיה נשמע שהיה להם אלה ג' דברים עם שהיו להם עוד דברים אחרים כאלה, אך באומרו תלמידיו של אברהם אבינו עין טובה וכו', רמז. שאלה הג' דברים היו הגורמים היותם מתלמידיו של אברהם אבינו וכו'. וכן ההפך לזה בתלמידו של בלעם, כי לא אמר תלמידיו של בלעם היה להם עין רעה וכו', להורות שכל עצמות הלמוד שלמדו מבלעם הרשע היו הג' דברים הללו, בלתי רעות אחרות אשר עליהם היו תלמידי בלעם, היה תלמיד בלעם כי בהם היו כלולות כל הרעות ואם רבו חלקיהן. עכ"ל.

עין טובה [ב]

המאמר הבא נכתב ע"י הרב שמועון כהן שליט"א (נדפס לראשונה במאסף "אהל תורה" שי"ל ע"י בנה"ח דיישיבת "אור אלחנן")

"חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי כו'. אמר להם: צאו, וראו, איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם?" (אבות פ"ב מ"ח ומ"ט). ופירש במחזור ויטרי: "שאלם איזה דרך טובה כו'. דכתיב בקרא ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע (דברים ל' ט"ו). מה תקראו טוב שיזכה בה, ורע שיאבד בשבילה", עכ"ל. הרי לנו ששאלת רבן יוחנן בן זכאי היתה איך נקיים את ציווי התורה, המפרש וכולל את כל מצוותיה "ובחרת בחיים". אמר רבי אליעזר "עין טובה". לשמוח בהצלחת חבירו ובכבודו, ולדונו לכף זכות!

ניתן לבנו להתבונן מהו מקומה של מידת עין טובה בעבודת ה', ונקדים בזה את המשנה באבות פ"ה משנה י"ט.

"כל מי שיש בו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו. שלשה דברים אחרים – מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה – מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה ונפש רחבה – מתלמידיו של בלעם הרשע". מוסיפה המשנה: "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע? תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה,

¹ פירוש זה במדת עין טובה מתקבל מפירוש מחזור ויטרי כאן, ומפירוש רש"י לקמן פ"ה מ"ט. והמעין יראה שגם פי' הרמב"ם ורבינו יונה שוים בעיקר הדבר.

למעשה עין טובה

ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח') להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גהנם ויורדין לבאר שחת. שנאמר (תהילים נ"ה) "ואתה אלקים תורידם לבאר שחת. אנשי דמים ומרמה, לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך". ודי, ורב לנו, בלימוד הדברים כפי שהם כתובים במשנה בפירוש. אמנם, נעיין נא בשאלת המשנה: "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו, לתלמידיו של בלעם הרשע". וכי עד עתה לא זכינו ללמוד שקדושי עליון, תלמידיו של אברהם אבינו! יזכו לכל טוב הצפון לצדיקים, ואילו רשעי עולם, תלמידיו של בלעם הרשע! יורשין גהנם ורע ומר סופם.

ולבאר הענין ראוי להתבונן מי היו בלעם הרשע ותלמידיו. בלעם היה נביא, ונאמר עליו "לא קם בישראל כמוהו" בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ומיהו, בלעם (עיין ספרי סוף דברים). והוא לימד דרך בעבודת ה'. הוא לימד את בלק להקריב קרבנות, ואיתא בגמ' (גיט' כג:) שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק הרשע (שלא לשמה, עיי"ש בגמ') זכה ויצאה ממנו רות. ובלעם היה אומר וחוזר ואומר שלא יוכל לעשות מאומה בלא רשות אלו. וא"כ הוא עבד את ה'. אבל, עם עין רעה. וכיון שהיו בו ג' מידות רעות אלו אין לו חלק לעולם הבא.

וגם תלמידיו אין להם חלק לעולם הבא. ומי הם תלמידיו, רש"י במשנה מבאר "לא יחצו ימיהם" בבלעם ודואג ואחיתופל משתעי קרא כו' (עכ"ל). דואג ואחיתופל היו תלמידיו של בלעם הרשע, אף שלא הכירוהו וחיו מאות שנים אחריו, בזמן שמואל הנביא ודוד המלך ע"ה. הם היו תלמידיו כי היו להם מדותיו. והם היו מגדולי חכמי דורותיהם.

דואג היה ראש הסנהדרין² וגם אחיתופל היה חכם מופלג עד מאוד³, אבל דואג נתקנא בדוד על שמיצא את מקום המקדש. אמנם הקנאה היתה על הצלחה בתורה ובעבודת ה'. אבל היתה בו עין רעה. ואחיתופל היה אף הוא בעל עין רעה. למרות גדולתו, ולמרות שלימד את דוד המלך יסודות בעבודת ה' ובלמוד תורתנו הקדוש⁴, הם נמנים על תלמידי בלעם הרשע. ועל כן הוסיף התנא לשאול מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. כי היה מקום לחשוב שכיון שתלמידיו של בלעם הרשע אף הם מחובשי בית המדרש הם ויגיעם בתורה, אין ההבדל ביניהם לבין

² שוה"ט נ"ב, ועיין שמואל א' כ"א פסוק ח' ברש"י. ועיין סנהדרין ק"ו: על גדלותו של דואג בתורה.

³ עיין סוכה נ"ג. וע"ע ברכות ג. ובשמואל ב' ס"פ ט"ז. ועצת אחיתופל אשר עיץ בימים ההם כאשר ישאל איש בדבר הא' וגו'.

⁴ עיין אבות פ"ו מ"ג וברש"י ומחזור ויטרי שם.

למעשה עין טובה

תלמידיו של אברהם אבינו גדול כל כך. ומשום כך נזקקה המשנה לשאול את השאלה, ולענות את התשובה המלמדת אותנו את ההבדל הקוטבי והנורא בין אלה לאלה.

ועיי במסכת יבמות ע"ו: שדואג טען שדוד פסול לבא בקהל ועמד על דבריו והוכיחם (עיי"ש במהלך הדין ודברים שהיה בה) עד שהובא פסק דין שהיה מקובל מבית דינו של שמואל הרמתי, שלא כדברי דואג. הרי לנו שעינו הרעה עיוותה את מהלך מחשבתו עד כדי הטית דרשת הפסוק ופסק ההלכה, ולא היה יכול לקבל דברי חכמי בית המדרש.

יש לנו ללמוד מהדברים לחיי היום יום. שני בחורים הלומדים בישיבה. האחד שמח בכל מעלה שהוא מוצא בחבריו, ונהנה מהצלחתם בלמוד התורה ובעבודת ה'. והשני, לבו כואב כשהוא רואה שחבירו מתעלה ומצליח. הראשון לומד בבית מדרשו של אברהם אבינו ע"ה, והשני לומד בבית מדרשו של...!

עלינו לשים לבנו ולהרגיל עצמנו לשמוח בהצלחת חברינו. לחפש בהם תמיד מעלות, ולדונם לכף זכות. גם כשנדמה לנו שחבר הרע עמנו, או פגע בנו, עלינו לבדוק: אולי לא עשה כן. ואם עשה אולי הצדק עמו? ואם באמת עשה, ואינו צודק (ואין הנפגע עצמו יכול להחליט שכך הם הדברים!) נבחן נא דבר נוסף. כיצד הוא רואה את עצמו? כאדם חסר רגש הרומס את הזולת, כפי שאנו חשים כלפיו? הרי הוא רואה את עצמו לכל היותר כמי שהתירשל ולא שם לב במדה מספקת לרגשי זולתו. ואם כן הרי שלא בזדון עשה, ואינו רע ונורא כמו שנדמה למי שנפגע על ידו.

כשבחור נכנס לישיבה עלינו לדאוג לו, לשאול אותו ולעזור לו. האם הוא כבר מסודר בחדר מתאים? מה עדיין חסר לו? מה בדבר חברותות? וכו'.

באמת עלינו להכיר טובה למקבלי החסד. הרי חז"ל למדונו שיותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעה"ב. ומלבד זה מצוי מאד שהנותן מקבל טובה ע"י נתינתו. הנה כשחבר בא לשאול בדברי תורה, אנו מקבלים תועלת משאלתו. אפילו כשנדמה לנו שהתשובה על שאלתו פשוטה, הענין מתברר יותר ע"י השאלה והתשובה. ויש שאנו למדים מהשאלה שפרוש הענין או פרטי דינו שונים במקצת, ולעיתים אפילו בהרבה, מאשר חשבנו בתחילה. ומצאנו בגמ' ב"מ בסוף פרק אלו מציאות. אמר עולאי: תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה. וכתב רש"י ז"ל: כדין תלמיד לרב. לפי שהיו יושבין תמיד בבית המדרש יחד. ומקשיין ומפרקיין וכולם למדין זה מזה

למעשה עין טובה

(עכ"ל). ובלאו הכי, הנתנה לזולת צריכה להיות אהובה עלינו. כלל הדבר: עלינו לאהוב את חברינו לרצות בטובתם ולדונם לכף זכות.

כדי להרגיל את עצמנו לצעוד בדרך ישרה זו, ב"עין טובה", עלינו להשתדל להיות תמיד בשמחה. השמחה מסייעת בכלל להגיע למעלות נפלאות. "ללמדך, שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה. שנאמר (מלכים ב' ג'): ועתה קחו לי מנגן ויהי כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' (שבת ל'). וכל אימת שהאדם שמח כדי שתשרה עליו שכינה הרי זו שמחה של מצוה. דלכאן קשה איזו מצוה יש בנגון המנגן? וכ' רש"י: קחו לי מנגן. מצוה היא להשרות עליו שכינה. וממשיכה הגמי שם. "אמר רב יהודה: וכן לדבר הלכה. מפרש רש"י: צריך לפתוח במילי דבדיחותא ברישא". הגמרא הזאת מלמדת אותנו את חשיבות השמחה בכלל, ובאשר למדת עין טובה, הרי כשאדם שמח קל לו לראות את הדברים בעין טובה ולדון את חבריו לכף זכות. ומצאנו כע"ז בברייתא בפרק המקבל (ב"מ קז): ת"ר י"ג דברים נאמרו בפת שחרית כו' י"א אף מוציא את הקנאה ומכניס את האהבה. וברש"י שם: מוציא את הקנאה ואת התגר: כשאין לבו טוב עליו הוא נח לכעוס. עכ"ל. ואנו יכולים להבחין בהרגשה נינוחה אחר הסעודה, וטוב להרגיל עצמנו בפת שחרית להוציא את הקנאה ולהכניס את האהבה. אמנם מעיינים של בני תורה נתון בעיקר בעבודתם הרוחנית. וע"כ עלינו להשתדל להיות שבעי רצון ממצבנו הרוחני⁵, אצל בני תורה אמירת סברא נכונה הרי היא יותר מפת שחרית ושביעות רצוננו תעזור לנו ברכישת עין טובה. ונעזר גם בדברי רבי אלעזר בן ערך במשנה שהבאנו בראש דברינו, והרי את דברי ראב"ע שיבח רבי יוחנן בן זכאי יותר מדברי כולם "רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך שבכלל דבריו דבריהם".

ואלה דברי ר"א בן ערך במשנה שם: "ר"א אומר לב טוב". ומפרש רבינו יונה: לב טוב ר"ל מדת הרצון. זהו הסבלן. שאינו קצר רוח, ומתרחק ממדת הכעס, ומשיב כמענה רך. אף כי יעשו לו דבר רע יסבלהו. ואין מר בפיחו. כי חכו ממתקים וכולו מחמדים⁶. יסוד העבודה על עין טובה הוא לרצות בהצלחת חבריו. והרוצה בהצלחת חברו, גם ידון אותו לכף זכות. אנו מחוייבים לשים לבנו לזה, להתחנך ולהתאמן בדרך זו. כשאנו מדברים עם חבר בדברי תורה, עלינו לרצות תמיד שהוא יאמר

⁵ כלומר, ודאי שעלינו לשאוף להתעלות עוד ועוד, אך לא מתוך יגון אלא מתוך שביעות רצון.

⁶ וכן פי' המפרשים שם דממיה זו יגיע לכל המדות שמנו תלמידי ריב"ז, וזה מה שאמר ריב"ז "שבכלל דבריו דבריהם" הרי לנו שגם לעין טובה יגיע.

למעשה עין טובה

סברא טובה שתתקבל. עלינו לרצות תמיד שחברינו יגדלו בתורה, לרצות שייטב להם בכל, לרצות בטובת חברינו בכבודם ובהצלחתם!

לעצם המציאות שהיחס אל האדם משנה את המבט והשיפוט אל פעולותיו, נוכל להביא דוגמא ממבטו של אב על בנו. אב השומע תלונה חמורה על בנו, קשה לו להאמין. בדרך כלל הוא יגיב: הבטוח אתה בדבר? ראית בעצמך? ואם כלו כל הקצין, ואין מנוס מלהודות שאכן נכשל הבן, לא יפרש האב את מעשהו כמעשה רשעות, אלא כ"שוכבות חמורה". האב אוהב את בנו וגם רוצה בהצלחתו ועל כן קשה לו לראות בו כשלון. ואנו הרי מחוייבים לאהוב כ"א מישראל ולדונו לכף זכות.

חז"ל למדונו יסוד עמוק בהסתכלותנו על חברינו. "כל הפוסל, במומו פוסל" ומכאן למדו חז"ל שמי שרגיל לקרוא לבנ"א עבדים חוששים לו שמא הוא עצמו עבד (קידושין ע:). הרואה בחברו מעלה נדע שמעלה כזאת נמצאת בו, ברואה. והרואה בחברו חסרון ידע שחסרון זה נמצא בעצמו. החבר הוא בבואה של האדם. וזו דרך לאדם לבדוק את תכונות נפשו. מה שאנו רואים בחברינו נמצא בנו, ולעתים ביתר חריפות מאשר בחבר שבו אנו רואים תכונה זו. וגם דרך לרכוש מעלות תצא לנו מעיקרון זה. ע"י שנרגיל עצמנו לראות בחברנו איזו מעלה שהיא, נרכוש אותה לנו.

לעתים אנו רואים אדם המדבר על חברו: "הוא לוקה בחסרון פלוני. אני, ב"ה, ברוך השם, אני לא. ברוך השם". "ברוך ה'" אבל הוא רואה חסרונות חברו? לא! אל ימצא חסרונות בחברו! וכשאנו רואים מעלה בחברנו עלינו לשמוח ולהזהר מלנסות לבטלה. "כן, אמנם יש לו מעלה פלגית, אך אני טוב ממנו". לא! עלינו לשמוח במעלתו ולנסות להגדילה.

אברהם אבינו ע"ה ביקש להציל את סדום אם ימצאו בה צדיקים. והקב"ה הסכים עמו. אם ימצאו צדיקים הוא ישא לכל המקום בעבורם. ובאיזה צדיקים מדובר? "דאמר רבי יוחנן כל צדיקים שנאמרו בסדום צדיקים כתיב" (בראשית רבה מ"ט ט'). יחסית לאנשי סדום הם צדיקים. הם ירדו קמעה פחות משאר אנשי סדום. היו יכולים לרדת עוד מעט, ולא ירדו ירידה זו. ועל זה "א"ל הקב"ה לאברהם", "אהבת צדק ותשנא רשע" (תהלים מ"ה, שם בהמשך המדרש). כיצד היינו מפרשים אהבת צדק ושנאת רשע. איך יש להתייחס לאנשי סדום על פי אהבת הצדק ושנאת הרשע? "אהבת צדק ותשנא רשע". "אהבת לצדק את בריותי. ותשנא רשע, מאנת לחייבן" (שם).

למעשה עין טובה

ולאיזו מעלה זכה אברהם אבינו ע"ה בעבור תכונתו והנהגתו זו? "ע"כ משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחבריך". מהו מחבריך. מנח ועד אצלך י דורות ומכלם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך כו" (שם במדרש).

על גריעותם של צדיקים אלו עיין שם במדרש ובילק"ש, אמנם במדרש ובילק"ש משמע שאברהם לא הזכיר גריעותם, ורק הקב"ה הוסיף ד"ז. אך על כל פנים הרי הקב"ה הסכים לשאת למקום בעבורם. וכמדומה שמרן המשגיח זצ"ל פירש שגם אברהם הכיר בחסרונם ואעפ"כ ביקש. ואפשר שיש לדייק כדבריו מזה שתיבת צדיקים בחסרון יו"ד השניה כתובה כך כבר בבקשת אברהם אבינו.

ומאידיך: "וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי". הוא ראה, והוא למד את הענין היטב. מנהיגן של אלה היכן נתגדל, ובמה כחו יפה. ומה הוא הסיק מראייתו ומלמודו? "לכה נא ארה לי את העם הזה". נח לרשעים שיהיו סומין, שעניניהם מביאין רעה לעולם" (מדרש רבה במדבר כ' ב.).

רבינו יונה מביא (בשע"ת שער שלישי סי' רי"ז). "וזכרו במוסר כי אדם אחד וחכם עברו על הנבלה. אמר האדם: כמה מסרחת נבלה זו! אמר החכם: כמה לבנות שיניה!". (הכל תלוי במבט, באיזו עין מסתכלים.)

זכורני, כשבאנו לאה"ק לעיר חברון, היינו פעם בחוה"מ סוכות בבית ראש הישיבה הגרמ"מ זצ"ל. ותלמיד א' שלא היה נחשב לאחד מבני המעלה השתכר ומתוך שכרותו דיבר דברי יראה, דברי תשוקה לעבודת ה'. בשמחת תורה אחר הצהרים ספרתי על כך לסבא זצוק"ל. אמר לי הסבא, מאז בואנו לארץ הקודש הבחנתי בכל הבחורים את ההתעלות של ארץ הקודש. רק בבחור זה לא הבחנתי. עתה השלמת לי בספורך חסרון זה! חבל שסיפרת לי רק כעת לאחר ההקפות, הייתי מכבדו בהקפה! והחליט הסבא זצ"ל לסדר הקפות שניות, בשל כך! וכיבד את הבחור בהקפה.

פעם בא הסבא לישיבה בסוף חדש אלול ואמר שהוא מייעץ לקיים המדה של "ועובר על פשע", להעביר על מדותינו. שהרי הז"ל דרשו (ר"ה יז). למי נושא עוון למי שעובר על פשע. כל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו. ועל כן אנו מוחלים לכולם בתפלה זכה. ובוה נזכה ליום הדין. כשהתקרב יותר ראש השנה בא לישיבה ואמר שהוא חוזר בו. הרי על מלאך נאמר (שמות כג כ')

למעשה עין טובה

כ"א): כי לא ישא לפשעכם. ומה שמלאך אינו יכול לעשות נוכל אנו לעשות? והצטער על שיעץ לנו עצה שאינה מתאימה*. ויעץ לנו לחיות עם עין טובה ולהסתכל בעין טובה על כולם (והדן את חברו לכף זכות דנין אותו לזכות. שבת קכז ע"ב) ובוה נזכה ליום הדין⁸

[א"ה: בענין הלימוד ממלאכים ואודות מידות "מעביר על מידותיו" ו"עין טובה", ע"ע בספר "אחר האסף" (לזכרו של מרן הגר"י סרנא זצ"ל) עמ' קכ"ז, ונד' שוב בספר "המאיר" [ח"א עמ' קכ"ז] בשיחה המודפסת שם מאת מרן המשגיח זצ"ל [בעריכת הרה"ג ר' יצחק פריץ שליט"א], כמה הוספות.

והנה שוב מצאתי בספר "אור הצפון" (שיחות מרן הסבא מסלבודקא, ח"ב עמ' קכ"ז) וז"ל: "כתוב בתורה... כי לא ישא לפשעכם". ה' גילה למשה שהמלאכים אין בהם המדה 'נושא עוון ופשע וחטאה', שהיא האחרונה שבמידות וקשה מכולן, וברגע שימרו את פיהם לא יוותרו להם, אבל מהאדם דורשים שיגיע גם לשיא המדה הזאת, כי אין גבול לכוחות המופלאים הטובעים בו" וכו'. ע"ע מהספר מוסר דרך מאיר של הרב מנחם צבי גולדבאום שליט"א.

ולפי"ז יובן למה הקפיד ה' על תלמידי ר"ע שבמידה שאדם מודד בה מודדים לו שאם הוא מסתכל על חיבור לרעה גם ה' מסתכל עליו לטובה.

לקחי הטיל ביהודה המכבי

עין טובה או רעה ימי הספירה פטירת תלמידי ר"ע

... אפרים (שם בדוי) שמעת את החדשות היום, אני לא צריך לשמוע חדשות אני בעצמי החדשות. טיל שנפל גרם הרס לביתי.

⁷ לכאן קשה שרש"י שם פירש הטעם שלא ישא פשע וז"ל כי לא ישא לפשעכם אינו מלומד בכך, שהוא מן הכת שאינם חוטאים, ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו, עכ"ל. וטעמים אלו אינם שייכים בנו. אבל כך אמר הסבא זצוק"ל וכמדומה שניתן להבין כוונתו.

⁸ מרן המשגיח זצ"ל נשאל מדוע הוא מרבה לדבר על עין טובה ורעה בלבד, והרי במשנה שם נמנו עוד ב' מידות, רוח נמוכה ונפש שפלה. וענה שאת המידה של עין רעה מצאנו בביהמ"ד, וכוונתו לתלמידי בלעם הרשע דואג ואחיתפל שנטרדו מן העולם בשל עין רעה (ועיין מתני' ר"פ חלק). ויש להוסיף בזה מה שאמר בפעמים אחרות דהרי בית שני נחרב משום שנאת חנם, והחטא הרי עדיין לא תוקן.

למעשה עין טובה

היה ביום ראשון ל' ניסן תשע"ט בשעה שבע בערב ט"ל שנפל ברחוב יהודה המכבי באשדוד גרם הרס וחורבן לביתו של אחד מגדולי המרצים הרב אפרים בעירנו בנס לא היו נפגעים בביתו בנפש וכוחות הביטחון פינו את כולם מהדירה.

אך זה לא הפריע לו לחנוג למחרת בשעה 12 בבוקר את סיום מסכת כאילו לא אירע דבר

הרב אפרים ידוע בצניעותו וסירב להתראיין לכלי התקשורת

אך בדבריו המאלפים בסעודת הסיום לימדנו כיצד להסתכל על אירועי העולם כבן תורה ולרגל חשיבותם נביא את תוכן דבריו (עם הוספות)

למה אחר יצא לתרבות רעה

ואלו הם הרב הזכיר מה שאמרו בסוף חולין (קמ"ב): למה יצא אחר לתרבות רעה אמר רב יוסף אלמלא דרשיה אחר להאי קרא כרבי יעקב בר ברתיה לא חטא מאי חזא איכא דאמרי כי האי מעשה חזא ואיכא דאמרי לישנא דרבי חוצפית המתורגמן חזא דהוה מוטלת באשפה אמר פה שהפיק מרגליות ילחוך עפר והוא לא ידע למען ייטב לך בעולם שכלו טוב ולמען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך:

מה כל כך הוקשה לו לדרוש כמו ר' יעקב שהכוונה לעוה"ב

ותמוה עצומה אחר שר"מ גדול התנאים שלא נקבעה הלכה כמותו רק מפני שחבריו לא יכלו לעמוד על סוף דעתו מבין שהוא חייב ללמוד מאחר כי ליכא דרכא אחריניא והוא יאכל את תוכו ואת קליפתו הוא יזרוק (כי אם יש דרכא אחריניא רשע מקרי כמבואר כיו"ב לגבי עוצם עינו מראות ברע שאע"פ שעוצם רשע מקרי משום שלא היה לו להכניס את עצמו לניסיון) והוא לא יכול לדרוש כמו ר' יעקב שהכוונה לעוה"ב ועוד אפי' אם קשה לו וכי זו סיבה לצאת לתרבות רעה הרי אפי' בפרט שאפי' אישה רגילה לא יצאה מחמת זה לתרבות רעה כמבואר בשבת (יג.) תני דבי אליהו מעשה בתלמיד א' ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואמרה להם כתיב בתורה (דברים ל"ב) כי הוא חיך ואורך ימך בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה מפני מה מת בחצי ימיו ולא היה אדם מחזירה דבר וכו' עי"ש מה שהשיבה אליהו הנביא ולא יצאה לתרבות רעה למרות כל מה שהיה קשה עד שהשיבה אליהו הנביא (ולמרות שאומרים שהקב"ה והאשה הם היודעים הכי הרבה על האדם היא הבינה שאין לו שום סיבה אחרת למות וכמו שאליהו לא ענה לה

למעשה עין טובה

רק בדבר אחד וכן כולם לא יכלו להשיבה) ואילו אלישע התנא הגדול יצא לתרבות רעה וכי יתכן שה' שהוא שיא הרחמים לא ישלם שכר טוב לבריותיו

היה לו עין רעה ופירש כל דבר לרע

אלא היה לו את התכונות של בלעם הרשע שזה עין רעה שהחליט לפרש את הדברים לרעה אלמלי היתה לו עין טובה הוא היה מפרש שהכוונה לעוה"ב או עכ"פ מבין שגם אם הוא כה גדול יתכן שאינני מבין את הפשט ולא היה מסוגל לחשוב שזו תורה וזו שכרה משכ"א ר' יעקב היתה לו עין טובה לכן הוא דרשה לטובה שהכוונה לעוה"ב

וסיים ר' אפרים את דבריו כך גם במה שה' עושה אני יודע הכל לטובה וזה נועד אך ורק כדי שאני יעשה חשבון נפש עכת"ד

גודל עינו הרעה של אחר שהיה הורג, שובר ומייאש את התלמידים ואומר שלא יצא מהם כלום

ובירושלמי בחגיגה (פ"ב עמוד ט.) מבואר עוד יותר גודל עינו הרעה 'כל תלמיד דהוה חמי ליה משבח באוריתא (כל תלמיד שהיה רואה שהוא מצליח בלימוד היה הורגו ע"י שם או ע"י מכשפות ק"ה) הוה קטיל ליה ולא עוד אלא דהוה עליל לבית וועד והוה חמי טליא קמי ספרא (והיה רואה נערים יושבים לפני רבן ק"ה) והוה אומר מה אילין עבדין הכא אומניתיה דהן בנאי אומניתיה דהן נגר אומניתיה דהן ציד אומניתיה דהן חיט וכיון שהוה שמעין כן הוון שבקין ליה ואזלין לון עליו הכתוב אומר אל תתן אל פיך לחטוא את בשרך ופירש הקורבן העדה מה אלו יושבים כאן כלומר מה תועלת להן בלימודם הלא סופן שלא יצליחו בלימודם אלא זה יהיה אומנותו בנאי ושל זה נגר ושל זה חייט.⁹

למה לייאש את התלמידים יותר חמור ממה שהיה הורגם

וממה שאמרו ולא עוד משמע שמעשה השני הוא חמור יותר ולמה הרי לעיל הוא הרגם וכאן בסה"כ הם לא למדו ויצאו לעבוד

⁹ ובאמת שאי אפשר לדעת מה יצליח כמו שמבואר בפירוש רבינו יונה על אבות (פרק א משנה א) 'העמידו תלמידים הרבה - כדעת ב"ה כענין ששינוי ב"ש אומרים אין מלמדין אלא לתלמיד הגון וצנוע וכשר וירא שמים שנא' (איוב כ' כ"ה) כל [חשך] טמון לצפוניו. וב"ה אומרים מלמדין לכל אדם מאה בשביל שיצאו מהם עשרה טובים ועשרה כדי שיצאו שנים ושנים לפי שאינכם יודעים איזה מהם יכשר זה או זה ואם שניהם כאחד טובים וכה הוא מעשה של הלל שכנס לכל תלמידיו ואמר להם תלמידי יש כאן כולכם אמרו לו הן. א"ל אחד מתלמידיו כלם כאן חוץ מקטן שבהם אמר להם יבא קטן שעתיד הדור להתנהג על ידו. והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי הנה כי אין לדחות הקטנים מפני הגדולים כי הגדיים נעשו תיישים ועל ענין זה דרשו רז"ל בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך (קהלת י"א ו') אם העמדת תלמידים בבהרותך העמד תלמידים בוקותך הנה כי הרבות תלמידים דבר טוב הוא עד מאד וזכות הוא לו לרב.

למעשה עין טובה

גדול המחטיאו יותר מן ההורגו

אלא גדול המחטיאו יותר מן ההורגו. שההורגו זה בעולם הזה והמחטיאו בעוה"ז ובעוה"ב

הרחבה בענין עין רעה

מדברי ר' מאיר חדש זצ"ל המשנה באבות פ"ח משנה י"ט. "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע. מוסיפה המשנה מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח) להנחיל אהבי יש, ואצרתיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, שנאמר (תהלים נה) ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך:

מה האריכות מה בין של אברהם אבינו, לתלמידיו של בלעם הרשע

ודי, ורב לנו, בלימוד הדברים כפי שהם כתובים במשנה בפירושו. אמנם, נעיין בא בשאלת המשנה: "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו, לתלמידיו של בלעם הרשע". וכי עד עתה לא זכינו ללמוד שקדושי עליון, תלמידיו של אברהם אבינו! יזכו לכל טוב הצפון לצדיקים, ואילו רשעי עולם, תלמידיו של בלעם הרשע! יורשים גיהנם ורע ומר סופם.

אלא תלמידי בלעם שניהם יושבים בבית מדרש והיו מגדולי תורה ורק בתוכם הם שונים לזה

הוצרך לחדד את ההבדל שסופם גיהנם

ולבאר הענין ראוי להתבונן מי היו בלעם הרשע ותלמידיו, בלעם היה נביא, ועליו נאמר "לא קם בישראל כמשה" בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ומיהו, בלעם. (עיין ספרי סוף דברים) והוא לימד דרך בעבודת ה'. הוא לימד את בלק להקריב קרבנות, ואיתא בגמ' (נזיר נב): שבשכר מ"ב קורבנות שהקריב בלק הרשע (שלא לשמה, ע"ש בגמ') זכה ויצאה ממנו רות, ובלעם היה אומר וחוזר ואומר שלא יוכל לעשות מאומה בלא רשות אלוקיו. וא"כ הוא עבר את ה'. אבל, עם עין רעה. וכיון שהיו בו ב' מידות רעות אלו אין לו חלק לעולם הבא. וגם תלמידיו אין להם חלק לעולם הבא. ומי הם תלמידיו, רש"י במשנה מבאר "לא יחצו ימיהם" בבלעם ודואג ואחיתופל משתעי קרא וגר' (עכ"ל). דואג ואחיתופל היו תלמידיו של בלעם הושע, אף שלא הכירוהו וחיו מאות שנים אחריו בזמן שמואל הנביא ודוד המלך ע"ה הם היו תלמידיו כי היו להם מדותיו. והם היו מגדולי חכמי דורותיהם. דואג היה ראש הסנהדרין (עי' שמואל ב' כ"א פסוק ח' ברש"י). ועי' סנהדרין קו: על גדלותו של דואג

למעשה עין טובה

בתורה.) וגם אחיתופל היה חכם מופלג עד מאוד (ע"י סוכה נג'. וע"ע ברכות ג.: ובשמואל ב' ס"פ ט"ז. ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל איש בדבר האלוקים וגו'). אבל דואג נתקנא בדור על שמצא את מקום המקדש. אמנם הקנאה היתה על הצלחה בתורה ובעבודת ה', אבל היתה בו עין רעה, ואחיתופל היה אף הוא בעל עין רעה. למרות גדולתו, ולמרות שלימד את דוד המלך יסודות בעבודת ה' ובלמוד תורתנו הקדושה (ע"י אבות פ"ו מ"ג וברש"י ומחזור ויטרי שם). הם נמנים על תלמידי בלעם הרשע. לכן הוסיף התנא לשאול מה בין תלמידיו של אברהם איבנו לתלמידיו של בלעם הרשע. כי היה מקום לחשוב שכיון שתלמידיו של בלעם הרשע אף הם מחובשי בית המדרש הם ויגעים בתורה, אין הבדל ביניהם לתלמידיו של אברהם איבנו גדול כל כך. ומשום כך נזקקה המשנה לשאול את השאלה, ולענות את התשובה המלמדת אותנו את ההבדל הקוטבי והנורא בין אלה לאלה. וע"י במסכת יבמות עו: שדואג טעו שדוד פסול לבא בקהל ועמד על דבריו והוכיחם (ע"ש במהלך הדין ודברים שהיה בזה) עד שהובא פסק דין שהיה מקובל מבית דינו של שמואל הרמתי, שלא כדברי דואג, הרי לנו שעינו הרעה עיוותה את מהלך מחשבתנו עד כדי המית דרשת הפסוק ופסק ההלכה, ולא היה יכול לקבל דברי חכמי בית המדרש.

הלימוד למעשה

הלימוד למעשה לחיי היום יום. שני בחורים הלומדים בישיבה. האחד שמח בכל מעלה שהוא מוצא בחבירו, ונהנה מהצלחתם בלמוד התורה ובעבודת ה'. והשני, לבו כואב כשהוא רואה שחבירו מתעלה ומצליח. הראשון לומד בבית מדרשו של אברהם איבנו ע"ה, והשני לומד בבית מדרשו של בלעם!

הרחבה בענין תלמידי ר"ע

שאמרו **בגמ' ביבמות (סב:)** אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה אותה שעה תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת אמר רב חמא בר אבא ואיתימא ר' חייא בר אבין כולם מתו מיתה רעה מאי היא א"ר נחמן אסכרה וצ"ב

א. דבתשובת הריב"ש (קעא בד"ה ומה שאמרת בנד"מ ח"א עמ' סי קצ) מבואר שדרך חז"ל להגזים בדבריהם כדי להרחיק את האדם מן העבירה וא"כ צ"ב למה אצלינו חז"ל אמרו 12 אלף זוגי תלמידים ולא אמרו 24 אלף תלמידים שזה נשמע הרבה אסון גדול יותר.

ב. למה אמרו שגרו מגבת עד אנטיפרס מה זה משנה לנו.

למעשה עין טובה

- ג. צ"ב שאצלו כתוב שהיה העולם שמם ואילו בקידושין (סו.) מבואר שכאשר ינאי המלך הרג את כל חכמי ישראל והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר התורה ליושנה
- ד. ועוד צ"ב למה לא כתוב גם אצלינו שהחזירו התורה ליושנה כמו שכתוב בגמ' קידושין הנ"ל.

באו לומר שפגמם היה דק מן הדק

והנראה לבאר על שאלה

- א. בזה שחז"ל באו להדגיש שפגמם היה בדקות ולכן אמרו שהיו 12 אלף ולא 24 אלף כיון שכולם היו בזוגות ורואים שלכל השנים עשרה אלף היה חברותא שזה דבר נדיר שיהיה חברותא לכולם
- ב. וכן ממה שרואים שהם גרו בסמיכות אחד לשני זה מראה עד כמה היו מאוחדים שהצליחו לקבץ את כולם לגור במקום אחד שבלי אחדות זה בלתי אפשרי
- ג. שבא לומר שהיות והיה פגם כלשהוא במידותיהם לכן גם בזמנם לא היה תורה והיה העולם שמם ואילו בזמן ינאי שהרג את כל החכמים היתה תורה ורק שזה לא היה בדרגא הכי גדולה
- ד. ולכן גם לא נכתב אצלינו שהם החזירו התורה ליושנה מפני שלא היה נחשב שהיתה תורה

מה שאדם רוצה לשמוע הוא שומע

בירושלמי (חגיגה פרק ב טו:) מסופר: כשנטה אלישע בן אבויה למות כשהיה על ערש דוי, בא רבי מאיר לבקרו והפציר בו וביקש ממנו שיחזור בתשובה. אמר לו אלישע: ואם אשוב האם יקבלוני, האם תתקבל תשובתי?

אמר לו רבי מאיר, כתוב: "תשב אנוש עד דכא, ותאמר שובו בני אדם" (תהלים צ ג), עד דכדוכה של נפש מקבלים בתשובה, באותה שעה בכה אלישע ונפטר ומת. והיה רבי מאיר שמח בלבו ואומר: דומה שמתוך תשובה נפטר רבי. וכיון שקברוהו באה האש לשרוף את קברו. באו ואמרו לרבי מאיר קבר רבך נשרף. יצא ופרש טליתו על הקבר וקרא עליו את הפסוק: "ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי" (רות ג יג), כביכול אם לא יקבלוהו בשמים בגן עדן יכניסו רבי מאיר.

וצ"ב הרי עד עכשיו הוא אומר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בני חוץ מאחר ולהיכן זה נעלם עכשיו אלא היה כמו בלעם תמות נפשי מות ישרים אבל לא יכול לחיות כמו בן תורה וכמו שמבאר האור החיים במדבר (כג י) 'עוד ירצה שבהגיעו ליום המיתה יטיב דרכיו ממעשיו הרעים ותועבותיו, כי רשע שבאומות היה, ואתנו שהיתה לו סוכנת כמאמרם ז"ל (ע"ז ד:): תגיד עליו, אלא שנתאוה שבשעת מיתה ישוב ויהיה ישר כישרים שבאומות, ולפי שעמד על מזגו והנה הוא רע בתכלית הרע ונמנע ממנו עשות יושר, לזה שאל דבר שיכול להיות שבשעת דכדוכה של מות יהיה ישר, וכיוצא

למעשה עין טובה

בזה ראיתי רשעים שאמרו לי בפירוש כי אם היו יודעים שיחזרו בתשובה ותכף ימותו היו עושים אלא שיודעים שאינם יכולים לעמוד בתשובה זמן ארוך כי דבר מלך עליהם מלך זקן וכסיל רחמנא ליצלן, ולא שאל הרשע שימות כמיתת הצדיקים שבישראל כי הוא מן הנמנע שיגיע להשגה זו

המעשה באילפא ור' יוחנן

וכן רואים במעשה של אילפא ור' יוחנן הוּו גרסי באורייתא דחיקא להו מילתא טובא אמרי ניקום ונזייל וניעבד עיסקא ונקיים בנפשין (דברים טו-א) אפס כי לא יהיה בך אביון אזלו אותבי תותני גודא רעינא הוּו קא כרכי ריפתא אתו תרי מלאכי השרת שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה נישדי עלייהו האי גודא ונקטלינהו שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה אמר ליה איך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ליה ר' יוחנן לאילפא שמע מר מידי אמר ליה לא אמר מדשמעי אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קיימא לי שעתא אמר ליה רבי יוחנן איהדר ואוקי בנפשאי (דברים טו-יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר עד דאתא אילפא מליך רבי יוחנן אמרו לו אי אתיב מר וגריס לא הוה מליך מר אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא אמר אי איכא דשאל לי במתניתא דר' חייא ורבי אושעיא ולא פשטינא ליה ממתני נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא אתא ההוא סבא (תענית כ"א רע"א) רואים כמה החשיבו את אילפא, עד שהקדימוהו לר' יוחנן ואמרו שאם היה אילפא יושב באוהלה של תורה ולא היה יוצא למיעבד עיסקא היו ממליכים אותו, כיון שגמיר טפי מר' יוחנן (רש"י שם), וגם אחרי שיצא לעבוד הראה שאף כי עבד עיסקא גרים טפי מניה (רבינו חננאל ורש"י שם) וצ"ב אם כן למה ר' יוחנן הוא זה שזכה לשמוע ולא אילפא, אלא בכישרון ובהתמדה אילפא היה גדול אבל באהבת תורה וביקוש החכמה ר' יוחנן היה גדול ומה שהאדם רוצה לשמוע הוא שומע

למה רק ר"ע למד ק"ו ומה רך פסל את הקשה קשה לא כ"ש שיפסול את הרך

וכן רואים אצל ר"ע שכתוב במדרש מה היה תחילתו של רבי עקיבא? אמרו: בן ארבעים שנה היה ולא שנה-לא למד כלום. פעם אחת עמד על פי הבאר, שאל: מי חקק אבן זו? ענו לו: לא המים שתדיר נופלים עליה בכל יום?! אמרו: עקיבא! לא קראת את הפסוק "אבנים שחקו מים" (איוב יד יט). מיד היה רבי עקיבא ודן קל וחומר בעצמו. מה רך - מים פסל את הקשה - אבן, דברי תורה שקשים כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם. מיד חזר ללמוד תורה. וצ"ב למה מיד דן ר"ע קו בעצמו והרי אנו כמה פעמים רואים אבנים ששוחקים מים ומעולם לא חשבנו על הק"ו של ר"ע. ובפרט שבתנא דבי אליהו אמרו בדיג אחד "היה מלגלג על אליהו הנביא וששאלו למה לא לומד

למעשה עין טובה

תורה הוא אמר לו שיה' לא נתן לו חכמה ולמה לא למד ק"ו מהמים הרי מסתמא בלב ים ראה תמיד תופעות כאלה

מה שאדם רוצה לשמוע הוא שומע

אלא מה שאדם רוצה לשמוע זה מה שהוא שומע ור"ע רצה לשמוע שהוא יכול ולכן כל דבר ראה ראייה איך הוא יכול משא"כ אותו דיידג וכל אדם שנח לו לשמוע שאינו יכול כדי שזה לא יחייב אותו וכן מצינו לגבי אחר ששמע בת קול שאומרת שובו בנים שובבים חוץ מאחר ואמר הואיל וכך נאמר עלי איזיל ואתהני בהאי עלמא וביאר הבעש"ט הובא במכתב מאליהו ח"א שזה מה שהוא רצה לשמוע כיון שרצה להגיע למטרה של איזיל ואתהני בהאי עלמא. משא"כ אליעזר בן דורדיא ששמע מאותה אישה שאין לו תקנה אבל לא זה מה שהוא רצה

סיפור מה שאדם רוצה לשמוע הוא שומע

מסופר כי באחת העיירות בחו"ל רב העיירה הגיע להשתתף בלווייה והבחין כי עומד בין הנאספים גביר מפורסם תושב המקום, כילי וקמצן שלא שייך להוציא ממנו רק פחות משווה פרוטה, ועיקר מסחרו בהלוואות בריבית.

הרב החליט כי זו השעה והמקום לעורר את הקהל וגם את לב הגביר. הוא החל בדברי הספדו בדברי המשנה במסכת אבות "אין מלווים לו לאדם לא כסף ולא זהב אלא מצוות ומעשים טובים בלבד" והטעים כל מילה בקול ובניגון. הוא הביט לראות כיצד העשיר מגיב, והנה העשיר מנענע עם הראש ואפילו מתנועע בכל גופו כמי שמקשיב ומתרגש. לכן המשיך וחזר שוב ביתר שאת על דברי הכיבושין המבארים את המשנה "אין מלווים לאדם לא כסף ולא זהב" - מה אפשר להכניס בתכריכים - שאל הרב - וכי אוכל? שתיה, דולרים, זהב, כסף?! רק תורה ומעשים טובים!, רבותי אין מלווים לאדם לא כסף, ולא זהב!" כך קיוה שאותו עשיר ישתנה במשהו.

הייתה לרב הנאה מרובה כי הנה העשיר המתנועע מתחיל להתעורר.

למחרת הגיע העשיר לבית הרב. הרב קיבל אותו בכבוד גדול כי מסתבר שהרהר בתשובה, ולכן גם הגיע עתה להתיעץ. פתח העשיר ואמר לרב: "רבה רבה חבל שהדברים האמתיים של הרב לא פעלו, כל כך טוב! כל כך אמת ומתוק! ועם כל זאת לא פעלו הדברים על הלבבות".

"מה קרה במה הבחנת כי הדברים לא הועילו?" תמה הרב.

"הרב יודע כי אני מתפרנס בכבוד מהלוואות בריבית, כמובן בהיתר עיסקא, שהרב לא ידאג חלילה שאני עושה איסורים. ריבית של ארבע אחוז. אמש החלטתי להעלות את הריבית בעוד חצי אחוז.

למעשה עין טובה

רק הודעתי כי אני מעלה את הריבית, כולם באו לצעוק איך אני מעז השבתי להם: וכי לא שמעתם מה שהרב אמר אמש - אין מלווים לאדם לא כסף ולא זהב! מה זה כסף? לא שווה שום דבר, ומה לכם כי אתם עושים בלגן מעוד חצי אחוז... והם בשלהם כועסים עלי כאילו ירדתי לחייהם, והרי אין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב...

כאשר מתעוררים אודות תפילה, למשל, עלינו לחשוב כי זה נוגע אלינו, לא לשכן הדר בבנין ממוול... ועל כן כל אחד יוסיף להתחזק בפרטים הנוגעים אליו.

בזהר חדש כתוב ומובא ב"יסוד ושורש העבודה". כי בשמים יש מקום ובו שם"ה היכלות כנגד ימות השנה, ובו שולטים אברהם יצחק ויעקב - ואדם הראשון עימהם. שם נכנסים כל ה"קריאת שמע", ואדם הראשון פוגם כל קריאת שמע שחסר בה אפילו אות אחת ולא מכניסה, אך אם לא חסר בה מאומה, נוטלה ומוסרה לאברהם יצחק ויעקב והם נושקים לקריאת שמע, ונושקים את האדם שאמרה, וכאשר מגיע זמנו להיפטר מן העולם, מושיבים אותו פעמיים בכל יום אצל האבות הקדושים וכו' תעיינו שם. אשרי מי שמכוון כראוי, בנחת ללא נערווין, אלא בשמחה ושלווה לקיים מצוות הבורא. (להגיד דברים עמוד 92)

איך מצליחים להעביר על המידות דרך עין טובה

הרב ר' מאיר חדש זצ"ל (הו"ד בספר המשגיח עמ' 522), היה מספר: שבחודש אלול ביקשו מהסבא עצה, מה ניתן לעשות כדי לצאת זכאים ביום הדין.

התשובה היתה: המעביר על מידותיו. שהרי כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו. (ר"ה יז). עבר ראש השנה, הגיעו עשרת ימי תשובה. והנה קרא להם הסבא שוב: העצה שיעצתי לכם היא עצה קשה, חושש אני, שמא לא תצליחו לעמוד בה. לכן מציע אני עצה אחרת: עבדו על עין טובה. שהרי טוב עין הוא יבורך.

מסביר הרב ראף - המשגיח למד כאן שהסבא לא חזר בו - אלא התווה דרך, כיצד להגיע לדרגת המעביר על מידותיו. דרך העין הטובה. האדם, המסתכל על זולתו בעין טובה ורואה את מעלותיו, יצליח להתגבר על המכשולים ביחסים שבין אדם לחברו ויוכל להגיע עד לדרגת המעביר על מידותיו. (ע"כ)

למעשה עין טובה

כיצד ע"י עין טובה מעבירים על המידות

עוד ביאר הרב מאיר חדש (הו"ד בספר אור חדש עמ' קטו), עין טובה כאשר מסתכלים על הזולת מתוך עין רעה כי אז מתיחסים לפגיעה מצדו כפגיעה מכוונת ובאמת אין כל אפשרות למחוק את אשר נעשה. 'כי לא ישא לפשעכם' נאמר במלאך משום שגם מלאך איננו יכול להפוך דבר שנעשה - כלא היה, זאת יכול רק הקב"ה. אולם הרואה את הזולת בעין טובה יוצא מתוך ההנחה שבכל אחד קיימת מידת היושר וההגינות וכיצד אפוא יוכל לפגוע, אין זאת כי אם טעות היא מצד פלוני, הוא בודאי סבור כי האמת עמו. כאשר נתייחס לפגיעתו של פלוני כתוצאה של טעות ולא של רצון לפגוע כי אז לא תשתרש בקרבנו התרעומת כלפיו, אלא הנקיט ליה בליביה וכאשר יבקש פלוני מחילה יתברר כי אכן לא היה כאן דבר מעולם, אז יכל נוכל להעביר על המידות.

גודל החסרון שנוצר ע"י עין רעה - וכי החסרון היחיד של קורח הוא שלא התכוון לשם שמים

צא וראה העדר עין טובה עד היכן רעתה מגעת. כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים וכו' איזו היא מחלוקת שלא לשם שמים, זו מחלוקת קרח ועדתו. (אבות ה' כ). משנה זו היא לכאורה מדרש פליאה. אמנם קרח ומשה הם שנחלקו כאן ולא קרח ועדתו, שכן משה ודאי לא יכול להיות דוגמא למחלוקת שהיא לשם שמים, רק קרח ועדתו הם שחלקו כאן שלא לשם שמים אולם הפליאה היא האמנם אך זאת היא השלילה במחלוקת זו שהם לא התכוונו לשם שמים?

אלא השורש של כל קושיותיו הם שלא לשם שמים – עין רעה

אכן המשנה מגלה לנו בזה כי כל הקושיות של קרח על מצוות שונות שנאמרו על ידי משה הם תוצאה ולא סיבה למחלוקת. בבקש האדם את האמת, אם הוא מתכוין לשם שמים אין כל רע בקושיותיו. שמאי, כשחלק על הלל והתיר את צרת הבת להתייבם, התיר בזה איסור כרת לפי בית הלל ויכול לגרום חורבן אם ינהגו כדעתו, ואעפ"כ אין לבית הלל כל תרעומת עליו כיוון שכל אדם יכול לשנות והוא הלא לשם שמים התכוון.

לא כן הדבר בקרח. 'ומה ראה קרח לחלוק עם משה? - נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדיבור. אמר קרח, אחי אבא ארבעה היו וכו' עמרם הבכור - נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך אחי כהן גדול. מי ראוי ליטול את השנייה, לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם?! והוא מינה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם, הריני מולך עליו ומבטל את דבריו. (רש"י במדבר טז א ובתנחומא שם). קרח סבור היה כי על פי דין מן הראוי שתנתן לו איצטלא זו של הנשיאות ומשה שמינה את אליצפן לכך ודאי לא עשה זאת על פי הדיבור. מכיון שהיתה בו נגיעה זו

למעשה עין טובה

של הרצון לזכות בנשיאות חלק כבר גם על משה עצמו ומצא סתירות בדבריו, מצות ציצית אין בה הגיון בטלית שכולה תכלת ומצות מזוזה אין בה הגיון בבית מלא ספרים, 'דברים אלה לא נצטויות עליהם ומליבך אתה בודאם'. (במ"ר ותנחומא כאן).

בשמוע זאת משה הוא מתרה בהם – 'והיה האישי אשר יבחר בו השם הוא הקדוש'. 'הריני אומך לכם שלא תתחייבו, מי שיבחר בו יצא חי וכולכם אובדים'. היתכן כי לאחר התראה חמורה זו עדיין יש מקום להעזיז כנגד משה, 'ולא טפשים היו שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב? אמנם עדתו של קרח 'חטאו על נפשותם', אחר שעמד קרח ועשה להם משתה בטוחים היו בצדקתו של קרח. לא יכלו כבר להבין אחרת. אולם קרח מניין לו הביטחון כי הוא זה אשר יבחר בו השם, 'בודאי היה לו איזה טעם שסמך עליו'.

וקרח שפיקח היה מה ראה לשטות זה, עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה הימנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט, וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו וכולם מתנבאים ברוח הקודש וכו'. אמר, אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום?! לכך נשתתף לבא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכולם אובדים ואהד נמלט, אשר השם יבחר הוא הקדוש, טעה ותלה בעצמו. ולא ראה יפה לפי שבניו עשו תשובה, ומשה היה רואה. קרח ראה ברוח הקודש שעתיד לצאת ממנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן וגדולה זו בודאי צפונה בו ואם כן הלא גדול הוא ממשה, על כן היה סבור כי הכהונה מגיעה לו, הוא סמוך ובטוח כי הוא זה אשר יבחר בו השם, הוא משוכנע כי משה איננו צודק וממילא אף התראתו כי כולם אובדים איננה נכונה. אכן, מכיון שביקש להשתרר 'הרי כל הפוסל במומו הוא פוסל' והוא כבר מתרים כנגד משה 'מדוע תתנשא על קהל השם' כל מחלוקתו של קרח היא אפוא שלא לשם שמים ועל כן הוא רואה במשה את המתנשא שלא לשם שמים אלא לשם השררה.

קרח עינו הטעתו, הוא ראה ברוה"ק ושם יש עור מקום לשלל לשמה במידה כה דקה עד שאין היא מפריעה אף לרוה"ק, הוא רואה ברוה"ק אך איננו רואה נכונה, עינו הטעתו עד כי הוא עומד מול משה, היינו מול השכינה (מורא רבך כמורא שמים) ואיננו רואה בו שכינה, איננו רואה בו את משה איש האלוקים. וכל כך למה? עין רעה שהייתה בו הביאה אותו לשבוש ועוות עד כי מסוגל הוא לטעות ברוה"ק ולראות במשה משתרר שיש לחלוק עליו. ואך משה היה רואה משה הבחין בטעותו הדקה של קרת ברוה"ק וראה כי כל אותה שלשלת גדולה עתידה לעמוד מבניו של קרח ולא ממנו.

למעשה עין טובה

התורה אכן מיצתה את חטאם של קרח ועדתו: בהצותם על השם. מכאן למדו חז"ל כי 'כל החולק על רבו כאילו חולק על השכינה', נמצא אפוא כי עין רעה של קרח במידה כה דקה שאינה מפריעה לרוה"ק גרמה לו לראות במשה את חולשתו שלו - התנהגות שלא לשם שמים, התנשאות והשתררות על העדה, הוא מהרהר אחר רבו ומערער עליו, אין הוא רואה בו את התגלמות השכינה בדמות הרב אשר אין להרהר אחריו.

עין רעה זו של קרח הובילה אותו עד לאבדון. משה רבינו מבקש מהקב"ה כי יוריד את כולם חיים שאולה למען יוכלו לשוב, שכן במתים חפשי ואך כל עוד יחובר אל החיים תיתכן התשובה, בני קרח אכן שבו שם בגיהנם, האש כבר אחזה בהם ואך רחש ליבם דבר טוב אולם קרח ועדתו לא ניצלו. אמנם לפלא הדבר שכן הלא כולם צעקו משה אמת ותורתו אמת ואנו בדאים וזעקתם זו באה עוד בטרם נבלעו בגיהנם כדכתיב 'וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם', כולם שמעו את זעקתם (כן מפורש בתיוב"ע כאן), איזה הבדל מצאנו בין קרח ועדתו לבין בניו עד כי אלה נצלו ואלה לא נצלו?

כאמור ממוקדת התורה את חטאם של קרח ועדתו בכך שהם הרהרו אחרי רבם והלקו עליו וכל המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר שכינה. היה עליהם להתייחס אל משה כאל שכינה עד כי אין כל מקום לחלוק עליו.

אכן בני קרח לא הרהיבו עוז בנפשם לעמוד בגלוי כנגד משה. ולפי שהלך משה לפתחם של דתן ואבירם זכה להציל ארבעה צדיקים מדינה של גיהנם, שלשה בני קרח ואון בן פלת, ומה זכות היה בידן של בני קרח שינצלו שבשעה שהיו יושבין אצל קרח אביהן רואין את משה וכובשין את פניהן בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה נוהגים בזיון באבינו וכבר נצטוינו על כבוד אב ואם, ואם לא נעמוד, כבר כתיב מפני שיבה תקום. מוטב שנעמוד מפני משה רבינו אעפ"י שאנו נוהגים בזיון באבינו. באותה שעה הרחישו את לבם בתשובה, עליהם אמר דוד, רחש לבי דבר טוב. וכאשר הגיעו כבר לתוך אש הגיהנם - לא יכלו להתודות בפיהם אלא כיוון שרחש לבם בתשובה קבלם הקב"ה... ולמה לא יכלו לזמר בפיהם שירה שאול פתחה והאש מתלהטת סביותיהם... תשובתם החלה אפוא עוד לפני שנענשו, כבר אז הרגישו שאין לחלוק על משה. ולכשהתודו בליבם בגיהנם השלימו בזה את תשובתם על עיקר החטא והכירו כי אכן לעולם אין מקום לחלוק על משה כשם שאין לחלוק על השכינה.

אולם קרח ועדתו אשר לא הכירו במשה רבינו כמי שאין להרהר אחריו, כמי שיש לירא מפניו כמפני שכינה, הם שראו בו בעין רעה אדם המתנשא ומשתרר, הם אמנם זועקים עתה מתוך הגיהנם

למעשה עין טובה

שמישה אמת ותורתו אמת אולם זעקתם זו נובעת אך מתוך הכרה כי בויכוח שהם מנהלים עתה עם משה אכן, כך מתברר מן העונש הצדק עם משה, אך לא למדו מכאן שלעולם אין להרהר אחר הרב ואין לחלוק עליו גם כאשר דבריו תמוהים ובלחי מובנים.

אכן זה כחה של עין רעה, אשר אם היא קיימת אצל האדם, ולו במידה כה דקה עד כי אין היא מפריעה לרוח"ק שבו יכולה היא להוביל את האדם עדי אבדון עד כי אף דרכי תשובה נסתרים ממנו. (עכ"ד מהספר אור חדש)

קורח לא רצה לשמוע כדי שלא יגיע למצב בו הוא צריך להודות

ונוסיף בזה דברים שמספרים בשם אחד מראשי הישיבות זצ"ל שפעם פגשו בחור שלמד בעבר בישיבה הבחור הרגיש שלא בנח כאילו הוא לא חזק וסתם יצא ופקר וניסה להרשים את הגר"ח ואמר לו שהרב לא יחשוב שסתם (בגלל תאוות מסכנות ואני טיפש וחלוש אופי כמו שזה באמת מה שהיה...) יצאתי אלא בגלל שהיו שאלות חזקות באמונה, אבל גם עכשיו אני אומר שאם הרב מתרץ לי אותם אני חוזר בי לישיבה. ענה לו הגר"ח בשאלה אמור לי מתי התקשת בשאלות באמונה האם כשהיו לך בישיבה אז למה לא באת לשאול אותי לפני שאתה עושה צעד כזה גורלי הרי לפי דבריך אפי' עכשיו שאתה בגדר שנה ופירש קשה מכולם אתה מוכן לחזור אם אני יתרץ לך את השאלות. אלא בהכרח שהשאלות באו לך אחרי שנפלת ופקרת ועל זה אינני יכול לענות כי אין זה שאלות אלא תירוצים שהמצאת כדי להצדיק את דרכך הרעה ועל שאלות יש תירוצים אך על תירוצים אין תירוצים. וכן קורח והסנהדראות לא רצו לשמוע את משה וכבר פסקו ושמו טלית תכלת ואח"כ שואלים את משה טלית זו חייבת בציצית או פטורה ואם כוונתם באמת לברר כדת של תורה לא היו שמים מעיקרא אלא שואלים ואח"כ עושים מעשה וכן בהדיא במדרש (במד"ר יח, ט) שאומר שקורח היה פקח ערום וז"ל ויאמר משה אל קרח (במדבר טז, ח), מי שילך ומדבר עם יוסף אומר לשמעון שמע. יש אומרים שהיה מבקש ממנו שיחזור בו ואומר לפניו דברים רכים, כיון שראה שלא שמע אמר עד שלא ישתתפו אחרים עמו, התחיל לדבר להם (במדבר טז, ח): שמעו נא בני לוי, הקמן הוא הכבוד שבידכם, (במדבר טז, ט): המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל וגו', חזר על קרח (במדבר טז, י): ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי, לפי שהיה גדול שבשבט נעשו אחיו ספלה לו, (במדבר טז, יא): לכן אתה וכל עדתך הנעדים על ה', המחלקת הזו אינה כנגדנו אלא כנגד הקדוש ברוך הוא. משל למלך שהיו לו עבדים הרבה ורצה לעשות אחד מהן בן חורין ולתן לו זמורה, חזר ועשה אותו סנקליטיקוס, עמדו חבריו כנגדו, אמרו אם הוא עצמו בא ונטל לעצמו אותה גדלה יפה עשו שעמדו כנגדו, עכשו שרבו הוא שעשה לו, כל מי שעומד כנגדו לא כנגד רבו הוא עומד. אף כך אמר להם

למעשה עין טובה

משה, אלו אהרן אחי נטל לעצמו את הכהנה יפה עשיתם שנתרעמתם עליו, עכשו הקדוש ברוך הוא נתן לו שהגדלה והגבורה והמלכות שלו, כל מי שעומד על אהרן לא על הקדוש ברוך הוא הוא עומד, לכך כתיב (במדבר טז, יא): ואהרן מה הוא כי תלינו עליו. בוא וראה חסידותו של אהרן הצדיק, בשעה שהציק משה שמן המשחה על ראשו נדעזע אהרן ונבעת, אמר למשה, אחי, שמא לא הייתי ראוי להמשח בשמן הקדש ומעלתי ונתחיבתי כרת, שאמר הקדוש ברוך הוא (שמות ל, לב): על בשר אדם לא ייסך, לפיכך העיד הכתוב עליו (תהלים קלג, א ג): הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, כשמן הטוב על הראש ירד על הזקן זקן אהרן, כטל חרמון, הקיש שמן המשחה לטל חרמון, מה טל חרמון אין בו מעילה, כך שמן היורד על אהרן אין בו מעילה, לפיכך הנעדים על ה'. כל הדברים האלו פיס משה לקרחה, ואין את מוצא שהשיבו דבר, לפי שהיה פקח ברשעו, אמר אם אני משיבו יודע אני בו שהוא חכם גדול ועכשו יקפחני בדבריו ואני מתרצה לו בעל כרחי, מוטב שלא אוקק לו. כשראה משה שאין בו תועלת פרש הימנו. ומוכח שטענותיו לא היו באמת רק שרצה להשיג מה שרצה בכח מה שרצה ועל תירוצים אין תירוצים ולכן לא ביקש עליו רחמים כי כל מה שמבקשים רחמים זה רק כשיש סיכוי שיחזור בתשובה משא"כ בקורח.

דברי רבינו יונה בשערי תשובה שונא תוכחות אין לו תקוה ותקנה כמוסר רע אבל אחת דתו למוות וכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער שני אות יא) ואשר לא יתעורר לקול המוכיחים יוכפל עונו כי הזהירוהו והקשה את לבו ולא נזהר כמו שנאמר (משלי יז יא) תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה אך מרי יבקש רע ומלאך אכזרי ישלח בו פירוש האיש הרע לא יכנע לקול המוכיחים אך יבקש להמרות ותחת כי לא נחת מדברי המלאך המוכיח מלאך אכזרי ישולח בו מדה כנגד מרה כי המוכיחים נקראו מלאכים שנאמר (דה"ב לו טז) ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובתים דבריו ומתעתעים בנביאיו ועוד אמר שלמה עליו השלום (משלי טו י) מוסר רע לעזוב ארח שונא תוכחת ימות פירוש אמת כי ראוי מוסר רע לעזוב אורח ועובר על דברי תורה אכן יש תקוה כי יווסר וישוב מדרכו הרעה אך רע ממנו שונא תוכחות כי אין לו תקוה ותקנה כמוסר רע אבל אחת דתו למוות כי העובר עבירה תתקפהו התאוה והיצר השיאו ויתכן כי נפשו מרה לו על אשר לא עצר כח מפני יצרו ואולי יסוף לתוכחה ויקוה למוסר אבל שונא התוכחות כבר נואש מנפשו ושנאת התוכחה תהיה לו לעדה כי הוא שונא דברי ה' יתברך ולכן כיון שראה משה רבינו את עוצם שנעתם וכמו שמבאר רבינו וכן מבואר באור החיים הקדוש (טז,יד) העיני וגו' לא נעלה. פירוש בוחרים ניקור עיניהם ממעלה אשר יובטחו בה ממנו, בזה גילו עוצם הפלגת השנאה אשר שונאה טובת הצדיק אצלם יותר מניקור עיניהם, לזה חרה אפו של משה מאוד (מלמעשה קורח ועי"ש עוד)

למעשה עין טובה

למה בחיים לא ראינו את מעלותיו

כמה מפעיימים הדברים שהספיד הגה"צ מאיר חדש זצ"ל על פטירת הבחור חיים שכטר ז"ל (הו"ד בספר לעבדך באמת עה"ת ח"ב עמ' שפט)

הלבנה היקרה שנפלה מבינינו צריכה לעורר בנו את השאלה, האם מכבדים אנו כראוי איש את רעהו? החברות והקרבה הגדולה אסור שתבטל את הכבוד!

עכשיו מרבים אנו לראות את מעלותיו וסגולות נפשו היקרות של הנפטר, האם ראינו זאת גם בעודו חי עמנו ומתהלך בינינו? האם ידענו להוקירו כראוי? ואם אמנם בשעה שהתהלך בינינו לא ידענו להוקירו כראוי, אם כן הרי אפשר מאוד שאיננו יודעים בחברת מי הננו נמצאים, אפשר מאוד שמוסבינו מתהלכות נשמות קדושות, אנשי תפארת ויקרי נפש, ועינינו סגורות מלראותן, הן נורא הדבר! כמה יש עוד הקרובים אל ה'? הלא שרידים יחידים, אודים מוצלים מאש, ומדוע זה שלא נאהב אותם בכל לבנו? הן כל החסרונות ימוגו באהבה זו (התרגשות ודמעות).

למה לא ביקשנו רחמים עליו

[אליהו פסק מלבוא לרבי יהושע בן לוי, לאחר שאדם נטרף על ידי ארי במרחק שלש פרסאות מרבי יהושע בן לוי, והסיבה לכך מפני "שהיה לו לבקש רחמים עליו", ואם כך על אדם זה, מה נענה על חבר שישכן בינותינו? הנוכל לומר ידינו נקיות? הביקשנו רחמים ככל אשר יכולנו?

מי שלא מתאבל על השני הוא אכזר

אבלות שאינה מביאה להתבונן, סימן שאינה מעומק הלב! כי אילו הייתה מעומק הלב היה האדם מזדעזע, וכשם שבעת הזעזוע נופל האבק מעל הבגד, כן גם נופל האבק הרוחני - שהו המידות הרעות המקיפות את הנשמה הטהורה, כחוחים את השושנה. על כן מחליט הרמב"ם, שמי שמתאבל ואינו דואג ומפשפש במעשיו ושב בתשובה, הרי הוא אכזרי, שהרי התברר שהאבלות לא הייתה מעומק [לבו].

הרחבה בענין עין רעה

מדברי הרב מאיר חדש זצ"ל מהספר אהל תורה אומרת המשנה באבות (פ"ח משנה י"ט). "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע. מוסיפה המשנה מה בין תלמידיו של אברהם אבינו

למעשה עין טובה

לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח) להנחיל אהבי יש, ואצרתיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, שנאמר (תהלים נה) ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך:

מה האריכות מה בין של אברהם אבינו, לתלמידיו של בלעם הרשע

ודי, ורב לנו, בלימוד הדברים כפי שהם כתובים במשנה בפירושו. אמנם, נעיין בא בשאלת המשנה: "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו, לתלמידיו של בלעם הרשע". וכי עד עתה לא זכינו ללמוד שקדושי עליון, תלמידיו של אברהם אבינו! יזכו לכל טוב הצפון לצדיקים, ואילו רשעי עולם, תלמידיו של בלעם הרשע! יורשים גיהנם ורע ומר סופם.

אלא תלמידי בלעם שניהם יושבים בבית מדרשו והיו מגדולי תורה ורק בתוכם הם שונים לזה הוצרך לחדד את ההבדל שסופם גיהנם

ולבאר הענין ראוי להתבונן מי היו בלעם הרשע ותלמידיו, בלעם היה נביא, ועליו נאמר "לא קם בישראל כמשה" בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ומיהו, בלעם. (עייין ספרי סוף דברים) והוא לימד דרך בעבודת ה'. הוא לימד את בלק להקריב קרבנות, ואיתא בגמ' (נזיר נב:) שבשכר מ"ב קורבנות שהקריב בלק הרשע (שלא לשמה, ע"ש בגמ') זכה ויצאה ממנו רות, ובלעם היה אומר וחוזר ואומר שלא יוכל לעשות מאומה בלא רשות אלוקיו. וא"כ הוא עבר את ה'. אבל, עם עין רעה. וכיון שהיו בו ב' מידות רעות אלו אין לו חלק לעולם הבא. וגם תלמידיו אין להם חלק לעולם הבא. ומי הם תלמידיו, רש"י במשנה מבאר "לא יחצו ימיהם" בבלעם ודואג ואחיתופל משתעי קרא וגר' (עכ"ל). דואג ואחיתופל היו תלמידיו של בלעם הושע, אף שלא הכירוהו וחיו מאות שנים אחריו בזמן שמואל הנביא ודוד המלך ע"ה הם היו תלמידיו כי היו להם מדותיו. והם היו מגדולי חכמי דורותיהם. דואג היה ראש הסנהדרין (עיי' שמואל ב' כ"א פסוק ח' ברש"י. ועיי' סנהדרין קו: על גדלותו של דואג בתורה.) וגם אחיתופל היה חכם מופלג עד מאוד (עיי' סוכה נג'. וע"ע ברכות ג: ובשמואל ב' ס"פ ט"ז. ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל איש בדבר האלוקים וגו'). אבל דואג נתקנא בדור על שמצא את מקום המקדש. אמנם הקנאה היתה על הצלחה בתורה ובעבודת הן, אבל היתה בו עין רעה, ואחיתופל היה אף הוא בעל עין רעה. למרות גדולתו, ולמרות שלימד את דוד המלך יסודות בעבודת ה' ובלמוד תורתנו הקדושה (עיי' אבות פ"ו מ"ג וברש"י ומחזור ויטרי שם). הם נמנים על תלמידי בלעם הרשע. לכן הוסיף התנא לשאול מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. כי היה מקום לחשוב שכיון שתלמידיו של בלעם הרשע אף הם מחובשי

❁ למעשה עין טובה ❁

בית המדרש הם ויגעים בתורה, אין הבדל ביניהם לתלמידיו של אברהם אבינו גדול כל כך. ומשום כך נזקקה המשנה לשאול את השאלה, ולענות את התשובה המלמדת אותנו את ההבדל הקוטבי והנורא בין אלה לאלה. ועיי' במסכת יבמות עו: שדואג טעו שדוד פסול לבא בקהל ועמד על דבריו והוכיחם (עיי"ש במהלך הדין ודברים שהיה בזה) עד שהובא פסק דין שהיה מקובל מבית דינו של שמואל הרמתי, שלא כדברי דואג, הרי לנו שעיינו הרעה עיוותה את מהלך מחשבתו עד כדי המית דרשת הפסוק ופסק ההלכ, ולא היה יכול לקבל דברי חכמי בית המדרש.

הלימוד למעשה לחיי היום יום. שני בחורים הלומדים בישיבה. האחד שמח בכל מעלה שהוא מוצא בחברו, ונהנה מהצלחתם בלמוד התורה ובעבודת ה'. והשני, לבו כואב כשהוא רואה שחברו מתעלה ומצליח. הראשון לומד בבית מדרשו של אברהם אבינו ע"ה, והשני לומד בבית מדרשו של בלעם!

מעשה בעין טובה מהסבא מסלבודקא

זכרני, שבאנו לאה"ק לעיר חברון, הינו פעם בחוה"מ סוכות בבית ראש הישיבה הגרמ"מ זצ"ל. ותלמיד אחד שלא היה נחשב לאחד מבני המעלה השתכר ומתוך שכרותו דיבר דברי יראה, דברי תשוקה לעבודת ה'. בשמחת תורה אחר הצהרים ספרתי על כך לסבא זצוק"ל, אמר לי הסבא מאז בואנו לארץ הקודש הבחנתי בכל הבחורים את ההתעלות של ארץ הקודש. רק בבחור זה לא הבחנתי. עתה השלמת לי בספורך חסרון זה! חבל שסיפרת לי רק כעת לאחר ההקפות, הייתי מכבדו בהקפה! והחלית הסבא זצ"ל לסדר הקפות שניות, בשל כך! וכיבד את הבחור בהקפה.

למה המשגיח התנגד שילמדו חפץ חיים

מספר הרב הלל קופרמן (משגיח בישיבת בית שמואל) בשנה הראשונה ללימודי בישיבה, התארגנה קבוצה של בחורים ללימוד משותף של הספר חפץ חיים, מספר דקות ליום. בחורים אחרים התנגדו לכך. הוחלט לעלות לדירתו של המשגיח ולהתייעץ עמו. הוא הפתיע אותם: גם אני מתנגד. הבחורים נדהמים ציפו להסבר

הסביר חסר לנו השורש שהוא אהבת ישראל אמיתית השורש פגום הוא כל עוד השורש פגום לא יועילו לימודי ההלכות יעם לד אחר בשכונה ללא שום סיבה עובר האב לעמדת כדרכו עבר להציג בפניהם דוגמא מן החיים בציור חי ומוחשי ראובן בא אל שמעון ומספר לו יענקלה שלך התחיל יענקלה שלי מגיב האבא לא יתכן טעות בידך אנה בדוק את הדברים רשם ע על בני מחמדי לכל ספק שאמנם היה זה יענקלה ושניים לא יכול היה לישון על כן עליך להבין יענקלה שלי סבל בלילה מכאב

למעשה עין טובה

היטב לפני שאתה בא להוציא כשמתברר מעל התגוננות לא שלט בעצמו כך מתנהג אדם כאשר באים לספר לו לשון הרע על אדם שהוא אוהב באמת כאן נודעק המושגיה אם היינו אוהבים זה את זה באמת האם היינו מוכנים לשמוע סיפור גנאי איש לנו אהבת עבודה על עין טובה שנראה כל אחד על רעהו איך קיים מצב כזה שאנו כן שומעים התירוץ הוא ישראל במידה מספקת על כן אנו שומעים ברעת השני ובקלונו הי ירחם ע"כ הצעד הראשון שעלינו לעשות הוא אין מעלות חברינו ולא חסרונם אז לא ניכשל כלל בדיבורים אסורים על הזולת

לאחר שהצליח לזעזע אותנו, הוסיף: קיימת סכנה להיכשל חלילה בהרבה הראוי שתלמדו בינתיים בינתיים עד אשר תתקנו מידה זו איסורים הקשורים בשמירת הלשון. ע"כ בכל זאת מן הלכות לשון הרע כדי שתדעו עד כמה חמור העניין ותמנעו מלהיכשל בו מצד יראת העונש

למה נענשו המרגלים ארבעים שנה

למה המרגלים נענשו ארבעים שנה כנגד יום שהלכו הלא בפועל הם דיברו רק יום אחד ופחות.

אלא מבאר הרב חיים שמואלביץ (חכמת חיים) בלשון הרע עיקר החטא הוא ההסתכלות הרעה ואילו הדיבור הוא רק תוצאה ולכן נענשו על שורש החטא

גם המרגלים נענשו על שורש חטאתם

כמו שכתוב בתורה 'כה עשו אבתים בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את הארץ וכו' והנה קמתם תחת אבתים תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף ה' אל ישראל' (דברים לב, ה- יד)

מה הדמיון בין חטא המרגלים לבני גד ובני ראובן

בפרשתינו מבואר שמושה רבינו השווה את מעשה בני גד ובני ראובן לחטא המרגלים ועד כדי כך דקרי עלייהו תרבות אנשים חטאים והקשה הרב אליהו ברוך פינקל בספרו (משולחן ר' אליהו ברוך במדבר עמ' רנ) מה הדמיון בין חטא המרגלים לרצונם של בני גד ובני ראובן לדור בעבר הירדן, הלא המרגלים חטאו בקום ועשה שהוציאו דיבת הארץ רעה, ואילו בני גד ובני ראובן אפי' לפי סברת משה לא עברו אלא בשב ואל תעשה שלא רצו לגור בארץ ישראל, וביותר שהיתה להם סיבה של צורך במקום מקנה, ומה השייכות ביניהם למרגלים.

למעשה עין טובה

המרגלים לא אהבו את הארץ ולכן ראו בה דברים רעים וכן בני גד ובני ראובן ראו חסרון פרנסה מפני שלא חיבבו אותה

אלא ביאר עפ"י דברי הגר"נ פרצוביץ זצ"ל, שביאר ששורש חטא המרגלים הוא שלא חיבבו את הארץ כמו שמצינו בתהלים (קו כד) 'זימאסו בארץ חמדה', שאם היו מחבבים את הארץ לא היו רואים בה דברים רעים ועל כל פשעים תכסה אהבה ואף אם היו רואים היו מפרשים זאת על הצד הטוב וכגון מה שאמרו 'ארץ אוכלת יושביה' היו תולים שהקב"ה עשה שיהיו קוברי מתים בכדי שלא ירגישו בהם.

ולפי"ז יש לומר שבוה שזו להם בני גד ובני ראובן, שגם הם חפצו בעבר הירדן מפני שלא חיבבו את ארץ ישראל, כי אם היו מחבבים את ארץ ישראל לא היו עושים שום חשבונות של מקום מקנה וכיו"ב, אלא היו רוצים לגור בארץ ישראל עם כל המקנה שלהם

ויסוד זה מפורש ברש"י בקידושין (סא ב) ד"ה התם וז"ל שאף בארץ כנען שאינה חביבה להם לא יטלו עכ"ל ויותר מפורש ברש"י שם לעיל מינה (סא א) ד"ה ר"ח אמר וכו' שהיו קצין בה מפני מקנה רב שלהן אף בה לא יטלו עכ"ל עכת"ד

עד כמה האהבה גורמת להתגבר על פשעים כשיש אהבה אפשר לישון על קצה הסכין

ועד כמה האהבה גורמת להתגבר על חסרונות מבואר בגמ' בסנהדרין ז. ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחמיתין הוה עזיזא (כשאהבתנו היתה עזה ביני לאשתי. רש"י) אפותיא דספסירא שכיבן. השתא דלא עזיזא רחמיתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן. ומבואר שרק כאשר אהבתנו היתה חזקה אז היה מספיק לנו לישון אפותיא דספסירא אבל עכשיו שאהבתנו אינה חזקה לא שיש שנאה! אלא מספיק שאהבתנו ירדה דרגא, מיתה שרחבה שיתין גרמידי לא סגי לן. הבהל קוטבי בין לשכב על חוד הסכין לבין מיטה בת שישים אמה הבהל של פי שש אלפים לפחות.

כשאין אהבה בין איש לאשתו הוא ימציא עליה עלילות דברים עד שיוגרשנה

ויותר מזה מבואר בתורת השלמים (יו"ד קצה יא) על דברי השו"ע שאומר 'בקושי התיירו לה להתקשט בימי נדותה אלא כדי שלא תתגנה על בעלה', והקשה שמהגמ' (שבת סד:) שאמרו 'עד שבא רבי עקיבא ולימד אם כן אתה מגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה' ומשמע מדקדוק לשון הש"ס שכל זה הוא רק לפי שיטת רבי עקיבא בסוף גיטין (צ:): שאפשר לגרש אשה אפילו מצא

למעשה עין טובה

אחרת נאה ממנה לכן הוא מתיר להתקשט שלא תתגנה בעיניו, אבל לפי ב"ש וב"ה שצריך שהקדיחה תבשילו או מצא בה דבר ערוה לא יותר לה להתקשט שהרי אין חשש שתתגנה על בעלה. וקשה שקימ"ל בגיטין כבית הלל שרק אם מצא בה דבר ערוה מותר לגרשה אז איך התירו לה להתקשט שוב מצאתי בלחם חמודות (מעדני יו"ט ס' ה אות ג) שתירץ מכל מקום יש לחוש על ידי שתתגנה ישים לה עלילות דברים עד שיגרשנה עכ"ל

שורש עוונתם היה חוסר ביטחון בה'

ועוד אפשר לבאר שחטאם היה חוסר ביטחון שה' יכול להורישם את הארץ וכן בני גד ובני ראובן שאומרים שחסר להם מקום לרעות את צאנן זה חוסר ביטחון שה' שנמצא בעבר הירדן יכול לפרנס גם באר"י

כמו שמבואר בפתיחה לחובות הלבבות (עפ"י לב טוב) שאחת מתועלות הביטחון היא מנוחת הנפש מהנדידה בדרכים רחוקות, דבר המכלה את הגוף ומקרב את קץ החיים, כמו שכתוב (תהלים קב כד) ענה בדרך כחי קצר ימי.

ומסופר על אחד מעובדי ה' הפרושים שלפני שהתחיל להתנהג בפרישות הלך פעם אל ארץ דחוקה כדי לחפש פרנסה. ובעיר שבא אליה, פגש עובד אלילים אחד. אמר לו הפרוש, מה מאד שרויים אתם בתכלית העיוורון וחוסר הבנה בזו שהנכם עובדים לאלילים. ענה לו אותו עובד אלילים ולמי אתה עובד אמר לו הפרוש אני עובד את הבורא הכל יכול, המכלכל היחידי, המפרנס שאין כמוהו. ענה לו עובד האלילים מעשיך סותרים את דבריך. שאל אותו הפרוש, כיצד? ענה לו עובד האלילים, אילו מה שאמרת היה אמת שהאל שאתה עובד לו הוא המפרנס את הכל ויכולתו היא בלתי מוגבלת אז היה מפרנס אותך בעירך כשם שהוא מפרנס אותך כאן ולא היה לפרוש טענה לדבריו. ומאז והלאה קבל על עצמו לפרוש מהיגיעה והרדיפה אחרי ושוב לא יצא מעירו כדי לחפש פרנסה והוא שב אל ארצו עניני העולם הזה' עכת"ד.

ולכן אם היו בוטחים שה' לא היה חסר להם כלום והיות ושורש העבירה הוא חוסר ביטחון אין הבדל בין אם עשו מעשה או לא.

למעשה עין טובה

מעשה בבחור שהאמין שהכל ה' יעזור חוץ מאם ילמד ה' יפרנסנו

מעשה בבחור אחד שהיה יושב על התורה ועל העבודה בשיבת 'כפר חסידים', עד שיום אחד התחילה להטריד אותו מחשבה: הנני כבר בחור מבוגר, הגעתי לפרקי, צריך אני להשתדך ולשאת אשה - ומניין אקח את האמצעים לפרנס משפחה בתחילה דחה את המחשבה הזו והשקיע את עצמו יותר בלימוד התורה, אבל שוב נטרד מדאגה זו עד שגמר אומר בלבו כי יצא מן הישיבה, ילך ללמוד אומנות, וכך יוכל לפרנס בכבוד את המשפחה שיקים.

כנס הבחור אל רבינו המשיגיה והחל לשטוח בפניו את תוכניתו, כי רוצה הוא לצאת מן הישיבה בכדי ללמוד אומנות.

שאל אותו רבינו מה יום מיומיים שעלתה בדעתך מחשבה זו?

השיב הבחור מכיון שאני כבר בחור מבוגר והגיעה שעתך להתחתן,

ענה כנגדו רבינו: שים לב למה שאתה אומר: כיון שאתה מבוגר ואתה צריך להתחתן.

ומי זה אומר שתמצא שידוך?

-מה פירוש שאל הבחור? והלא מקובלנו שארבעים יום קודם יצירת הוולד כבר מזווגים לאדם את זיווגו! הקב"ה יעזור ואמצא את זיווגי.

-התינת חזר רבינו והקשה, שהקב"ה ימציא לך את זיווגך, אבל מי זה יתקע לידך שיהיו לך ילדים!?

למה הרב מקללני, חלילה? - שאל הבחור - והלא הקב"ה נותן לבני האדם ילדים, והוא יעזרני שגם לי יהיו.

-חלילה וחס - אמר רבינו - אני מאחל ומתפלל מעומק לבי שתזכה לבנים הגונים ויראי אלוקים. אך רבינו המשיך להקשות: גם אם אמנם יהיו לך ילדים, אבל מי מבטיח לך שבאמת תמצא עבודה באומנות שאתה חושב ללמוד? ...

-הקב"ה יעזור - ענה שוב הבחור - ואמצא פרנסה באומנות שאלמד ...

למעשה עין טובה

סיכם ואמר לו רבינו: ישמעו אוזניך מה שפיך דובר. כששאלתי אותך מנין לך שתמצא את זיווגך, ענית ואמרת שהקב"ה עוזר לכולם, וגם לך יעזור. וכששאלתי אותך מי אומר שיהיו לך ילדים, אמרת שהקב"ה יעזור ויתן לך ילדים. וכאשר שאלתיך מי אומר שתמצא פרנסה באומנותך, שוב ענית: הקב"ה יעזור. אם כן מדוע בכל דבר ודבר אתה סומך ונשען על אמונתך ובטחונך בבורא עולם, ורק בענין זה של פרנסה אינך אומר 'ה' יעזור' אלא אתה נשען על אומנותך ומעשה ידיך, וזאת למרות שהדבר כרוך בעזיבת כתלי בית המדרש?!... אם אתה מאמין גדול כל כך בהקב"ה, למה אינך יכול לשבת בישיבה ולשקוד על התורה, מתוך אמונה שלמה שהקב"ה יעזור לך למצוא מקור מתאים כדי לפרנס את משפחתך?!... הלא הרבה דרכים למקום!

שמע הבחור, סבר וקיבל, חזר לישיבה ולעמל התורה, וכל כך התעלה עד שלימים נעשה לראש ישיבה גדול, וב"ה פרנסתו היתה מצויה לו. כעבור שנים פגש אותו רבינו ואמר לו: הנה רואה אתה, הקב"ה דאג לך לפרנסה!... (ר' אלה עמ' 357 משאל אביך ויגדך ח"ג עמ' ס - סא)

הלימוד מזה למעשה עד כמה חשוב לראות כל דבר טוב ולבטוח בה'

מעלת הזולת צריכה לעורר בנו שמחה

הוא היה אומר: על אהרן נאמר: 'וראך ושמח בלבבו... ישמח למרות שעלית עליו. מעלתו של הזולת צריכה לעורר בנו שמחה, עלינו לזכור, כי מעלתו וכבודו לא על חשבוננו הם באים. כך נשתחרר מהמחשבה על אודות עצמנו, ונראה לנגד עינינו רק מעלה נאה של יהודי. כל-שכן אם הוא ידיד, וזה יעורר בנו שמחה. אם זכה הזולת בטובה כלשהי, נזכור כי משמים זיכו אותו, ולא משלנו לקח.

מי שרואה מומים ברעהו קודם יחפש בעצמו

אחינו הגה"צ רבי אהרן חדש משגיח בישיבת מיר כותב מה ששמע מפי אבא ואיש לפי מהללו המהלל את רעהו לפי מהללו נראה מה הוא בעצמו הרואה רק מומים ברעהו, צריך ראשית כל לחפש במומוי שלו. היכן הוא עומד ומדוע רק חסרונות מול פניו. כך למדנו מהסבא.

שרשרת של ישועות בזכות הודיה לה' והסתכלות בעין טובה

הגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א בסיפור מופלא על שרשרת של ישועות בזכות הודיה לה' והסתכלות בעין טובה

למעשה עין טובה

סיפורנו נפתח באיש אחד שתלונתו תמיד מן המוכן בפיו: רוטן ומתאונן על כל דבר! במומחיות מיוחדת מגלה הוא מיד ונתפס לצד השלילי שבכל ענין... להראות בכל דבר חיסרון ומגרעת! כנראה המרה השחורה שבו פועלת בתוקף, להמציא לו תמיד רגשות חמוצים ושליליים, ולכן פיהו מלא טענות כרימון, ולעולם איננו שמח ומרוצה...

חבר קרוב יש לו לאותו יהודי חמצמין, שנפצע ל"ע בתאונת דרכים קשה ויצא חבול ומוכה בכל חלקי גופו רח"ל. הוא נצרך לדאבון לב להתאשפו תקופה ארוכה בבית החולים, וחברו הקרוב – היהודי דגן – סעדו בכל עת חוליו, וליווה אותו בכל תקופת השיקום.

בעיה אחת קשה נותרה לו לחבר הפצוע, שלא הצליחו הרופאים להעלות לה מזור, הלא היא שמיעת אוזנו השמאלית. במהלך התאונה איבד האיש את חוש השמיעה באותה אוזן, ואם את השברים ושאר המכות והחבלות, הצליחו הרופאים לגבס ולחבוש, הרי השמיעה חוש היא כמתנת שמים, ולא ניתן לייצרה ביד הרופאים! והם קבעו בנחרצות לאחור השלמת סדרת בדיקות מקיפה, שנוק האוזן הוא בלתי הפיך לחלוטין! ואין שום סיכוי בעולם שישמע באוזן זו!

והנה באחד מביקוריו התכופים של מיודענו אצל מיטת החולה, בטרם כניסתו, שומע הוא מאחורי הפרגוד את חבירו הפצוע משיח את ליבו בתפילה לפני קונו, וכה אמר בעודו מתמוגג בדמעות רוגשות:

"ריבונו של עולם, מודה אני לפניך על החלמתי המתקדמת ברוך השם, כמה שבח והודאה יש בליבי על הגבס הענק הזה שמכסה את רגלי! שהלא בכך הצלת את רגלי! ואילו פי מלא שירה כים לא אספיק להודות לפניך, שכן הייתי יכול להישאר 'נכה' ל"ע כל ימי חייו! – וכן על זה הדרך היה הולך ומונה את שאר האיברים שניזוקו, ומתרפאים עתה ומחלימים, ומודה ומברך עליהם.

בהגיעו אל האוזניים בכה בהתרגשות, תוך שהוא מודה לפניו יתברך על האוזן הימנית שבחסד עליון לא ניזוקה ושומע בה כראוי: "הרי הייתי יכול להישאר 'חרש' גמור ירחם ה'! - וגם על האוזן השמאלית, שבינתיים עדיין אינני שומע בה, ושאר הרופאים מוצאים שום דרך לרפאותה, מפיל אני תחינתי לפניך, הרופא כל בשר, ששום דבר ממך לא יבצר, אף שאיני ראוי מצד עצמי, שתחנני במתנת חינם להחזיר את שמיעתה! ובטחוני איתן כן, שבודאי תרפאני..."

למעשה עין טובה

החבר דגן שעמד מן הצד נדהם, ולא האמין למשמע אוזניו... זה היה נשמע יותר כסדר תשבחות והודאות של אדם המוקף בכל טוב, ולא כפצוע שותת השוכב כשבר כלי זה חודשים מספר במיטת בית החולים...

חלפו מספר ימים, והנה לפתע – להפתעת כל הצוות הרפואי – חזרה שמיעת האוזן לתפקד בצורה סדירה ובריאה, חרף כל דברי הרופאים, שהגדירו זאת 'נס רפואי' שאין לו שום הסבר! אך חברו הנאמן – נשוא סיפורנו – ידע גם ידע... והוא הסיק לעצמו מסקנא ברורה ונאמנה, שאותם שבחות והודאות שהיה חולה זה משבח ומוודה להשי"ת כסדר, הם שהושיעוהו, ובזכותם זכה לכל הנסים הללו!

ובכן ראה האיש ולמד מוסר, הלקח החזק שהפנים אל ליבו חולל בו שינוי פנימי ומהפכה גדולה בכל תפיסת החיים, הוא החל ללמד את עצמו לראות את הטוב בכל דבר, ולהודות ולשבח לה' בפה מלא על כל הדברים הטובים והיפים שחננו השם יתברך.

כעבור תקופה קצרה חל חג הפסח, ובטרם פתח האיש בעריכת הסדר לבני משפחתו, ביקש לומר בפניהם כמה מילים:

"קינדערלאך, יש לי דרשה קטנה בשבילכם!" – הפתיע אותם אביהם. הוא עמד וסיפר לבני משפחתו, את כל השתלשלות הענין שראה ושמע בעצמו אצל אותו חבר, כיצד עמד והאזין מאחורי הפרגוד לתפילותיו החרישיות, שלא היו אלא הלל והודיה לה' על כל חסדיו הרבים והעצומים! ורק בדרך אגב הזכיר גם את בקשתו לרפואת האוזן... – ובכך נושע בנס גדול, בסדר תפילה מופלא זה!

"בראותי כי כן, המשיך האב, "אחזתני טלמלה, והבנתי שזו היא דרך החיים הנכונה של איש ישראל! הרי לכן נקראים אנו 'יהודים', על שם שמודים לה' בכל מצב שהוא! – הבה נראה גם אנו עתה, כמה טובות גדולות עושה עימנו השם יתברך, וכמה צריכים אנו להודות לפניו! הנה יש לנו ב"ה משפחה בריאה וחביבה להסב עימה יחדיו באהבים בעריכת הסדר! גם נתן לנו השי"ת בית דירה יפה משלנו לשבת בו בליל גדול זה, ואף נתן לנו אמא טובה ומסורה שהכינה ובישלה עבורנו את כל המטעמים והמעדנים לכבוד החג!..." וכך היה הולך ומונה הרבה דברים שיש להודות עליהם. עד מהרה נסחפו גם הילדים בלהט הודאת שבח המקום, והוסיפו אף הם כל אחד לפי רמתו ודרגתו, חידושים נוספים מכל צדדים וצידי צדדים, של 'נסים' ונפלאותיך וטובותיך שבכל יום ויום עימנו.

למעשה עין טובה

ניכר היה שהדברים עשו עליהם רושם רב, כאשר ידוע שבילילה זה נפתח לב הבן לקבל מאוד כל דברי האב, ומתיישבים יפה בליבו, ומתוך אווירה נעלה שכזו, המשיכו בעריכת סדר פסח כהלכתו וכהידורו!

בן בוגר אחד היה באותה משפחה שעזב דרכי יושר ל"ע, אבל חגים היה מגיע לבקר את משפחתו, וכמובן גם בליל הסדר היה מצטרף אל חיק משפחתו החמה והאוהבת לכבוד הלילה הגדול. והנה לאחר אותו "ליל סדר" הבחין האב בשינוי שחל בהתנהגות בנו, הוא החל פתאום להתקרב יותר ליהדות ולקדושה, הגיע הרבה הביתה לשבתות ולביקורים נוספים. בשלב מסוים הסיר את העגיל מן האוזן... חבש כיפה ולבש ציצית, עד שכעבור תקופה מסוימת שב בתשובה שלמה, ונעשה חרד ושלם.

בהזדמנות אחת מצא האב שעת הכושר, ושאל את בנו: אבקשך, אנה גלה האמת לפני, מה גרם לך המהפכה הגדולה הזו שחזרת בתשובה שלמה? תשובתו של הבן הפתיעה את האב מאד!

"האם זוכר אתה אבא, את הדרשה שלך בליל הסדר?" שאל הבן, "ובכן היא שגרמה לי לשנות אף אני את כל כיוון מחשבת! – הנה רגיל הייתי בבית הזה לחיות תמיד בהרגשה חמוצה ומרירה, כשתמיד יש בפי בני הבית רק טענות ומענות אכזבות וריטונים, ולהמציא תמיד חסרונות בכל דבר! הכעסים והעצבות שררו כאן דרך קבע... עד שכל זה הכניס בי שנאה וסלידה לכל מערכת החיים הזו, המלאה עצבנות ומתחים! ולכן נפלטתי החוצה, כדי למצוא מעט פורקן לנפשי מכל הלחץ הכבד והמעיק הזה! – מאחר שהורגלתי אף אני לצעוד באותה דרך, ובלבי נשאתי תמיד שקים מלאים תלונות על כל החיים שלי, על הבית, על ההורים והמורים, ואף על עצם הנהגת השי"ת בעולמו הס מלהזכיר!

"ברם בעקבות אותה דרשה שיצאה ובקעה מקרב לב, נוכחתי פתאום לראות שבעצם גם אני מוקף בהרבה חסדים טובים ונאמנים! בבת אחת התהפך כל יסוד מבט הסתכלותי, התחלתי להעריך את משפחתי היקרה והקרובה, והרגשתי שאף אני חייב הרבה תודה והלל לשמים, על עצם החיים שנוסך בי, ועל עוד הרבה עניינים, וככל שהעמקתי גיליתי טובות שמים רבים שנעשים עימי עלי אדמות. – עד שמתוך התמדת אלו המחשבות, נמחקו ממני אט אט כל הרגשות

למעשה עין טובה

המרים והעצובים, כל הכעס הקשה שקינן בלבי בדרך קבע, והלחץ שהורגלתי בו מעודי, הכל נמוג והתמוגג! כאשר עתה נראה לי הכל אחרת לגמרי... התחלתי להיות יותר מרוצה ושמח בחלקי, עד שנהנית גם לשוב תחת עול תורה ומצוות, ולהודות ולשבח לפניו יתברך תמיד!"

שכן אחד היה דר באותו בנין, קרוב וחבר נאמן של האב, וכששמע ממנו את השתלשלות כל אלו העניינים, שאותו חולה הבריא ונרפא – בזכות הודיה ושבח שהיה שופך לפני בורא כל עולמים, ושהבן האובד שב אל חיק הוריו – בכח תפילת הודאה זו. חשב לתומו: הנה אף אני יש לי בביתי שתי בנות בוגרות, שזה כמה שנים הגיעו לפרקן, ועדיין אין שום תזוזה... החל אפוא אף הוא לעשות מהפכה בנפשו, שינה את דרכו ואת אופיו, ובחר גם כן בדרך התשבחות והשירה לקל חי, על כל הטוב והחסד!

והנה כעבור חצי שנה שדבק בדרך זו בעוז, נשברו שתי צלחות בביתו... ושתי הבנות התארכו בשעה טובה ומוצלחת, ובמזל טוב! ומצאנו בספח"ק ישמח משה על הפסוק (בראשית ח, כ-כא) ויבן נח מזבח לה' וכו', וירח ה' את ריח הניחוח – ויאמר ה' אל ליבו, לא אוסיף לקלל עוד את האדמה וגו' - שמתוך אותו ריח ניחוח של קרבן התודה, שהיה נח מודה ומשבח בצאתו מן התיבה על הצלתו, נתקבלה התפילה למעלה, ואמר ה' לא אוסיף עוד לקלל את האדמה וכו'..

שכך סדר תפילה אמור בכל דוכתא, מתחיל בשבחו של מקום ותפארתו, וממנו יבוא אל סדר בקשה ותפילה, וכדתנן (ברכות נד, א): "נותן הודאה על שעבר, וצועק על העתיד". וזה סוד סמיכת גאולה לתפילה, כמבואר ברש"י פרק קמא דברכות (ד, ב) וז"ל: "סמיכת גאולה לתפילה רמזה דוד בספר תהלים, דכתיב (תהלים יט, טו) 'ה' צורי וגואלי', וסמיך ליה (שם כ, ב) 'ענך ה' ביום צרה'. ואמרינן בברכות ירושלמי (א, א): מי שאינו סומך גאולה לתפילה למה הוא דומה, לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג – אף הוא הפליג. אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו, ומרצהו בתשבחות וקילוסין של יציאת מצרים, והוא מתקרב אליו. – ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו", ע"כ. (טיב השיחות)

הטאם של תלמידי ר"ע היה שהיתה עיניהם צרה בתכריהם

והדברים מתאימים לימינו שהם ימי ספירת העומר שמתו 24 אלף תלמידי ר"ע מבואר בב"ר (סא ג) רבי עקיבא אומר אם היו לך תלמידים בנערותך עשה לך תלמידים בזקנותך, שאין אתה יודע

למעשה עין טובה

איזה מהם מתקים לך זה או זה, ואם שניהם כאחד טובים. שנים עשר אלף תלמידים היו לרבי עקיבא מעכו ועד אנטיפרס וכלם בפרק אחד מתו, למה, שהיתה עיניהם צרה אלו באלו, ובסוף העמיד שבעה, רבי מאיר ורבי יהודה, רבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמעון ורבי יוחנן הסנדלר ורבי אליעזר בן יעקב. ואית דאמרי רבי יהודה ורבי נחמיה ורבי מאיר ורבי יוסי ורבי שמעון בן יוחאי ורבי חנינא בן חכניאי ורבי יוחנן הסנדלר. אמר להם בני, הראשונים לא מתו אלא שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם, עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה.

וכן רק ע"י ראיית העין טובה – לראות הכל טוב האדם יכול להודות לה גם על מה שנראה רע.

מה ההו"א ששבת ניתנה לצער – להסתכל על הטוב ולא על הרע

ונוסיף מש"כ בלמעשה על פרשת עקב כתוב במדרש (דב"ר ג א) 'אמר רבי יוסי בר' חנינא, אימתי שמרו ישראל את השבת כשם שראוי לה, תחלה כשנתנה להן באלוש, מנין, שנאמר (שמות טז, ל): וישבתו העם ביום השביעי, ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת, לא נתתי לך אלא לטובתך, כיצד, אמר רבי היא בר' אבא את מקדש את השבת במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ומהנה את נפשך, ואני נותן לך שכר, מנין (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת ענג וגוי, מה כתיב אחריו (ישעיה נח, יד): או תתענג על ה' (תהלים לז, ד): ויתן לך משאלת לבך. אמרו לו ישראל ואימתי את נותן לנו שכר מצוות שאנו עושים, אמר להם הקדוש ברוך הוא מצוות שאתם עושים מפרותיהן אתם אוכלים עכשו, אבל שכרן בעקב אני נותן לכם, מנין ממה שקרינו בענינו (דברים ז, יב): והיה עקב תשמעון.'

וצ"ב

א. מה הו"א שהשבת ניתנה לצער. (כך הקשה רבינו החיד"א)

ב. כיצד המדרש מתעלם מכל האיסורים שיש בשמירת השבת, ומסתכל רק על הטוב שיש בשבת, ולא עוד אלא שנקראת השבת מתנה טובה.

ג. למה העובר על שאר מצוות - הרי הוא בכלל רשעי ישראל, ואינו כגוי משא"כ מחלל שבת דינו כגוי לכל דבר, וכמש"כ הרמב"ם (פ"ל מהלכות שבת ה"ט"ו): השבת היא האות שבין הקב"ה ובניינו לעולם. לפיכך כל העובר על שאר מצוות - הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל המחלל שבת בפרהסיא - הרי הוא כעובד עבודה זרה, ושניהם כגויים לכל דבריהם."

ד. מה נתייחדה מצוות השבת שניתנה לנו "במרה" קודם מתן תורה.

ה. מה המיוחד בשבת שהצטוו לענגו במאכל ומשתה ולקבל על זה שכר.

למעשה עין טובה

לחם תמורת תפילין

אלא נקדים בסיפור ניצול שואה שפרק מעליו עול תורה ומצוות, לפי שנשברה רוחו בגלל הייסורים והתלאות שעברו עליו, השיח פעם את מר ליבו בפני הגאון רבי אליעזר סילבר, בעל ענפי ארז וכה היו דבריו:

רבות הן הקושיות והתמיהות שניקרו במוחי בימי הזעם שעברו עלי, אך השתדלתי לגבור עליהן ולהסיח דעתי מהן, ואולם מעשה שראיתי במו עיני הוא ששכנעני להסיר מעלי את עול היהדות. באחד הימים כששייתי במחנה הריכוז, ראיתי יהודי שעלה בידו להברית תפילין אל תוך המחנה. התפילין היוו לאיש אמצעי לסחיטה, וכל מי שביקש ממנו את התפילין כדי להניחן, נדרש לשלם תמורתן פרוסת לחם, רבים נענו להצעתו וויתרו על מנת לחמום היומית תמורת האפשרות הנדירה שניתנה להם לקיים מצוות תפילין, ואולם היו גם מעטים שמפני חרפת הרעב לא נענו להצעה 'מסחרית' זו ונאלצו לוותר על קיום מצוות תפילין. ממשיך האיש ומספר, כשהוא נרגש וסוער: כאשר ראיתי לפני יהודי ממסחר את מצוות התפילין באופן כה מכווער, חרה לי הדבר עד מאוד, וגמלתי בליבי להינתק מן היהדות המגדלת אנשים שפלים שכל מעיינים הוא כסף בלבד. השיב הגאון רבי אליעזר לאיש הנבוך: תמה אני עלִיך מדוע הנך רואה בעין רעה רק את המעשה החמור שלא ייעשה? מדוע אינך רואה בעין טובה את אותם אנשים רבים שהיו מוכנים למסור נפשם ולוותר על פת לחמום היומית תמורת קיום מצוות תפילין?

הדברים עשו רושם על האיש, והוא הודה לרבי אליעזר על דבריו. (דרכי אבות ב רכג) ולמה באמת הוא התבונן ברע ולא בטוב כי מה שאדם רוצה לראות הוא רואה.

רואים שהכל תלוי איך מסתכלים לכן בא ה' ואומר שהשבת לעונג ניתנה, והאדם צריך שיהיה ליבו טוב וע"י כך יראה את היופי שבתורה [ולפי"ז מובן מה הענין לענג את השבת במאכל ומשתה מפני שע"כ יהיה יותר קל לאדם להסתכל על הטוב. כן מצינו (בבא מציעא ק"ז): שפת שחרית מסיר קנאה ומפרש רש"י שכשאין לבו טוב עליו הוא נוה לכעוס (וכן הביא בספר ראשית חכמה שער התשובה סוף פרק ד' אות מ"ג מ'ספר הישר' ומ'ספר חסידים' שכשאדם רעב הוא כעסן)] ואת התענוג שמקבל גן עדן שעין לא ראתה אלוקים זולתך על מה שאוכל וכמו שפירש הגר"א (אסתר א סוף 1) שלמה האריך לבאר את עושרו של אחשוורוש, אלא מבאר הגר"א כדי "להראות לנו מעלת הצדיקים לעוה"ב כי יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז ואין אנו יודעים כמה גדול כח עוה"ב לכך אמר הכתוב גודל כח העוה"ז כדי שיהיה לנו אפשרות להבין מזה העוה"ב. ונוסיף את דברי ר' חיים שמואלביץ בשיחות מוסר (מאמר כט) 'שנינו באבות (פ"ד מ"י): "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העולם הזה" ופירשו רבותינו ז"ל שקורת רוח איננה הנאה ממש אלא

למעשה עין טובה

כאדם שמבקש להיכנס לסעודה גדולה, ואין מניחים לו להיכנס לפנים אלא לעמוד בפתח ולהתענג מורח המעדנים, ויפה שעה אחת כזו מכל חיי העולם הזה". ולא רק חיי העוה"ז של אדם אחד אלא כל חיי העוה"ז וכל תענוגיהם של כל האנשים מבריאת העולם עד סוף כל הדורות אינם שווים אפילו שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב. ולכן מי שלא שומר שבת הרי הוא כעובד ע"ז כי איך יוכל לראות את המאור שבתורה, והיות וע"י שמירת השבת ידעי לקיום כל התורה לכן מיש לא שומר הוא כעכו"ם ולכן השבת ניתנה במרה לפני מתן תורה.

וכעין זה מציינו אצל משה רבינו שעלה להר סיני ארבעים יום (כד, יח) ולא ישן באותם ארבעים יום. וביאר רבינו יונה באבות (פ"ב מט"ו) שמה שלא ישן זה לא משום שרצה לענות את עצמו ובכה. אלא 'כך אמר משה אם אישן כמה מרגליות מדברי תורה אפסיד', ומסיים רבינו יונה שאם משה בחיר המין האנושי, אמר כן, אנו שרחוקים ממנו בשלימות, 'על אחת כמה וכמה כל ניתן שינה לעינינו'. כי משה רבינו היה טוב עין וראה כל דבר טוב והבין שיש כאן הזדמנות לנצל כמה שיותר מרגליות מדברי תורה אבל מי שיש לו עין רעה היה אומר למה ה' נותן לי ארבעים יום ולא יותר בנחת ומה עם רווח בין פרשה לפרשה.

הלימוד מזה למעשה. לראות כל דבר טוב ולראות את גודל רחמי ה' שנתן לנו תורה שכזו

על כן עלינו להשתדל בימים אלו להתחזק לחפש את הטוב שבחברינו ולהסתכל על כל אחד בעין טובה לכבד ולאהוב כל יהודי וכדברי ר' חיים פאלאג'י במועד לכל חיי (סימן ו' אזהרות לימי העומר). "ומעיד אני שמים וארץ דבכל מקום שמצינו קנאה ושנאה בין אחים או שותפים ומה גם בתלמידים ומישרתי הקהל הקדוש דיש בהם קנאת איש מרעהו וכל אחד רוצה להפיל את חברו ולהתכבד בקלונו לא יצאו נקיים רחמנא ליצלן, ומרובה מידה טובה בכל המקום אשר ביניהם אהבה וחיבה מלב ומנפש האריכו ימים ושנים ובהצלחה מרובה גם בניהם עדי עד".

כשלא רוצים - לא מדברים

הרב ראובן קרלינשיטיין

אחד התלמידים בשיבת סלבודקא ניגש לראש הישיבה, הגאון ר' אייזיק שר, שהיה געואלדיגער מחנך, צדיק גדול, חכימא דיהודאי.

ושאל אותו: "יש לי בעיה גדולה! יש לי תאוה בלתי נשלטת לספר לשון הרע! בפרט סיפורים כאלו שאף אחד לא יודע! הרי זה כל כך מתוק, ממש זיס, צוקער, והתאוה הזאת בוערת בי כמו אש. אם הרב'ה יכול לתת לי עצה איך להתגבר על זה ולא להכשל?"

למעשה עין טובה

נענה ראש הישיבה ואמר לו: "אביך היה אצלי לפני שבועיים והתעניין עליך. הוא עשה עלי רושם נהדר, ממש אפיינער מענטש."

רציתי לשאול אותך האם גם עליו, על אבא שלך, יש לך תאווה לדבר לשון הרע?"

- "לא", השיב התלמיד. "על אבא שלי אין לי תאווה לדבר לשון הרע."

- "והאם אתה מרגיש שאתה עומד בפני 'נסיון' כשאתה לא מדבר עליו? האם אתה מרגיש שאתה 'מתגבר' על תאווה כשאתה נוצר את פיך ביחס אליו?"

- "לא! ביחס לאבא שלי אין לי כל תאווה לדבר. זה אפילו לא 'נסיון' בעבורי."

- "מדוע? האם לאבא שלך אין חסרונות?"

- "אין אדם ללא חסרונות. גם לאבא שלי יש חסרונות, ובכל זאת אין לי כל תאווה לדבר עליו. ולא זו בלבד אלא אם אשמע מישהו שידבר עליו לשון הרע - לא יתן לי הדבר מנוחה, ולא אוכל לישון כל הלילה."

- "תנסה להסביר לי, מדוע? במה שונה הוא מכל אדם אחר?"

- "על אבא שלי אני לא רוצה לדבר! אני אוהב אותו! וכשלא רוצים לדבר - לא מדברים."

- "אם כן אתה בעצמך נתת עצה נפלאה איך להתגבר על התאווה ולא לדבר לשון הרע על הזולת: תאהב אותו! אם תאהב אותו - לא תרצה לדבר עליו! וכשלא רוצים לדבר - לא מדברים."

על ידי שהתסכל עליו בעין טובה ניצל ממותה

הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א על הטוב והרע

זאת תהיה תורת המצורע ביום שהרתו"א וגו' (יד, ב).

דרשו חכמינו ז"ל בילקוט (רמז תקנו): "תורת המוציא רע", ללמדך שצריך תמיד להוציא הרע מישראל, ולחפש רק אחר הטוב.

מעשה נורא ראיתי בכתבי הגאון הצדיק ר' שמואל הומינר זצ"ל, מחשובי צדיקי קרתא דשופריא, ששמע מפי מרן מרא דארעא דישראל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל, שסיפר לו הגאון הצדיק

למעשה עין טובה

ר' נחום שאדיקער זצוק"ל, מה שקרה עמו בימי בחרותו בחוץ לארץ, בהיותו צורבא מרבנן יושב בישיבה של רבו באחת הערים שבמדינת הים.

באותה עיר היה 'מויסר' אחד שהטיל חתתו על כל בני העיר, וכולם פחדו ממנו, כי היתה לו השפעה בכל ענייני העיר. הוא היה מגיע לבית הכנסת המרכזי מידי שבת בשבתו, ולוקח לעצמו 'עליה' חשובה מידי שבת.

פעם בלכתו ברחוב ראה יהודי מהלך כנגדו ובידו תבנית ביצים, הוא פנה אליו בדרישה נחרצת: "תן לי את הביצים הללו, כי זקוק אני להן!" אמר לו האיש: "את הביצים הללו קניתי במיטב כספי, שהשגתי בעמל רב, ונצרכות הן לעוללי הפעוטים". התמלא המויסר כעס וחרון על שהעז האיש להמר את רצונו, חטף מידו את הביצים בכח, והטיחן כך על ראש האיש ועל בגדיו, עד שהתמרח כולו בביצים על בגדיו ועל פניו. האיש פנה בצערו מיד אל בית הרב, כך כשכולו עדין מרוח בביצים, ותבע לפני הרב את המויסר לדין תורה.

הרב ראה במעשה חוצפה זה כשבירת כל הגבולות, והחליט כי כלו כל הקיצין, ויש להעמיד את המויסר על מקומו. ציוה אפוא הרב על שמש בית הדין ללכת אל בית האיש המויסר, ולהזמין לדין תורה בבית הדין, אך השמש חשש לחייו והתירא מאד. אמר לו הרב: "לך בלא פחד וחשש, כי מבטיח אני לך בכח התורה שלא יאונה לך כל רע."

הלך השמש לבית האיש, והראה לפניו את ההזמנה שמוזמין הרב לדין תורה בעסק הביצים אשר חטף. האיש אמנם לא עשה שום רע לשמש, כהבטחת הרב, אבל גם אל הדין תורה לא הגיע. הוא זלזל בכל זה, כך היה גם אחר פעם שניה ופעם שלישית שהזמין הרב לדין.

בהגיע שבת קודש בא המויסר לבית הכנסת כמנהגו, כדי לקבל את העליה הקבועה שלו. כאשר החל צועד מעדנות אל הבימה לעלות לתורה, יצא הרב ממקומו, התאזר עז רוח, וקים בנפשו מצות (דברים א, יז) "לא תגורו מפני איש". הוא החל צועק כנגדו: "צא רשע מחוצף, מבית הכנסת! אין לך רשות לדרוך בבית ה'! כיון שאתה מסרב לבוא לדין בפרהסיא, ומציק לכל בני העיר, ומזלזל בדת תורתנו הקדושה!". ככה המשיך הרב לצעוק כנגדו מנהמת לבו, עד שבעקשנות איתנה עמד וגרשו מבית הכנסת בכבושת פנים.

למעשה עין טובה

המויסר הלז, בראותו כי כלתה אליו הרעה מאת הרב בכבודו ובעצמו, לא היתה לפניו עוד שום ברירה, כי כל הקהל היה מתקומם כנגדו. עמד בעל כרחו ויצא, אבל טרם צאתו הפטיר לעבר הרב: "אני עוד אתנקם בך!"

באותו שבוע היתה לו לרב סנדקאות בכפר הסמוך. לקח עמו הרב שנים מתלמידיו שיתלוו אליו בדרכו אל הברית מילה. אחד מהשנים היה רבי נחום שאדיקער. והיה בהיותם בדרך, והנה רואים הם לפתע מרחוק את אותו המוסר רודף אחריהם בכרכרתו. נפל עליהם פחד גדול. הרב התכנס בתוך עצמו והחל מתבונן ומעמיק במחשבותיו ובהגיגיו, ואילו הבחורים התלמידים רעדו בפחד מות, ושיניהם דא לדא נקשן.

כרכרתו של המוסר היתה מהירה וחזקה, וחיש תקף השיגה את עגלתו של הרב, ועצרה אותה בדרכה. יורד המוסר לקראתם עם הרובה שבידו בחמת רצח אכזרית, אך להפתעת הכל, כשהתקרב וראה את פני הרב – מיד השתנתה צורתו. הוא נפל לרגלי הרב וביקש מחילה על התנהגותו, ומיד הוציא מכיסו תשלום דמי הביצים שנתבע בהן. ועוד הוסיף ממון הרבה עבור פיצויים על הבושה ועגמת הנפש שגרם לאותו איש. הוא ביקש את סליחת הרב. הרב סלח לו בצרוף אוזרה חזקה, שמכאן ואילך לא יהין להרע לשום אדם בעולם.

בטרם נפרד מן הרב הפטיר אותו מוסר, שאמנם מן הרב ביקש מחילה וקיבל עליו את הדין, אבל לשני התלמידים הללו הייתי צריך לשבור את העצמות! ובדברו הוריד סמירה מצלצלת לרבי נחום שאדיקער!

לאחר שהלך הסביר הרב לתלמידיו כיצד התחולל השינוי הדרסטי בהתנהגות אותו מוסר, ומדוע רצה לנקום בתלמידים היקרים, שלא עשו לו כל עול.

וכה אמר הרב: "תכף בראותי את אותו רשע רודף אחרי בשיא האכזריות, החילותי לחפש בזכותו, ולפשפש היטב לנסות לגלות בו חלק טוב. אמרתי לנפשי: מי יודע מי היו האבא והאמא שלו, מי היה הרבי שלו, איזה חינוך קיבל, כיצד התגלגל אלי פי שחת בדיטא התחתונה, מה עבר עליו עד שהגיע לכל זה, בוודאי אין זה באשמתו כלל, והוא כמעט אנוס בדבר. אולי לא הייתי צריך כך לבישו ברבים. ככה העמקתי הרבה במחשבותי, עד שמרוב מחשבות כאלו השפיעו המחשבות הטובות בלב אותו מוסר, להוציא הרע ממנו, והתחיל גם הוא להפך בזכות הרב, וחשב לעצמו: מי יודע, שמא היה הרב מוכרח לביישני ברבים כדי לבסס את מעמדו בציבור, שלא ילמדו שאפשר לזלזל בהזמנה לדין, וודאי

למעשה עין טובה

לפי התנהגותי לא היתה לרב שום עצה, כי אם להתנהג עמי כך וכו', עד שנכנסו בלבו רגשי חרטה על מעשיו הרעים.

אבל אתם", פנה הרב לתלמידיו, "בראותכם אותו – התמלא לבכם חרדה ומחשבות רעות על האיש, איזה רשע מרושע הוא, עוכר ישראל וכו', ומזה נכנסו גם בלבו רשעות ושנאה נגדכם."

הנלמד מטיב זה המעשה, עד כמה צריך להזהר, להפך בזכות כל איש מישראל, לחפש טובתו ולא להוציא עליו שם רע. יהיה באיזו מדרגה שיהיה, תמיד צריך לנסות למצוא בו זכות. כמאמר הרבי רבי ברוך ממעוזיבו' זצ"ל. בפסוק (תהילים לו, י) "ועוד מעט ואין רשע, והתבוננת על מקומו ואיננו". גם ברשע הכי גדול, יש לחפש הדק היטב ולמצוא היכן הוא ה'מעט' שאין בו רשע, וללמד עליו זכות בנקודה הטובה שנמצאת בו. "והתבוננת על מקומו", כשתבונן במקומו מאיזה שורשים יצא, מי הם אבותיו ואבות אבותיו, "ואיננו", תראה שאין כאן רשע כלל.

זה לשון קדשו של הרב הקדוש והנורא הרב רבי אלימלך זיעעו"א בסדר "הנהגות האדם" שכתב (הנהגה ח): "ישמור עצמו מלשנוא שום אדם מישראל, כי אם הרשעים שנודעים לו בכרור שאי אפשר לדונם לכף זכות. וכל שאפשר לדונם לזכות, מחויב לאהוב כנפשו, בכל מאודו בגופו וכנפשו, לקיים (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך" עד כאן לשון קדשו. (מתוך, טיב המעשיות)

למה המלבין פני חברו גרוע מרוצה

היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו גוי (לח, כה) אמר רב זוטרא בר טוביה נוח לו לאדם להפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, מנלן, מתמר שנאמר היא מוצאת וגוי. (ברכות מ"ג:)

שאל הגאון הצדיק רבי ראובן קרלינשטין זצ"ל את רבנו ניסים קרליין זצ"ל: מדוע המלבין פני חברו ברבים חמור כל כך עד כי נאמר עליו "אין לו חלק לעולם הבא" – והרי אפילו על הרוצה עצמו לא נאמר דבר כזה?

השיב רבינו: החומרא המיוחדת שיש במלבין פני חברו היא, מפני שאינה רק הפעולה המעשית, אלא הפעולה באה כתוצאה מרגש של 'זלזול' כלפי אחרים. לכן זה חמור יותר מרציחה, כי רציחה באה רק מתוך התחממות של רגע אך לא מתוך זלזול מתמשך.

למעשה עין טובה

ועיין מה שכתב הרמב"ם בפרוש המשניות. (סנהדרין פרק עשירי לפי היסוד הראשון), וזה לשונו: "אמרו המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא והקורא לחבירו בכנוי והמתכבד בקלון חברו, לפי שלא יארע מעשה מן המעשים הללו, אף על פי שהם עברות קלות כפי שמדמה המדמה – אלא מנפש גרועה שאין בה שלמות ואינה ראויה לעולם הבא". (הליכות שני)

לחפזין בטובתו של חברו ולשמוח בה!

נלמד מהפסוק: "ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים" (פרק יא-כט)

בפסוק זה רואים - לדעת בעל ה'עקדה' וה'אור החיים' הק' - את מעלתו הנשגבה של משה רבינו ע"ה, שלא היה בו כל שמץ של קנאה, לא רק כלפי אלו מתלמידיו שיהיו מאוצלים מן הרוח אשר עליו, כמו שאמרו חז"ל "בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו" (סנהדרין קה:). אלא אפילו אם יתן ה' את רוחו על כל העם ויהיו נביאים, לא מכוחו הוא, אלא "בזכות עצמם" דבר שמתקנאים בו. אף על פי כן הוא לא יקנא בוה, אלא אדרבה, משתוקק הוא שאכן כך יהיה.

באגרת שכתב כ"ק אדמו"ר מגור בעל האמרי אמת לבנו בעל ה"בית ישראל" הוכיח על גודל מעלת עין טובה שמביאה גאולה לעולם. שהרי חז"ל אמרו "האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", ולמדו זאת מאסתר, כמו שנאמר "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי". ולכאורה יפלא: מה השבח העצום אם אינו מתלבש בטליתו של חברו, עד כדי שיביא גאולה לעולם?

אלא מבאר ה"אמרי אמת" עפ"י דברי חז"ל (סנהדרין פט:), שהנגלה לנביא ברוח הקודש, נודע גם לשאר הנביאים. נמצא, שכאשר נודע הדבר למרדכי, כמו כן נודע הדבר לאסתר שנחשבה לאחת מהנביאות. ומרדכי הגיד לה כי עדיין לא ידע שהיא נביאה. ואולם מכיון שידעה מעצמה, הרי יכלה לומר בשם עצמה למלך. ובכל זאת נהגה טובת עין במרדכי ולא אמרה אלא בשם מרדכי.

יוצא א"כ, שאותה עין טובה שנהגה בה אסתר, היא "וימצא כתוב אשר שהביאה גאולה לעולם, שהרי עי"ז הגיד מרדכי "...זהו השבח הגדול של האומר דבר בשם אומרו.

לפינו קטעים מתוך מאמר שנתפרסם אודות כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"פני מנחם" (בן זקוניו של ה"אמרי אמת") אשר מיד בשבת בה התקיים ה"טיש" הראשון שלו (פרשת ואתחנן תשנ"ב) פתח בדברי תורה בנושא הזה של "עין טובה". דממת הוד שררה אז בהיכל המלא והגדוש. דבריו הדהדו בהיכל מהקצה אל הקצה, כשהכל כמהים ומשתוקקים לדעת מה הם דברי התורה בהם יפתח הרבי את צינורות ההשפעה. וכך אמר:

למעשה עין טובה

"על ידי עין טובה יכולים להגיע לכל התורה. כפי שמתקיים אצל האדם" ואהבת לרעך כמוך, "כך הוא בא" לאנכי ה' אלוקיך, "בבחינת סופו נעוץ בתחילתו. וכן להיפך, כפי השגתו ב"אנכי כך הוא" ואהבת, "דהא בהא תליא..."

"גם בזמן דחוק, כשיש נסיון בענין עין טובה, על האדם להאמין שכל אחד מקבל חלקו" ואין אדם נוגע במוכן לחברו... "עין טובה הכוונה הן בגשמיות והן ברוחניות. כשיהודי מקיים מצוה צריך להיות בעין טובה, לכלול גם אחרים עמו במעשה המצוה, כמו שלפני עשיית מצוה ושאר דברים, אומרים" לשם יחוד וכו' בשם כל ישראל, לעשות למען אחרים, לעמן הכלל, ועי"ז יכול להגיע ל"אנוכי..." " ונשיא לבני נפתלי

"מובא מהחידושי הרי"ם עה"פ אהירע בן עינן, "שהוא מלשון" אח ורע "ובן עין טובה. וי"ל שע"ז זכו לברכת" נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'. "אח ורע, כתוב" למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך "וסמוך לו נאמר" למען בית ה' אלוקינו אבקשה טוב לך, "שע"י אחוה ורעות יכולים להגיע לבנין בית המקדש ... אפילו כאשר כבר נגזרה גזירה ח"ו, אפשר להופכה ע"י עין טובה. ע"י עין טובה יכולים להשפיע ברכות, רפואות וישועות לכלל ישראל "עכ"ד.

אשרי אדם ידע מקומו יתרונו וחסרונו – ואוי לו לאדם שאינו מודע לעצמו

הסופר והמחנך הרב חיים ולדר בטורו השבוע בגליון במה (גליון 95):

- 1 -

לפני כמה שנים ישב במשרדי בחור משיבה קטנה.

הסיבה לכך שהוא ישב שם – היא מחלוקת מסוימת שנתגלעה בינו לבין הנהלת הישיבה. ואלה צדדי המחלוקת בקצרה: הוא רצה להמשיך בישיבה והנהלת הישיבה לא.

תפקידי היה ליישב את המחלוקת בין הבחור לבין ההנהלה.

כמוכן שביררתי מודע הנהלת הישיבה מסכימה לוותר על שירותיו של הבחור הנ"ל ואף מנדבת אותו ברוחב לב לטובת ישיבה אחרת. נאמר לי שהרעיון מלכתחילה הגיע מצד חבריו של הבחור. למען האמת ההנהלה לא נהגת להתחשב ברעיונות שכאלה, אולם במקרה זה היא פעלה אחרת לאור העובדה – שמבין שלושים חברי השיעור שלו, עשרים ותשעה מעוניינים ששיעור אחר, בישיבה אחרת, רצוי בעיר אחרת, ייהנו ממנו (הבחור השלושים אם לא הבנתם, היה הוא בכבודו

למעשה עין טובה

ובעצמו), כמה מהבחורים הבהירו שאם הוא לא ילך, הם יעשו זאת במקומו, ולזה הנהלת הישיבה ממש לא הייתה מוכנה להסכים.

– 2 –

ומדוע זכה הבחור לפופולאריות הפוכה שכזו?

מסתבר שהוא אימץ לעצמו תחביב משונה במקצת, להעיר לכל בחור ובחור על חסרונותיו, לרדת עליו, לעקוץ אותו, ללעוג ולבזות אותו.

הוא היה עושה זאת כל הזמן ולא קיפח איש, התוצאה המובנת מאליה היא – שהברנש זכה לבקשה נדירה שכזו מצד כל חברי שיעורו, ומחצית מההורים.

וכך הוא יושב מולי במשרד, ומתקשה להסביר לי, כפי שהתקשה להסביר להוריו וכנראה לעצמו, מזה ראה על ככה ומה הגיע עליהם.

אנו משוהחים ואני מנסה לדובב אותו, ולא כל כך מצליח. אבל לקראת סוף השיחה, ממש בסיעתא דשמיא, יוצא המרצע מהשק.

“יש בחור בשיעור ב’, שעושה בדיוק אותו הדבר, וכולם ממש אוהבים אותו, הוא המנהיג של השיעור שלו”.

– 3 –

“עושה בדיוק אותו דבר”? אני שואל.

“כן, יורד על כולם, קוטל, עוקץ, זורק וורטים, כינויים, חיקויים”.

“ממש אוהבים אותו”? אני מתפלל.

“כן”, הוא אומר, “כולם מקיפים אותו מקשיבים לו וממש להוטים לשמוע מה יש לו לומר”.

“ואתה יכול להסביר למה אותו כולם אוהבים ואתך רוצים להרחיק?”

“לא. אין לי הסבר לזה”, הוא אומר, “אבל אני יודע שאני עושה בדיוק מה שהוא עושה והוא מצליח ואני לא”.

“תבין”, אמרתי לו, “אם אין את זה, אז אין את זה. אתה לא יכול לנסות להיות כמו הבחור הזה אם אין לך מה שיש לו. הוא כנראה יודע להוריד הנחתה, הוא כנראה יודע איך לעקוץ בצורה שהבנאדם יצחק ולא יתעצבן, הוא יודע איך להוריד את הבדיחה. אתה כנראה לא. לך יש דברים טובים אחרים (וכאן מניתי לו אותם אחד לאחד), בוא לך עם הדברים שיש לך במקום ללכת עם הדברים שיש למישהו אחר ואין לך”.

הסברתי לו שבדיחה אחת יכולה להיאמר על ידי שני אנשים. אצל אחד יגעה הקהל מצחוק בלתי נשלט ואילו אצל השני, הם יקפו את גבותיהם יקרצו זה לזה יכחכו בגרונם וישאלו: “אוקיי, ואיפה הבדיחה כאן?”

במהלך השיחה חקרתי אותו קצת אודות הבחור ההוא, זה ש”מצליח” לרדת על אחרים וכולם קשובים לו.

ואז הבאתי לו אפשרות נוספת:

“ייתכן”, אמרתי לו, “שההבדל ביניכם הוא פשוט: שניכם לא רגישים לזולת, שניכם מסוגלים לפגוע בחסרונות של האחר, אבל ההבדל ביניכם שהוא לא רגיש לזולת וגם לא לעצמו. יש לו עור של פיל. החברה מרגישה את זה ובעיניהם הוא פשוט בריון מילולי. הם מעדיפים להעמיד פנים שהם נהנים מהעקיצות שלו כי מבינים שאין להם שום דרך אחרת להתמודד מולו.”

ואילו אתה מצד אחד אינך רגיש לזולת, ומצד שני רגיש עד מאוד לעצמך, נפגע מכל דבר ומשדר חולשה. החברה מריחה את זה, מחזירה לך וגם מתארגנת כנגדך. זה לא שהוא מצחיק יותר, הוא מסוכן יותר. זה הכול.

“ייתכן”, המשכתי ואמרתי לו, “זיום אחד מישוהו יותר חזק ממנו יעמיד אותו על מקומו ולפתע הוא יגלה איך כל החברה מתארגנת לפתע כנגדו, הוא לא יבין מה קרה. הרי הם צחקו? הוא לא יעלה על דעתו שהצחוק היה בו מהפחד מההשלמה מהכניעה. וכעת ינהגו בו ממש כאזרחים שהצליחו להוריד את הדיקטטור שלהם מכיסאו או עבדים הנפרעים מאדון אכזר במיוחד”.

למעשה עין טובה

לא כל מי שיש לו קול יפה, יכול להיות זמר. לא כל מי שיודע לדבר, יודע לעמוד מול קהל ולנאום. לא כל מי שיודע לרתק ילדים, יכול להיות מנהל. לא כל גאון מצליח לבטא את כישוריו. לא כל בעל כישרון מצליח לחבב את כישוריו על הזולת. לא כל בעל חנות יודע להיות סוחר, לא כל סוחר יכול להיות איש עסקים, לא כל איש עסקים יכול להיות טייקון.

ישנם דברים שניתן לשים עליהם את האצבע ולומר: "הנה ההבדל" וישנם שבלתי אפשרי להסביר.

מה שכואב שלא ניתן לומר את זה, כי אין על מה להצביע. להפך. לעיתים כל מה שתצביע יהיה דווקא לטובת האחד שלא מצליח.

- 7 -

"אשרי אדם יודע מקומו".

טוב שבני אדם ידעו את כישוריהם. את הדברים שהם מוצלחים בהם כדי שיוכלו לבטא את עצמם. ישנם אנשי מקצוע שיודעים למצוא את הכישורים שיש בכל אדם.

אך לא פחות חשוב שזה לדעת במה אנחנו לא טובים במה אנחנו לא מוצלחים ופשוט לא ללכת לשם, כדי למנוע מעצמנו צער ותסכול מיותרים.

הפסיק לרטון וניצלו בניו בנס

מלבד השמות, ואי-אלו פרטים מזהים, הסיפור הבא התרחש בדיוק נמרץ.

אנחנו בחורי ישיבה גדולה ומפורסמת. מנהג נאה היה בישיבתנו: כל בחור שהתארס היה עורך סעודת "נשמת", ובמהלכה מכריז שאם פלוני - אחד הבחורים - יתארס בתוך פרק זמן קצוב, הוא יערוך סעודת הודיה נוספת. הסגולה - פעלה!

הם היו חמישה צעירים, חברים טובים מן הישיבה. שניים מהם נשואים ושוקדים על תלמודם ככולל ושלושה שעדיין בחורים בגילאי שידוכים. באחד מימות החנוכה יצאו יחדיו לנפוש קמעא, נטלו רשות מראשי הישיבה והכולל ומן המשפחה ונסעו נסיעה של מצווה. רציניים היו הנוכחים, ומתוך הדרך נשתקעו בשיחת חברים נרגשת.

למעשה עין טובה

המפגש המחודש ביניהם עורר בהם געגועים ישנים. הנסיעה חלפה ביעף השיחה היתה קסומה, עד שעניניהם התעלמו מן הדרך כליל והם סמכו על מכשיר הניווט שיורם בדרך נכונה.

אחרי שאמרו תפילת הדרך בכוונה גדולה, משהו לפתע היה להם חשוב. הם מביטים סביב, הסביבה נראית שונה מאוד. כן, זו סביבה ערבית. מה זה? איך הגענו לכאן? מה עושים? "אין כניסה ליהודים" מורה השלט הדהוי. לפי השילוט הם קרובים בכלל ליריחו. הם ככל הנראה עמוק בשטח האויב.

הם שמו לב לזה מאוחר מדי. הסביבה די הומה והמבטים מבטי שטנה. גם הם, צעירים ומלאי בטחון בדרך כלל, נתמלאו עתה אימה לופתת. הטלפונים מורים על אזור קליטה משונה, מגיבים חלקית. הם ממלמלים פרקי תהילים בזעקה, מבולבלים. לאן כרגע נכון יותר לפנות?

מרחוק נראו שוטרים, אמנם לא כל כך מאנ"ש, אלו שוטרים פלסטינאים, אבל עדיף מכלום. מיהרו לכיוונם, כשבמקביל ניסו כל העת לתפוס קליטה שוב ושוב עם אנשי המשטרה.

בעודם ליד השוטרים הם הבינו שאולי טעו. "תביא את מפתחות הרכב מיד!" צווח השוטר במבטא ערבי כבד, ובליל דעות וזעקות מסביב, והנהג חסר אונים.

מה עדיף? לברוח? לתת המפתחות?

*

במטותא מן הקוראים, כדי להבין את עומקו של המעשה עלינו לעצור לרגע מן המתרחש בפאתי יריחו ולעבור הרחק לאחת הערים הגדולות במרכז שם מתגורר אבי אחד הבחורים היקרים המשתתפים בנסיעה. נשמע אפוא את עדותו אודות המתרחש עמו בזמן האחרון.

מאז ומתמיד, נרגש האיש, הייתי מאלו הנוהגים לקטר. איש שצערו בליבו וכעסו בפיו, ודיבורו מר עליו תדיר. על כולם היה כועס ורוטן. הייתי מסביר, אף בצדק רב ובטון נוגה מדוע החיים בחרו שלא להאיר לי פנים, מדוע לא טוב ורע וקשה. בזמני ההפסקות לפני ואחרי הסדר בכלל נוהג הייתי לצעוד עם כמה מחברי ולפתוח במנהגנו הקבוע לרטון בקול גדול ובשצף קצף כל יום על דבר אחר, והצד השווה שבהם – חיי המרים ונטולי המתיקות.

למעשה עין טובה

יום אחד, באחת מן השיחות שהביאו אצלנו לכולל במסגרת המוסר הקבוע אצלנו, הרב הדובר הגה"צ שליט"א הרבה בעניין חשיבות ההודיה והכרת הטוב, לדעת למצוא ולהכיר הטוב שה' נתן לנו ועושה עימנו ולהודות לה' על חסדיו הרבים.

נעשיתי דרוך, ידעתי שזהו הנסיון של חיי. הקשבתי מאוד. באותו היום כשצעדנו מספר ידידים יחד לביתנו ושחנו אודות השיחה, נדברנו על קבלה נפלאה. שמא באמת הגיע הזמן לכה"פ בדרך הזו שלנו יחדיו, יום-יום לדבר דברי הודיה בשבח הטוב והנפלא שה' משפיע עלינו תמיד, בדברי תודה על הטוב כי לא כלו רחמיו והמרחם כי לא תמו חסדיו כי גבר עלינו חסדו באמת.

וידענו כי זה חייב להיות ממחשבה למעשה, מייד, לא לדחות. כי אם זה יידחה, כיון דעל על. זה ידחה לזמן רב. סיכמנו כי כבר מחר בפסיעתנו יחד עם בוקר נדבר דברי הודיה ושבח.

כל אותו הלילה מהרהר הייתי בדברים ומתחזק מאוד. אכן כמה טוב. לך נאה לשבח. כמה נכון ונעים למלא פי, במקום בדברי כעס ועצב, בדברי הודיה ושמחה. כמה יפה וראוי.

בבוקר נפגשנו, ומאחר שהורגלנו שהייתי ראש המדברים, נשאו אפוא הידידים עיניהם אלי... נבוך הייתי, לשוני שהורגלה לרטון כל-כך, לא ידעה איך עתה עושים את ההפוך בדיוק. אבל קבלה זו קבלה, ולא נותרה ברירה. פציתי אפוא את פי שמורגל לדבר גדולות ופתחתי בדברי שבח, כמה חיי נאים ונעימים, כמה הרבה נקודות אור יש בתוך הקשיים הפוקדים אותי, כך הודיתי שעה ארוכה, כשבצהרים, עת שבנו חזרה המשכתי מאותה נקודה ברגש רב, תוך כדי שאני אומר שהקבלה הזו כל-כך טובה ואנו בעז"ה ממשיכים אותה, וכמה שאנו מודים על מה שאנו יודעים, עוד יותר יש לנו להודות על מה שאין אנו יודעים.

בשלב זה הטלפון שבכיסו רטט בדחיפות רבה...

*

היתה זו שעת צהרים, ובדיוק בשלב זה הם הצליחו לתפוס בטלפון את משטרת ישראל, שנתנו להם הוראה חד משמעית לא לדבר עם השוטר הפלסטיני – אחורה פנה במהירות עצומה, והורו להם את הדרך הנכונה להזדרז החוצה ולהתרחק.

למעשה עין טובה

בתחנת המשטרה נאמר להם: נס חנוכה גדול נעשה לכם, תודו לה! אחד הבחורים מיהר מאוד והתקשר לאביו – זהו האברך מיודענו, שדברי תודתו לה' הצילו את בנו מפורענות ח"ו.

הנה כי כן, מול הידים ידי עשיו – קולנו קול יעקב בשבח ה' על נסי ההצלה הפזורים לרוב מימינו ומשמאלנו. (ממשנתה של תורה)

מקור השפע והברכה הוא ע"י טוב עין הוא יבורך

ויש להוסיף מש"כ הרב חיים ואלקין ממעין החיים תמוז תשפ

"וישלח מלכים אל בלעם בן בעור וכו' ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה כי עצום הוא ממני, אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ, כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר" (כ"ב ה-ו).

התורה מלמדתנו שבלק ידע כי כוחו של עם ישראל הוא בפיו, והוא חיפש מישהו שכוחו בפיו על מנת שיקלל את עם ישראל. ולכן הוא שולח שליחים אל בלעם לבקש ממנו לקלל את עם ישראל – 'כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר'.

אך יש להעיר כי אף אומנם שבשביל להלחם בישראל צריך את בלעם כי כוחו בפיו, אך מדוע בלק בוחר לבקש מבלעם 'לקלל' דוקא, אם במקום זאת אפשר לבקש מבלעם 'לברך' את בלק, והרי זה בהרבה יותר דיפלומטיה מאשר לקלל!?

וביאר הנצי"ב בפירושו על התורה וזה לשונו: "באשר מנהגו היה גם לברך ולקבל שכרו משלם, אבל באמת לא היה בכוחו לברך אלא ידע ע"י כישוף וחכמת איצטגנינות מי שמזלו יפה וברכו ומקבל שכרו וכו' אך אשר תאור יואר – עינו הרעה פועלת באמת להחיל קללה אפילו על מי שאינו מקולל מקודם, ע"כ הוא מבקש שיקלל את העם ולא שיברך את מואב שיהיו ניצלים מרעת ישראל." ומבואר מדבריו, כי כוחו של בלעם היה רק ב'עינו הרעה' ולכן נאמר לבלעם רק 'אשר תאור' – 'יואר'. אבל 'אשר תברך' הרי הוא כבר – 'מבורך', כי לא היה בכוחו של בלעם לברך שהרי הוא מופקע מברכה, אלא רק יכל לראות ב'איצטגנינות' מיהו ה'מבורך' כבר, ואותו לברך. ולכן נתבקש בלעם רק לקלל – כי כל כוחו היה רק ב'קללה', בגלל שהיתה 'עינו רעה'.

ולמידים אנו מכאן רעיון יסודי שכדי לברך ולזכות בכח הברכה אין מועיל 'איצטגנינות' או שאר השפעות ומעלות, אלא רק מי שיש בו את מעלת ה'עין טובה' – ויכל לזכות בכח הברכה.

למעשה עין טובה

זקני הגאון רבי אהרן וואלקין זצ"ל שהיה מתלמידי המובהקים של הנצי"ב, כתב בהקדמה לספרו 'מצח אהרן' בעניין זה, וז"ל: "לכאורה יש לשאול מדוע בחר הקב"ה ברצותו לברך את עמו ישראל דוקא בכהנים בני אהרן? וכו', ונראה לי לומר בזה טעם פשוט, דאמרינן בגמרא בסוטה: 'אריב"ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר 'טוב עין הוא יבורך' – אל תיקרי יבורך אלא יברך וכו'. נמצינו למדים דסגולת קיום הברכה היא טובת עינו של המברך ורצונו השלם באושרו והצלחתו של המבורך, מעומקא דליבא. ומידה זו להיות אוהב כל אחד מישראל כנפשו ממש, להשתוקק להצלחתו ממעמקי הלב - מידה רמה היא ולא כל אדם וזכה לה. לכן הקב"ה הרוצה בברכתו של ישראל בחר את הכהנים, שהם בלא שום ספק חפצים בלב ונפש שכל ישראל יתברכו ויצליחו למעלה מראש! מפני שאין להם חלק ונחלה בארץ, ומקור חייהם ופרנסתם היא מתנות הכהונה מיד בני ישראל, והם יברכו את ישראל בעין טובה ורצון שלם כי בברכת ישראל יתברכו הם" (יעי"ש"ש בארוכה). ומיוסדים אנו מדבריו, כי כל כוחה ומעלתה של הברכה תלויה היא אך ורק ב'טוב עינו' של המברך – כי 'טוב עין' הוא 'יברך'. ורק מי שיש בתוכו אישיותו את מידת העין טובה: יוכל ליכות ולהשתמש בכח זה. שהרי לכך דוקא נבחרו הכהנים בני אהרן ע"י הקב"ה לברך את עם ישראל, כי מכיוון שכל פרנסתם וטובתם תלויה בעם - אז ודאי הוא שישתכלו תמיד בעין טובה, כי 'בברכת ישראל יתברכו גם הם'. כן ראינו בפרשת שמות, שהקב"ה מעיד למשה על אהרן אחיו "הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמה בליבו". והביא רש"י: "לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה – ומשם זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב". רואים אנו מכאן, איך מהותו של אהרן הכהן היתה 'טוב עין' - שהקב"ה העיד עליו שהוא כל כך ישמח בגדלותו של משה, עד שיצא לקראתו וראך ושמה בליבו. ומשום כך גם זכה אהרן לחושן שנתון על 'ליבו' - כי כאן הוא השורש למעלתו, שזכו בניו לאחר מכן - לכהונה, ול'ברכת כהנים'. הגמרא בנדרים (לח). אומרת "אמר רבי יוסי בר' חנינא לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר: כתב לך, פסל לך - מה פסולתן שלך אף כתבן שלך, ומשה נהג בה 'טובת עין' ומסרה לישראל, ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יבורך". ולמדים אנו מכאן דבר מבהיל, שכל התורה הנמצאת היום בידינו היא רק בזכות זה ש'משה נהג בה טובת עין' - שהסכים לנהוג במידת עין טובה ולהעביר את התורה שנמסרה לו ולזרעו - ל'עם ישראל', ובלא זה לא היינו זוכים לתורה זו שבידינו. ואם כן, איך בכלל שייך ללמוד תורה עם צרות עין, בשעה שכל קיום ומסירת התורה הוא בגללה עין טובה - ומי שנוהג בצרות עין הרי כל זכותו בתורה בטלה מעיקרה. ולמדים אנו עוד מדברי הגמרא, שכדי ליכות ולהיות 'מנהיג' - צריך האדם להיות ניהון בתכונה המיוחדת של 'עין טובה', וכפי שמושה מנהיגם של ישראל התאפיין במידה זו.

למעשה עין טובה

בגמרא (במנחות) נג: מובא "יבוא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים, יבוא טוב - זה משה וכו', ויקבל טוב - זו תורה וכו', מטוב - זה הקב"ה וכו', לטובים - אלו ישראל". ורואים אנתנו, כי התורה וכל הסובב אותה מהותם הוא: 'טוב'. ולכך גם עלינו מוטל לדאוג שכל מה שסובב או קשור לתורה יהיה מוחדר תמיד ב'טוב', כי רק כך נמסרה התורה לעם ישראל - ע"י הקב"ה ואנשים שכולם היו מוגדרים בגדר 'טובים'. וזאת עלינו לדעת, כי כדי שיזכה האדם בתורה באופן פרטי, עליו לדאוג ולחדד את מידה זו של 'טוב' בליבו, וכך יזכה לקבל את התורה בשלמות.

וכדאי להוסיף ולהביא כאן את מה שראינו אצל אתונו של בלעם, שהמלאך אומר לבלעם "ותראני האתון ותט לפני וכו' כי עתה גם אותכה הרגתי ואותה החייתני". והביא רש"י: "הרגתיה, שלא יאמרו זו היא שסילקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב - שחס המקום על כבוד הבריות". מבואר, שהמלאך הרג את האתון כדי לשמור על כבודו של בלעם 'שלא יאמרו זו היא שסילקה את בלעם בתוכחתה'. ולכאורה יש להעיר, שהרי לימדו חז"ל בפרקי אבות "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה וכו' -" ואחד מהדוגמאות שנכללות ומובאות לזה היא: תוכחת אתונו של בלעם. ואם כן מדוע המלאך הרג את האתון, הרי אדרבא אם היתה נשארת בחיים יכלנו ללמוד ממנה ממש מוסר חי של 'אוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה', ומדוע נהרגה?! אלא למדים אנו מדרכי התורה דבר נפלא, כי אם יש במעשה חשש הכי קטן של פגיעה בכבוד הבריות, אז אפילו שאפשר ללמוד ממנו דברי תוכחות ומוסר לדורות רבים - 'התורה חסה על כבוד הבריות'!!

ואפילו אם מדובר בכבודו של 'בלעם' שהגיע לקלל ולהרע לעם ישראל, בכל זאת המלאך הרג את האתון כדי 'שלא יאמרו זו היא שסילקה את בלעם בתוכחתה'. רואים אנו בבהירות, כי אין התורה רק קרויה 'טוב', אלא גם כל פעולותיה ומה שסביב לה פועלות ומשדרות 'טוב', ומה שיש בו החשש הכי קטן שהוא נוגד את מידת ה'עין טובה' - נמנעת התורה מלהשתמש בכך.

אכן כפי שאנו מביאים תמיד היסוד לזכות ולהגיע לדרגה זו של 'עין טובה' הוא: ע"י 'עצמיות' - שהאדם יכיר וידע את מעולותיו ושליחותו שלו, ויבין שכל מה שיש לחבירו הרי הוא עבור שליחות חבירו בעולם ואין זה נוגע אליו ולשליחותו כלל. ואז כשהאדם יכיר בכך, הוא יגיע למידת ה'הסתפקות' במה שיש לו, וממילא יראה את כל סביבתו ב'עין טובה' - כי הרי אין סיבה שיעניו תהיה צרה בשל חברו 'שהרי אין זה נוגע לו'.

מסופר על אחד מחכמי המוסר שעבר ליד חנות עם אלפי פריטים בזול, והתבונן ואמר: "מעולם לא ידעתי שיש כל כך הרבה דברים שאני לא צריך" - זוהי ההסתכלות הנכונה והאמיתית אליה אנו

למעשה עין טובה

צריכים תמיד לשאוף, להסתפק תמיד במה שיש בידינו, ולדעת כי מה שניתן לנו הוא מה שנצרך עבורנו - "ועל האדם לשמוח במה שיש לו ועוד יותר במה שאין לו."

ובפרשתנו רואים אנחנו רובד נוסף ליסוד שהבאנו, שמי שיש לו את מידת ה'עין טובה' - לא רק שהוא עצמו יוכל לברך, אלא אף הוא משפיע ומביא על עצמו וסביבתו את הברכה מבחוץ. כי ראינו בפרשתנו, שלאחר שבלעם ניסה לקלל שוב ושוב את עם ישראל, כתוב בפסוק "וירא את ישראל שוכן לשבטיו - ותהי עליו רוח אלוקים", ובלעם מברך "מה טובו אהליך יעקב וכו'". והביא רש"י: "ביקש להכניס בהם עין רעה - ראה שכל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינו מעורבין, ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אוהל חברו, עלה בליבו שלא יקללם". - בלעם רוצה לקלל את עם ישראל, הוא רוצה 'להכניס בהם את עינו הרעה' - כוחו שלו, אך הנה הוא רואה את ישראל שוכן לשבטיו - כל שבט שוכן לעצמו ואין פתחיהם מכוונים אחד כנגד השני, וזאת כדי שלא יציץ לתוך אוהל חברו. ואז בלעם אינו יכול יותר להימנע מזה ותהי עליו רוח ה' - הוא אינו מסוגל לעמוד בפני היופי של מידת ה'עין טובה' שעם ישראל שוכן לשבטיו, שכל אחד חי את 'עצמו' ושליחותו וממילא אין הוא רואה את הצורך ב'להציץ לאוהל חברו'. ועד כדי כך שהוא בעצמו עם עינו הרעה מגיע ומברך את עם ישראל בגדר 'אשר תברך מבורך' - כי כשמידת 'עין טובה' שורה בעם, לא רק שיש כח להשפיע ברכה מבפנים, אלא אף להשפיע ולהביא את כח הברכה מבחוץ.

למדים אנו מכאן יסוד נפלא, כי מהות הברכה והשפע הוא ע"י"טוב עין הוא יבורך". ורק מי שיש בתוכו אישיותו את מידה זו יוכל לזכות בכח הברכה. ולכן זכו דוקא בני אהרן הכהנים בברכת הכהנים כי מכיוון שאין להם חלק ונחלה בארץ הרי ודאי הוא שלא תהיה עיניהם צרה בעם ישראל ויברכו אותם בלב שלם. ואכן ראינו כי גם בדרכי התורה הכל סובב הוא וחדור במושג של 'טוב', ומשה מנהיגם של ישראל אף הוא הצטיין במידה זו. וזהו היסוד לכל התורה וסגולותיה - שכל הרוצה לזכות בתורה צריך קודם לקנות בליבו את מידת ה'עין טובה', שהרי בלא זה זכותו בתורה בטלה מעיקרה. וכדי לזכות ולהגיע למדרגת 'עין טובה' אפשר רק ע"י מידת ה'הסתפקות' וההכרה העצמית של האדם בשליחותו שלו. ואם נזכה ונגיע לכך - אז לא רק שנקבל את כח הברכה להשפיע מבפנים, אלא אף נזכה ונביא את השפעת הברכה מבחוץ, בגדר 'טוב עין הוא יבורך'.

בכיה של חינוך בת"ב בגלל עין רעה של המרגלים

ויש להוסיף מש"כ בספר ברכת מרדכי (בין המצרים עמ' רל) "בכה תבכה בלילה ודמעתה על לחיה אין לה מנחם מכל אוהביה. כל רעיה בגדו בה היו לה לאויבים" (איכה א, ב).

למעשה עין טובה

"דבר אחר, בלילה, ליל של בניית מרגלים בתשעה באב היה. אמר להן הקב"ה לישראל, אתם בניתם בכיה של חינום, אני אקבע לכם בכיה לדורות" (סנהדרין קד:).

"אמר רבה אמר רבי יוחנן, בשביל מזה הקדים פ"א לעין, בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם" (שם).

הכוונה היא, שמה שראו המרגלים, לא היה ב"עיניהם".

עיניים אחרות היו.

עיניהם, כפי שנבראו על ידי הבורא עולם, עיניהם, כפי כח ראייתם, לא היו רואים את מה שתארו בפיהם.

- היו רואים אחרת.

נמצאו המרגלים מקדימים בפיהם, את מה שלא ראו ב"עיניהם".

- וכי לא ראו "ערים בצורות"?

- וכי לא ראו "בני ענק"?

אמנם כן.

אבל אילו היתה ראייתם נכוחה, הרי אז, אדרבא, היו רואים, את "כי לחמנו הם", ואת "סר צילם מעליהם" (במדבר יד, ט).

האדם רואה, את מה שהוא חפץ לראות. אם ילטש האדם את מידותיו, אם ישפץ את האובייקטיביות שבו, אם ידע ויבין את עקרונות ומהלכי ההשגחה, או אז יבין אחרת, ירגיש אחרת, ויראה אחרת.

וכל העם בכה בלילה ההוא.

מדוע בכה?

משום שסמכו על ראייתם המזוייפת של המרגלים.

למעשה עין טובה

זוהי "בכיה של חינם".

אילו היתה שמיעתם, שמיעה אובייקטיבית, היו שומעים את יהושע וכלב, לא את המרגלים.

משום שהמרגלים הסתמכו על ראייה מזוייפת. הם לא ראו ב"עיניהם".

יהושע וכלב, גם כן סמכו על ראייתם. אלא שראייתם, היתה ב"עיניהם" הקדושות, הנבונות, הנכונות והמכוונות.

צריך להבין, כי ככל שהראיה נדמית בהירה יותר, הרי זיופה גדול יותר.

אם הביאה ראייתם של המרגלים, עד לבכי, משמע, בטוחים היו כל כך ב"ראייתם", עד לכדי בכי.

נמצאת הראיה, בשיאים של זיוף.

שיאים של "חינם".

"אמר להם הקב"ה, אתם בכיתם בכייה של חינם ואני אקבע לכם בכיה לדורות". היינו, שבכלל

כל העונש והזוועה של החורבן, נלקחה בחשבון גם ה"מידה כנגד מידה".

- בכייה, על ראייה, שאין למעלה הימנה בבהירותה.

הלא היא, ראיית החורבן.

ראייה זאת, תהיה בהירה כל כך, אמיתית כל כך, עד לכדי מכאוב, לבכי לדורות.

ללמדך, כי בטרם כל בחינה בכור הראייה, יש לבחון את עצם הראייה, האם אמיתית היא,

אובייקטיבית. האם יש לו לאדם את כל הנתונים, הידיעות, ההבנות, האמונות, כדי להיותו סומך על

מה שענינו רואות.

כדי שיהיו אלו, עיניו, כפי שנבראו על ידי בורא עולם. משוחררים מנגיעה, מהנחות קודמות,

מרצונות ומידות.

ויבנה בית המקדש במהרה בימינו.

למעשה עין טובה

מי שחושב שה' עשה לו בשנאה זה יהפך עליו לשנאה

ויש להוסיף מש"כ בזה עוד השפת אמת (פרשת דברים שנה תרמב) בפסוק בשנאת ה' אותנו כו'. וע"ז נאמר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתי. כי הקדוש ברוך הוא חשב לטובתנו. וע"י שאמרו בשנאת. נהפך ח"ו לשנאה ויש לנו ללמוד ק"ו מדה טובה המרובה אשר גם בגלותנו עתה שנתגרשנו משלחן אבינו שבשמים. יש לנו להאמין ולבטוח באבינו שבשמים. כי מאהבה הוכיח אותנו כמ"ש אשר יאהב ה' יוכיח. ומתוך אמונה זו יתהפך באמת לאהבה. וזה עיקר פי' אוהב את התוכחות להאמין כי הוא מאהבה כשיודעין שהמוכיח אוהב נאמן הוא. מקבלין התוכחה. ועי"ז נהפך באמת לאהבה. וע"ז כתי' ע"כ פשעים תכסה אהבה. ואיך יכולין לבא לאהבה כשיש רוב פשעים. רק כשמקבלין התוכחה והעונשין והיסורין מתוך אהבה. ולכן כתי' לכו כו' ונזכרה כו' אם יהיו חטאיכם כשנים כו' פי' ע"י קבלת התוכחה יתלבנו החטאים כנ"ל:

מי שחושב שה' עשה לו בשנאה זה יהפך עליו לשנאה

"לעשות הישר בעיני ד' אלקיך" (דברים י"ג, י"ט)

בעת שבנו בירושלים עיה"ק את בנין הישיבה המפואר 'בית אברהם' דחסידי סלונים, המתנוסס לתפארת בפאתי שכונת 'מאה שערים' ת"ו, כשכבר אחזו הבונים בשלבי גמר וסיום הבנייה, ביקש כ"ק האדמו"ר זצוק"ל מסלונים בעל ה'נתיבות שלום', שהיה אז ראש הישיבה, לבנות 'גדר יפה' מסביב לבנין הישיבה, כראוי וכיאות לבני מלכים!

לאחר שסיימו את בנין הגדר בצורה יפה והדורה כראוי לה, ירד ראש הישיבה לבחון את טיבה, ומידי עמדו על יד הגדר, כשהוא בוחן את חוזקה וגובהה ואת יופיה וכו', עבר שם יהודי אחד ממכריו, כשראהו בעל ה'נתיבות שלום' ביקש להתיעץ עמו, ושאלו: "מה דעתכם על הגדר הנאה הזו, שסיימו זה עתה בבנין הישיבה?"

"אה!", ביטל האיש את יופיו בהינף יד, "א שאד די געלט! – חבל על הכסף! לשם מה צריך גדר בבנין של ישיבה? מה לא טוב לישיבה כך בלא הגדר?" – כך עמד האיש והתריס בדברים שאינם טובים.

למעשה עין טובה

כעבור כמה דקות, עבר במקום יהודי נוסף ממכריו, ביקש הרבי גם ממנו לחוות את דעתו על אותה גדר. הביט האיש היטב, הסתכל על הגדר סביב סביב, ונהנה מאוד מצורתה היפה והמרשימה. הוא פנה אל ה'נתיבות שלום' במאור פנים, ואמר: "לדעתי הגדר הזו יפה ומהודרת! כך נאה וכך יאה לה, ליישיבה הקדושה, שתהא יפה מבפנים ומבחוץ! גם הגדר החיצונית של הישיבה – חשוב שתהא נאה, כדי שכל הבא בשערי הישיבה, יתרוגן לבו וייכנס ברצון ובשמחה..."!

לאחר שהמשיכו השניים בדרכם, אמר ה'נתיבות שלום' לגבאי שליווהו בדרכו: "ראה נא ההבדל בין שתי הדעות שקיבלנו פה היום. הנה היהודי האחרון שדיבר בשבחה של הגדר, נראה שהוא 'טוב עין', בטוחני שגם ילדיו יהיו ילדים טובים ומשובחים, כאשר רואה בכל דבר את הצד החיובי, ובוודאי יכניס שמחה ואהבה גם בנפש ביתו וילדיו – ואילו זה הראשון, נראה שיש בו 'צרות עין' רח"ל, חוששני מאוד לביתו ולילדיו" ... ותיכף עצר את דיבורו ולא המשיך.

ואכן, ברבות הימים נודע שדבריו הקדושים התקיימו במדויק. היהודי הראשון שדיבר בצרות עין, הקים את ביתו בבעיות רבות וקשות ל"ע", ותמיד היה ממורמר מלא צרות וייסורים ועוגמות נפש, ה' ירחם. ואילו זה השני התקיים בו מאמר החכם מכל אדם (משלי כ"ב, ט'): "טוב עין יבורך", והקים את ביתו לשם ולתפארת, בדורות ישרים ומבורכים, מלאים שמחת חיים תמיד!

• • •

דרכו של הרה"ק רבי ישראל מבלוז'וב וצוק"ל, לברך תמיד בשלום כל אדם. וכדרכם של הרבה צדיקים קדושי עליון, הקפיד לקיים בנפשו מאמר הגמרא בברכות (זי): "מרגלא בפומיה דאביי, לעולם יהא אדם ערום ביראה, מענה רך משיב חמה, ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם, ואפילו עם נכרי בשוק, כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה, ויהא מקובל על הבריות. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק", ע"כ.

ידעו כבר כל תושבי בלוז'וב, גם הגויים שבעיר, שאם יפגשו בדרכם ברחוב את הרבי הקדוש, הוא ייעצר ויברך אותם במאור פנים בברכת השלום.

למעשה עין טובה

אחד התושבים הנוכרים שבעיר היה נקרא 'אדון מילר'. הוא דר לא הרחק מביתו של הרבי, ומדי יום ביומו, כשעבר הרבי בדרכו מבית הכנסת, היו נפגשים ברחוב. הרבי הק' היה פונה אליו בחיוך לבבי: "בוקר טוב הער מילער!" והאדון מצידו השיב גם הוא: "בוקר טוב רבינער!"

כך נמשך הדבר כמה שנים, כשאין הם מוותרים על הפגישה היומית בברכת השלום בפתחו של יום.

והנה החלה מלחמת העולם הקשה, השואה האיומה לא פסחה גם על העיר בלוז'וב וסביבותיה. וכך ביום אחד, עלה הכורת על יהדות בלוז'וב המעטירה. קלגסי הנאצים האכזריים ימח שמם, דחסו את כולם יחדיו אל תוככי קרונות הרכבות הארוכות, וכעבור ימים מספר של נסיעה מטורפת בדרכים, מצאו את עצמם יהודי בלוז'וב וביניהם גם הרבי הקדוש, ברחבה ענקית שבפתח אחד מהמחנות האיומים, תחת מסדר 'אפל' מיוחד, בו עמדו קצינים ואלופים רמי דרג, במלאכת 'מיון' האנשים שהגיעו זה עתה ב'משלוח' החדש... הצעירים ביניהם נבחרו לעבודת פרך קשה, ואילו המבוגרים והזקנים יותר, נשלחו היישר אל המשרפות, להשמיד להרוג ולאבד, רחמנא לישזבן!

התור התקדם לאיטו, בזה אחר זה התקדמו האנשים בשורה עד שולחנו של הקצין היושב בראש, שבהינף יד חורץ את גורלו של כל אחד ואחד לימין או לשמאל, מי לחיים ומי...

הרבי הקדוש שעמד בין שאר אחיו היהודים, עסוק היה אותה שעה בתפילות נוראות ווידויים לרוב. שרעפי קודשו נתונים למעלה במרומים, וכל כולו אומר הוד והדר בהכנה דרבה, לקראת מעבר לעולם שכולו טוב. לא היה כאן שום ספק באשר לעתידו, הוא כבר היה אז קרוב לגיל שישים, וזקנו הלבן הדור על פי מידותיו... הוא התקדם לאיטו בתור הארוך שבשורה, ביישוב הדעת ובמנוחת הנפש, כולו מלא אמונה וביטחון שלם באלוקים חיים, כשהוא מוכן ומזומן לעשות רצונו יתברך בלבב שלם!

משהגיע אל ראש הטור ונעמד בפני הקצין רם הדרג, התפלל לראות שזהו 'אדון מילר' בעצמו, שכנו הטוב משכבר הימים! הרבי התקרב אליו בטבעיות, ואיחל לו כדרכו מימים ימימה, באותה שלוות הנפש ובאותו 'טון' כפי שהיה רגיל בביתו: "בוקר טוב הער מילער!" הקצין האכזרי קפץ כנשודך נחש, וכהלום יין ענה אף הוא: "בוקר טוב הער רבינער!" ותיכף שילחו לנפשו, וניצל ממוות לחיים!

למעשה עין טובה

שנים לאחר מכן, כשהיה הרבי הק' מספר להסידיו את טיב זה המעשה, היה מסיים שיש ללמוד מכאן כמה חשוב לברך בשלום כל אדם, ולעולם אי אפשר לדעת כמה יעמוד זה השלום לברכתו ברבות הימים. וכבר העידו חכמינו ז"ל (שלהי עוקצין ג, יב) שלא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ה' יברך את עמו בשלום, אמן.

• • •

הכרתי יהודי זקן בירושלים עיר הקודש ת"ו, שעלה לכאן מארץ מרוקו הרחוקה, וכל בניו כולם תלמידי חכמים גדולים יושבי על מדין, ראשי ישיבות ומרביצי תורה.

הדבר היה לפלא, בהיותו שונה בזה מרוב העולים מגולת מרוקו, שכידוע הרבה יהודים שעלו ארצה בגל העלייה הגדול ממרוקו, עזבו את הדת רח"ל ונעשו חופשיים פורקי עול, בהשפעת 'הסוכנות' של רשעי הציונים כידוע. ואותם מיעוטא דמיעוטא שמסרו נפשם, והמשיכו להחזיק בגחלת היהדות לא היו תלמידי חכמים גדולים, ובוודאי שלא נתגדלו בתורה, ובניהם היו מפשוטי העם. בשיחתי עם אותו יהודי יקר שאלתי אותו במטותא, שיגלה נא את אוזני בסודו הגדול, כיצד זה זכה לבנים גדולי תורה, שכולם יושבים ראשונה בממלכת התורה?

מתחילה, ניסה האיש להשתמט באמתלות שונות, שאין זה משנה כל כך איך וכיצד, והעיקר שברוך השם הם עוסקים בתורה בשקידה, כן יעזור השם לעתיד וכו', אבל אחר שהפצרתי בו כי תורה היא וללמוד אני צריך, פתח הזקן את פיו וסיפר:

"בצעירותי, למדתי בחברותא בעיר 'פאס' שבארץ מרוקו, עם יהודי תלמיד חכם אחד ירא ושלם, שהיינו גם שכנים באותה חצר. חיי היהודים במרוקו היו באחדות וקירוב לבבות, המשפחות היו מאוד קרובות זו לזו, והחצר שלנו היתה כמו משפחה אחת גדולה... אבל במיוחד התחברתי עם החברותא שלי, היינו מאוד קרובים ועסקנו בתורה הקדושה יחדיו מתוך אהבת חברים כנה.

"יום אחד נשמעה בחצר בשורה טובה ומשמחת: בן נולד לחברי היקר, בן בכור! כמובן שהשתתפנו מאוד בשמחתם, וזוגתי הכינה מיני תקרובת מיוחדים מתוקים, לכבודה של שמחה,

למעשה עין טובה

ואנוכי שמתי פני בשמחה לעבר בית חברי, כשאני מצויד במשלוח המלבב שהכינה אשתי, כדי לאחל ברכת 'מזל טוב' ולשמוח בשמחתו הגדולה.

"כשנקשתי בפתח הבית לא פתחו לי את הדלת, דפקתי הרבה והמתנתי זמן רב אבל ללא הועיל, הדבר היה לי מאוד משונה, ובפרט שכל עת המתנתי בפתח, שמעתי התייפחויות חרישיות מתוך הבית! מתחילה חשבתי שמא זוהי היולדת הטרייה, שבוכה מחמת צער הלידה, שהרי עדיין כל איבריה מתפרקים (בכורות ו:), אבל משהטיתי אוזני, הכרתי שזה הקול הוא דווקא של החברותא שלי, האב הטרי, ולא של האם היולדת, שהיה הוא יושב ובוכה מאין הפוגות! הבכיה הזו, דווקא בזמן השמחה הגדולה היתה מוזרה בעיני... הם היו זוג מאוד מוצלח, והיו שלום ואהבה ביניהם תדיר, והיה לי משונה הבכי המרובה דווקא בעת של שמחה..."

"לאחר זמן רב שלא נפתחה הדלת, והבכי רק התגבר, התחלתי לחשוש לשלומו של חברי הטוב, והחלטתי שאין ברירה, וחייב אני לבדוק מה קורה, שמא זקוקים הם לעזרה דחופה?... בלית ברירה פתחתי בעצמי את הדלת, והנה מה מאד נדהמתי בכניסתי, למצוא את חברי, אבי הבן, בעל השמחה, יושב בשולחנו עם ספר תהלים פתוח, ובוכה מאין הפוגות. הוא לא שת לבו כלל בכניסתי, והבנתי שכנראה גם לא שמע כלום כשנקשתי על הדלת... ניגשתי אליו בעדינות ועוררתיו מבכיו הנסער. כשהוא שמח מאד לקראתי, הוא סגר בנעימות את ספר התהלים, תוך שהוא מנשקו ומחזירו למקומו. הוא היה נראה במנוחה ובשלווה, ולא נראה בפניו שום עצבות או כאב כלל, אדרבה הוא קיבל אותי בשמחה גדולה, וכאלו לא בכה מקודם ולא כלום.

"הייתי המום ומבולבל ממראה עיני: הנה, אך זה עתה התפלל האיש ובכה מאין הפוגות, ופתאום מקבלני בשמחה גדולה כזו? הרגשתי שמסתתר כאן דבר גדול, ובתור חבר קרוב, דרשתי ממנו במפגיע שלא יעלים ממני סיבת בכיו, שהרי דאגה בלב איש ישיחנה..."

"כשנוכח חברי שלא יוכל להתחמק, כי סיפרתי לו שעמדתי בפתח זמן רב ושמעתי את בכיו, אמר לי: 'הבה ואגלה לך טעם בכייתי'. הנה הרך הנולד לנו כעת הביא לנו שמחה גדולה, רבות ציפינו וייחלנו לזה, וכעת שנוולד לנו פרח קטן, והוא בראשית דרכו עלי אדמות, התפללתי לפני השם יתברך שיגדל זה הבן בתורה ויראת שמים, שיהיה לגדול וענק בתורה!"

למעשה עין טובה

התברר, איפוא, שאותן בכיות היו פשוט בכיות של תפילה, תפילה מתוך שמחה!

"וכך היה ממשיך מדי יום ביומו, להעתיר הרבה על בנו בתפילות תחנונות ובקשות, כדי שיינצל מכל הניסיונות הקשים שבדורנו, ויגדל ויצליח בתורה וביראת שמים! ואכן לא יצאו ימים מועטים ונעשה זה הקטן גדול מאד, עד שהיה לאחד מגדולי אותו הדור במרוקו, והרביץ תורה לאלפי תלמידים, ושמועותיו הלכו מקצה הארץ ועד קצהו..."

"בראותי כי בן" – ממשיך הזקן בן שיחי בסיפורו – "חשבתי לעצמי, אם כך גדול הוא כוחה של תפילה, מדוע לא אעשה אף אנוכי כמוהו? ואכן בכל פעם שנולד לי ילד, הייתי מוריד דמעות כמים, ומתחנן ומתפלל כל העת בבקשות ותחנונות שיגדלו לגדולי תורה. ועד היום ממש, כשילדי כבר מחתנים את ילדיהם, ממשיך אני כל העת לשפוך נפשי עליהם ועל הצלחתם, ובעיקר הצלחת תורתם שיעשו חיל ויגדלו בלימוד תורתם – זהו כל הסוד של הצלחת הילדים שלי!" סיים הזקן המופלא את סיפורו המדהים.

לאחר זמן רב מצאתי בספר חסידים, מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל כל היום שהיו בניו טובים וצדיקים, ונולדו לו בנים גדולי הדור עי"ש.

ומעין זה איתא בתנא דבי אליהו (רבה פרק יח): "מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר, וכל מעשיו הטובים שהיה עושה – היה עושה בסתר, והיו לו עשרה בנים מאשה אחת, ששה זכרים וארבע נקבות. ובכל יום ויום היה מתפלל ומשתטח, מבקש רחמים, ומלחך בלשונו עפר, כדי שלא יבא אחד מהן לידי עבירה ולידי דבר מוכוער. ואמרו: לא יצתה אותה שנה, ולא שנית, ולא שלישית, עד שבא עזרא, והעלה הקדוש ברוך הוא על ידו את ישראל מבבל, ואותו הכהן עמהם. ולא נכנס הכהן ההוא לעולמו, עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ומבני בניו, עד חמישים שנה... עליו הכתוב אומר (תהלים ל"ז): 'בטח בה' ועשה טוב וגו' ע"כ. (מתוך עלון 'טיב הקהילה')

למה להתסכל רק בזבל שיש בבית

עוד יתבאר בעניין זה עפ"י מעשה (הו"ד בבאר הפרשה שופטים תש"פ) באברך שנכנס אל הגאון רב"צ אבא שאול צוק"ל, הלה שה'שלוש' היה מרוחק מאד מביתו כת"ק פרסאות החל מונה בפני הרב את חסרונותיה ומגרעותיה של 'בני ביתו', ולא פסיק פומיה מלמנות 'שבחיה...'. בזה אחר זה.

למעשה עין טובה

נענה אליו רב"צ ואמר לו, הינך מזכיר לי את היהודי שנכנס לטרקלינו של עשיר העיירה, תחב אפו לתוך פח האשפה והחל זועק זעקה גדולה ומרה, אוי, אוי, ריח נורא שורר כאן בבית, וכי לזה 'ארמון העשיר' ייקרא, עד שבא החכם ואמר לו, מדוע שקוע ראשך בתוככי פח האשפה, הוצא ראשך משם, ובא עמי לחדר האורחים, ותשבע בדשן נפשך לרוב פאר והדר וריח בשמים הטובים... כיו"ב לענייניך, מדוע תשקיע ראשך בחסרונותיה, ותזעק איני רואה לנגד עיני אלא אשפה ודברים רעים, פתח ראשך ועיניך – הבט על מעלותיה ותמצא רוב נחת ועונג, ויתרבה השלום בביתך. ועל דרך זה ינהג כל אדם להרגיל עצמו שאינו מביט בחסרונות אחרים כי אם במעלותיהם, ועל ידי זה ינהגו בו מן השמים במידה כנגד מידה שלא יביטו אלא במעלותיו ...

החתן שאכל חמץ בפסח

פעם נכנס חתן צעיר לבית הג"ר שמואל סלנט בליל הסדר, כשכולו נסער, בטענה שחמיו וחמותו האכילוהו חמץ כיון שהוא מצא גרגירי חיטה בצלחת המרק. הרב לקח מראש החתן את השטריימל וניער אותו, והנה נפלו עוד חיטים... התברר שהחיטים הן משעת החתונה שנהגו לזרוק חיטים על החתן. הרב אמר לו בכעס: "מה לך לגעור באחרים? הרי אתה לא בדקת היטב את החמץ" ולומדים מכך שאדם המתעסק בחסרונותיהם של אחרים, שוכח לתקן את עצמו.

(עברא דדשא להג"ר שאול אלתר ח"א עמ' רצו)

המחנך הדגול רבי ליפא זילברמן זצ"ל סיפר על תלמיד חכם גדול שנכנס פעם בלב שבור ורצוץ לביתו של מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ותינה לפניו את צערו על כך שלא זכה לרוות נחת מהילדים שלו, ולמרות שהוא שוקד על התורה כל ימיו, ילדיו לא גדלו ולא צמחו כבני תורה!

הת"ח סיפר להגרש"ז שבניגוד לשבר הגדול שפקד אותו, הרי ששכנו, למרות היותו בעל בית פשוט, זכה לראות רוב נחת מצאצאיו, וכולם עד האחרון שבהם גדלו לבני תורה אמיתיים, עמלי תורה ויראי שמים, מה יכולה להיות הסיבה לכך? – שאל הת"ח השבור את הגאון זצ"ל.

לאחר שיחה קצרה שבמהלכה ניסה הגרש"ז לעמוד על הדרך בה התנהל ביתו של הת"ח, אמר לו שלדעתו הדבר שעמד בעוכריו היה הזלזול המופגן בכבוד הבריות. "גם אני מכיר אותך קצת", אמר הגרש"ז, "וזכרני שלא היתה שיחה אחת שלא ניסית למתוח ביקורת על ת"ח זה או אחר,

למעשה עין טובה

ועכשיו התברר לי שגם בביתך התנהגת בדרך דומה, והילדים שמעו כל הזמן כיצד הנך מזלזל ברבותיהם, ואם כן מה אפשר כבר לצפות מהם?

"ואילו השכן שלך, אולי הוא באמת בעל בית פשוט, אבל כפי שאני מכירו הוא מקפיד לדבר בהערכה גדולה על כל ת"ח באשר הוא, גם אם הוא אינו מושייך ל'חוגים' שלו, וגם אם האיש שדיברו עליו לא היה ת"ח מפורסם, ידע שכנך למצוא בו את מעלותיו. הילדים שלו שמעו במשך כל השנים דברי חיבה על כל איש יהודי, או משום שהוא קובע עתים לתורה, או משום שגידל ילדים לתורה ויראה, וכל כיוצא בזה, וכך התחנכו להעריך כל גרגיר וכל פירור של תורה. ועל אחת כמה וכמה, שלמדו להעריך תלמיד חכם אמיתי, נזר הבריאה, וכל שאיפתם היתה להלך בעקבותיו, ולגעת בקצות דרכיו."

האבחנה שעשה מרן הגרש"ז, מפורשת היא בגמרא במסכת נדרים (פא,א). הגמרא שם שואלת מדוע לא מצוי הוא שילדיהם של תלמידי חכמים גדלים אף הם כתלמידי חכמים? והגמרא מביאה כמה תירוצים, ואחד מהם הוא 'משום דקרו לאינשי חמרי'. ופירש רש"י: 'שאינן נוהגין כבוד לבריות, ומבזין אותן מפני תורה שבהם'. והן הן הדברים שאמר הגרש"ז.

גם את הסיפור הבא סיפר הרב ליפא זילברמן זצ"ל, ומובא בקונטרס שיצא לאור לזכרו:

בשכונה ירושלמית התגוררו שתי משפחות בבניין אחד, דלת מול דלת. שתי המשפחות שלחו את ילדיהן ללמוד באותו חידור, האבות היו ת"ח, ועקרות הבית ניהלו את ביתן בצניעות, אך התוצאות החינוכיות היו שונות לחלוטין. משפחה אחת הקימה דורות לתפארת, בנין וחתנין רבנן, עמלים בתורה יומם ולילה. ואילו במשפחה השניה שוד ושבר, ילדיהם הילכו בדרכי עקלקלות, עד שהגיעו ממש לבאר שחת, רחמנא ליצלן.

כמה נשתנו אלו מאלו? – שאל ר' ליפא. ותירץ:

בבית אחד הושמע כל בוקר פזמון חוזר, לפיו מבקשת האמא מאחד הילדים שיגיש לחנוני להביא לחם וחלב, הבן משיב: "אבל אמא – אני מאחר כבר לתלמוד תורה" והאמא מגיבה: "לא נורא, זה יקח לך רק כמה דקות..." ילדי המשפחה קלטו כדבר פשוט, ששקית חלב שווה יותר מכמה דקות של תורה. וכך מדי בוקר נשלחו הילדים למכולת, או גם לצרכים אחרים שלא יקחו יותר מכמה

למעשה עין טובה

דקות", על חשבון הלימוד. ואכן, הם היו 'חניכים' למופת, ודבקו בחינוך שהעניקו להם, ולפיו ענייני עולם הזה שווים יותר מלימוד התורה.

המשפחה השנייה, לעומת זאת, גם היא היתה זקוקה ללחם ולחלב מהמכולת, אבל האמא אמרה: "משה'לה, אני רוצה שתרוץ לחיידר, ואל תאחר. ובקשר לחלב, לא נורא, נסתדר גם בלי חלב, העיקר שלא תאחר. לך ללמוד את תורתנו הקדושה". החינוך במשפחה זו גילה לילדים שמנעמי העולם הזה אינם שווים להפסד של רגע אחד בלימוד התורה. לכן, גם כי זקנו, לא סרו מהחינוך הזה. מבהיל.

(עלינו לשבח ח"ו)

*בנים אנחנו | הרב עמנואל תהילה

חוזר אדם לביתו לאחר יום עמל. אשתו מספרת לו ש"בנו הקטן של השכן קטף לימונים מהעץ שלנו בחצר ללא רשות".

הבעל עיף, רעב, צמא מזדעק: "מה? איזו חוצפה! הוא גנב! צריך לחזק אותו. הוא יצא בסוף פושע. אקח דברים עם אביו מחר בתפילה". האשה ממושיכה: "יש לי טעות קטנה, זה לא הבן של השכן, אלא הבן הקטן שלנו מוישליה קטף ללא רשות לימונים אצל השכן".

תגובת האב משתנה במהירות: "נו, מה את עושה מזה ענין, את כבר הופכת אותו לפושע? לגנב? הוא ילד קטן, לא מבין, נסביר לו והוא יתחנך. הוא עשה "לימון" "לימון" לגזירה שווה מה אצלנו מותר גם שם מותר, אין צורך לנפח את הענין".

מה פשר המהפך של 180 מעלות אצל האבא?

התשובה פשוטה. יש הגיון לכל שפה מלבד שפת האהבה. "על כל פשעים תכסה אהבה".

לגבי ילד זר האבא מייחס את הפעולה השלילית לעושה, לילד. אצל בנו האב מייחס את הפעולה למעשה. אצל הילד השני האישיות פגומה, הילד מקולקל, הלכלוך הרוחני פנימי. אצל בנו האישיות מצוינת, טובה, אני אוהב אותו, רק המעשה, ההתנהגות, הפעולה לא טובה הקלקול הוא לכלוך חיצוני, לא פנימי.

למעשה עין טובה

כך לימד אותנו אהרן הכהן (האדם היחיד שתאריך פטירתו מופיע בתנ"ך) שכל ישראל אהבוהו. 80 אלף בחורים קרואים בשם אהרן יצאו אחרי מיטתו (כלה רבתי ג'), כמה אלפים היו בישראל שנקראו שמם אהרן שאלמלא אהרן לא באו לעולם שהיה משים שלום בין איש אשתו והיו קוראים הילוד על שמו (אדר"נ יב י"ג).

מה היה עוד השפעתו בנוסף ל"אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" את זה מגלים חז"ל "אהרן לא אמר לאיש ולא לאשה חטאת או סרחת" (ספרא שמיני א').

אהרן תמיד החמיא לאישיות, לעושה. וכשהוכיח, הוכיח את המעשה.

דוגמא: לשיטת אהרן "אתה הרי ילד חמוד, אני אוהב אותך, אבל איך שדברת לאמא הבוקר היתה זו חוצפה! (מסבירים לילד מה זו חוצפה). אנחנו הרי יהודים, ובנוסף אנו גם 'בני תורה' וכך 'בן תורה' לא מדבר לאמא. אלא מה, היצה"ר תקף אותך? פעם הבאה אל תתן לו להכנס". הילד מרגיש שהאהבה של אבא ואמא לא פחתה. אוהבים אותי, האישיות שלי בסדר, המעשה, ההתנהגות לא בסדר, אשתדל להשתפר!!!

"אנו בניך ואתה אבינו",

"ועל כל פשעים תכסה אהבה", ר' מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויים בנין' (הושע ב', א') (קידושין לו.) והלכה כמוהו (שו"ת הרשב"א חלק א' סימן קצ"ד).

"הרי לנו שאהבת ה' לא פוסקת לא בעקבות החטא. כי אין שייך בטול לענין זה אשר ישראל נקראו בנים וכו' ... בדבר זה אין שונה לו בכל חטא אשר יעשו תהיה החטא מה שהוא וכו'" (מהר"ל נצח ישראל פרק י"א עיי"ש)

הנשמה נשארת תמיד טהורה, "מצד עצמו של אב" (עיי"ש) כמו שאהבת 'אם' לא נפגמת בכלום לילד מרטיב למרות שזה מצער אותה.

מעשים לא טובים לא מוצאים חן בעיני אבינו שבשמים, ואותם צריך לתקן. אבל אנחנו בניו, תמיד אהובים. כך יהודי צריך להרגיש בחודש אלול ולא להכנס ליאוש, אלא להרגיש את "אהבת עולם" "אהבה רבה" "אתה בחרתנו". "אמר ר' שמעון גדולה חיבתם של ישראל שנגלה הקב"ה במקום ע"ז ובמקום טינופת ובמקום טומאה בשביל לגאלם שנאמר וארד להצילו מיד מצרים" (שמ"ר ט"ו).

למעשה עין טובה

"כל האומר הקב"ה ותרן יותרו מעיו". הקב"ה מבקש שנתקן את מעשינו אבל אותנו תמיד הוא אוהב. כמו אב שילדו חלילה נפל לסמים. האב הכואב יעשה הכל כדי שהבן ישתפר ואף מביא עליו יסורים אבל את בנו הוא יאהב תמיד. זו צריכה להיות הרגשתנו.

אנחנו אוהבים. נשמתנו טהורה כך שהמעשים הלא טובים יוצרים מכשול הפרעה לקשר בינינו לבין אבא שבשמים, אבל גם אחרי החטא ה' קורא לנו "איכה" ומחכה כמו אבא אוהב. אנחנו טובים! אולם המעשים, לעיתים, לא!

עם הרגשה כזו קל יותר להתקרב לאבא האוהב. משנתה של תורה ר"ה תשע"ח

ויש להוסיף

אברך מ'קריית ספר' מקהילת 'חזון דוד שערי תשובה', שלח לנו דברים נאים, שכתב תלמיד חכם לחברי השכונה הקרובים אליו:

תמיד חשבתי שלאכול 'לשם שמים' ולא להנאת הגוף, זו דרגה ממש גבוהה. אבל ב"ה זכיתי להגיע לכך... באמצע בין הזמנים איבדתי את חוש הטעם והריח ממש. לברך על אוכל, ורק 'לדעת' שזה נכנס לגוף.

ואז התברר שיש סבסוד למשפחות אברכים מטעם המדינה לצאת לנופש של שבוע וחצי. התחלנו לברר היכן כדאי ללכת להחליף כוחות, 'כינר' או 'ניר עציון'. התקשרתי לשני אברכים ששהו באחד משני המקומות הללו.

הראשון פתח בכבוד אכסניה ובקול נלהב סיפר על מרחבי הדשא המוריקים, צימרים נאים ומטופחים, מניני תפילות גדולים כמו של פעם, אנשים איכותיים, פעילות לכל הגילאים, וממש כאדם הראשון בשעתו: מלאכים [בלבן] צולים לו בשר, פשוט געוואלדיג. "לכו לשם, אני בטוח שתהנו מכל רגע."

השני דווקא דיבר בגנות המקום: "אל תדרוך שם", הוא התריע, "אין שירותי ניקיון, אין טישו בחדרים, מגישים לך את האוכל בתוך 'חמגשיות' אפרוריות, ועד שאפשר לכבס בגדים כבר עדיף לקנות חדש."

למעשה עין טובה

אתה מדבר על מקום פלוני? שאלתי. "כן, בטח. הייתי שם שבועיים" – הוא אמר. "תתרחק, אל תגיד שלא הזהרתי, זה פשוט סיוט" – סיים את השיחה.

איזה הבדל קיצוני בין שתי התשובות... והשאלה – מי צודק? ממש הסתקרנתי. אני חייב ללכת לבדוק את זה, חשבתי. ביום ה' הגיעה ההסעה של אמבולנס טיפול נמרץ. למרות היותנו בריאים ב"ה, לקח אותנו בסירנות עד לב השמים למלונית.

אחרי כמה ימים שם גיליתי דבר מדהים: שני האברכים צדקו במאה אחוז! אכן הצימרים נאים, האוכל 'בחמגשיות', מרחבי דשא, וקושי בכביסות. אז למה הוא נלהב והשני קיצוני כל כך? איך זה יכול להיות?

אכן, כך הם חיינו, חשבתי. כל מה שקורה לאדם יש בו מן הטוב והפחות טוב מעורבים זה בזה. השאלה היא איזה עיניים אנו מפתחים – עיני ה'רע', מה חסר ומה אין לנו; למה לפלוני יש וחלקי נגרע? ועיני ה'טוב' – מה נתן לי הקב"ה וכמה יש לי.

וכך היא לענ"ד עבודת הימים הנוראים-הנחמדים. אין מצווה לחפש את החסרונות וכמה אנחנו לא טובים. אין חיוב לראות כמה אני לא בסדר. יש מצווה גדולה לעשות תשובה, ובשביל זה לראות מה צריך לתקן. ואם נסתכל על הטוב שבנו נתקדם הרבה יותר, וכדברי הרמב"ם שאדם לא יהא רשע בעיני עצמו, שכך מתדרדר לדיוטא עמוקה יותר.

אמר חכם אחד, שאת ההצלחות הוא שם בשמשה הקדמית של הרכב ואילו הכשלונות מקומם בשמשה האחורית. שתמיד רואה את הטוב, ומדי פעם מסתכל במראה לראות כמה יכול להתקדם. ובוודאי כשאדם רואה את הטוב שבו, נחה עליו הרוח הטובה והשמחה תפשוט בליבו. ואז באמת אפשר להגיע לתשובה מאהבה, לא מתוך הפחד אלא מתוך רצון בחירה ואהבת השם.

(מכתב שפורסם במדור שייג ושיח בקובץ גיליונות ראש השנה תשפ בעריכת הרב א' חפץ)

ד' תשרי תשפ"א

למעשה עין טובה

הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א

וביום צום כיפור יחתמו!

עודנו תחת הרושם העילאי של ימי ראש השנה שחלפו עלינו מתוך התרוממות הרוח, קול השופר עודו מהדהד באוזנינו ונעימות מלכויות זכרונות ושופרות' עודן מזדמרות בפינו. מתוך ימי ראש השנה אנו ממשיכים לעשרת ימי תשובה, הימים הגדולים שבין כסה לעשור, וניצבים לפני יום הכיפורים – בו הכל עומד להיות מוכרע באופן סופי.

בראש השנה הדברים רק נכתבו, אבל עכשיו הם עומדים להיחתם בחותמו של המלך, להיקבע לשנה שלימה. כל בר דעת מבין שהוא ניצב בימים גורליים ביותר, בעת בה חייו מוכרעים לטוב או למוטב. והוא שואל את עצמו 'מה אני יכול לעשות כדי לשפר את מצבי, איך אני יכול לפעול להיטיב את גזר דיני, רגע לפני הכרעתו הסופית?!'

כולנו מקווים, שנכתבנו לשנה טובה, שנה מתוקה ומוארת, שנה של שמחה, בריאות, נחת מהילדים ופרנסה ברווח. אולם מי יודע... כל כך הרבה אנשים חשבו כך בשנה שעברה, ולאורך השנה גילו כמה טעו, למרבה הצער והכאב. הרי כל מה שקרה להם – נחתם אז, ביום הכיפורים, והתקווה הגדולה לשנה מתוקה – התנפצה לה אל סלעי המציאות, כמה כואב!

אז מה עושים? מה יכול יהודי לעשות, כדי להבטיח לעצמו הגנה ברגעים הגורליים שלפניו? איזה עורך דין שאין עוצמתי ממנו, יכול להציל את המצב? איזה כלי ניתן לקחת שיבטיח שמישהו יסדר לנו את העניינים ברגע האמת השמימי, שהסניגורים שלנו יעמדו בהצלחה באתגר? איך אפשר לסתום למקטרגים את הפה, ולהבטיח לעצמנו שנה טובה?!

הנה גילוי מיוחד, אותו חשף הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע בספרו 'קדושת לוי' בפרשת שופטים, וכמה כדאי להקשיב לגילוי של סניגורן של ישראל. הרי מי כמוהו ידע להמליץ טוב על ישראל, והוא סולל לנו את הדרך להמליץ טוב על עצמנו, להבטיח לעצמנו שהסניגורים הטובים בשמים – עובדים בשבילנו. הידעתם איך?

למעשה עין טובה

ובכן, מגלה הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, מסתבר שמי שמכריע את גזר דינו של אדם – הוא האדם בעצמו. מי שקובע אם הקטגור ישלוח בדיון או שהסניגורים ינצחו אותו – זה האדם הנידון בעצמו. מי שמכריע את כף המאזניים, וקובע את פסק הדין לשנה הבעל"ט – הוא היהודי בעצמו, זה שנידון בבית דין של מעלה – הוא קובע בעצמו איך ידונו אותו, ולא רק אותו – אלא גם את כל העולם כולו, את כל שוכני תבל!

זה גילוי מדהים. אם כן – אנחנו יכולים לקבוע את גזר דינו כמו פינו! בידינו הדבר! לא עוד חרדה, אין צורך במתח. פשוט אנחנו צריכים לגזור לעצמנו את גזר הדין! נו, הלא ברור מה היינו רוצים לגזור לעצמנו, ואיזו שנה אנו מפרגנים לעצמנו... אז איך נוכל לגזור אותה, לקבע אותה, להכריע שתהיה לנו שנה טובה ומתוקה, לנו באופן אישי ולכל יושבי תבל?!

ובכן זה תלוי בנו – בצורה בה אנו דנים את זולתנו. יש מצוה מן התורה 'בצדק תשפוט עמיתך', זו מצוה על אדם לדון את חברו לכף זכות, לראות בו את הנקודות החיוביות, להמליץ טוב על יהודי אחר. מי שדן את חבריו לכף זכות – בכך הוא קובע שבשמים ידונו אותו לכף זכות, לשנה טובה ומתוקה. ומי שלא... – עדיף שלא להמשיך...

כלומר, ראית יהודי עושה מעשה שלילי? נראה לך שחברך נהג שלא כשורה? כדי להכריע את עצמך ואת העולם כולו לשנה טובה – הפוך בטובתו של חברך, החלט בלבך שבטח החמצת פרט חשוב, כי חברך לעולם לא היה עושה מעשה כה שלילי. וגם אם זה נראה הזוי, נשמע לא הגיוני, על מעשהו של זולתך תולה דגל שחור בוהק – עדיין, אם תתאמץ לראות את הטוב, אם תדון את זולתך לכף זכות, גם בשמים ידונו אותך לכף זכות, ואת כל העולם אחריך!

אז רגע לפני היום המכריע, טרם תעמוד בחמה בראש האילנות ואז נזעק 'פתח לנו שער בעת נעילת שער', הבה נחליט שאנחנו דנים את הזולת לכף זכות. מישהו תפס לך חניה? בטח הוא ממנהר מאוד. פלוני לא סגר את החלון? כנראה האיש שכח. קבעתם שעה ולא הגיע בזמן? בוודאי היה פקק לא צפוי. ראית אותו צועק על מישהו? אולי יש לשני בעיה בשמיעה...

לדון לכף זכות זה אתגר מרתק, זה להפוך לסניגור תוך כדי תנועה, לראות בכל יהודי את הטוב, ורק את הטוב, וגם אם ראית משהו שנראה כמו מעשה לא טוב – להיות יצירתי ולהפוך אותו למשהו טוב. זה אולי לא קל, אבל מאוד משתלם: כי מי שדן את חבריו לכף זכות – דנים אותו בשמים לכף זכות.

למעשה עין טובה

מי שמחליט שהוא מביט על זולתו במשקפיים חיוביות, מביטים עליו בשמים באותן משקפיים בדיוק. מי שמכריע לטובת זולתו – גם בשמים מכריעים את גורלו לטובתו!

בידינו הדבר לגזור לעצמנו שנה טובה, והעתידי של העולם כולו – נמצא גם הוא בידינו, זה תלוי רק בנו. הבה נדון כל אדם לכף זכות, ונקבל על עצמנו לנהוג כך גם לאורך כל השנה הבעל"ט. כך נוכח לגמר חתימה טובה, ולגזר דין מתוק במיוחד – שנה טובה ומתוקה!

4מילים, מסר עוצמתי...

יוסי היה תלמיד כה מצטיין, בלי עין הרע, זרע ברך ה'. מוכשר מבני גילו, מבריק מבני כיתתו, עד שהמלמד שלו בכיתה ו' החליט שראוי שייקפוץ שנה, ויעבור לכיתה ז' בעיצומה של שנת הלימודים. המנהל החינוכי בדק את העניין לעומק, בכל זאת – זהו נוהל חריג 'להקפיץ' תלמיד תוך כדי שנת הלימודים, אולם משנוכח לדעת כי יוסי אכן ילד כה מצטיין, מבריק ומוכשר – הבין שאין לו מה לעשות יותר בכיתה ו', ונקבע כי הוא עולה לכיתה ז'!

המעבר נקבע ליום ראשון שאחרי חנוכה, בתום חופשה קצרה, כדי שבכל זאת יהיה כאן קצת ניחוח של התחלה חדשה. בהתרגשות אין קץ שב יוסי לספסל הלימודים, ופנה לכיתה ו' ליטול ממנה את מיטלטליו. משם, קורן מאושר ומחוייך מאוזן לאוזן, חש זכות כבירה לבוא בשעריה של כיתה ז', הוא כבר ילד גדול...

חלפו כמה דקות, ואל כיתה ו' נכנס המלמד, לפתוח את היום. הוא מביט על שולחנו, ומבחין בפתק חצוף במיוחד, שההיגיון מחייב שמי שכתב אותו הוא יוסי, התלמיד המצטיין שעזב את הכיתה הבוקר. הוא קרא את הפתק שוב ושוב, ולא האמין למראה עיניו:

'ברוך שפטרני מעונשיו שלזה!'

כך היה כתוב בפתק, בכתב ילדותי, באותיות גדולות וברורות. המלמד התקשה להאמין: 'יוסי? דווקא הוא?!?! הילד המצטיין שאני ולא אחר נלחמתי כדי לשדרג אותו לכיתה הבאה, וברגע האחרון הוא נועץ בי חרב כה דוקרנית?!' כדי לוודא, שאל את תלמידיו מי הניח כאן את הפתק הלזה, והם אישרו

למעשה עין טובה

כי אכן כן, יוסי הגיח את הפתק על שולחנו, פתק בו כתובה ברכה 'מפרגנת' במיוחד: 'ברוך שפטרני מעונשו שלוח!'!

עיניו של המלמד האדימו בזעם, כעסו היה נורא. לא רק שמדובר בחוצפה איומה, מדובר בבגידה כואבת. הרי כמה התמסר למען יוסי, כמה פעל למענו, כמה התאמץ כדי שימצא מקום בכיתה המותאמת לכישוריו ויכולותיו. והנה יוסי פוגע בו באופן כה נורא, פשוט דוקר אותו בלבו!

המלמד התקשה לחזור לשלוותו, נטל את הפתק ואיץ ריץ לכיתה ז'. הוא פתח את דלת הכיתה בתנועה חדה, נכנס פנימה בזעף, נעץ מבט ביוסי – תלמידו לשעבר, ושאל קצרות: 'יוסי, האומנם? האם אתה הנחת את הפתק הזה על שולחני?'

'כן, הגהן יוסי, ולנוכח אישורו פתח המלמד בצעקות, לעיני הכיתה כולה: 'האינך מתבייש? אני טורח למענך, עובד בשבילך, מתאמץ עבורך. כמה טרחתי כדי להעביר אותך לכיתה המתאימה לך, כמה מסרתי את נפשי כדי שתתפתח ותתחנך באופן המיטבי ביותר. זו ברכת הפרידה שלך? ככה אומרים תודה רבה?!'

המלמד התנשף קמעה, והמשיך: 'אז למרות שהודות למאמציי אני כבר לא המלמד שלך, אבל את סמכויות הענישה כלפיך טרם איבדתי. לך הביתה, שם תחשוב טוב טוב אם נאה או יאה לכתוב כך למלמד!' – חתם המלמד את צווחותיו, לנוכח עיניהם הנדהמות של התלמידים...

ויוסי? יוסי פשוט פרץ בבכי נסער. שתי עיניו כשני נחלי דמעות, הוא התנועע בהתרגשות ופניו סמוקות בביישנות. הוא השפיל את מבטו בחרדה, ואמר בשקט, תוך גמגום ביישני:

'אבל, אבל... אבל אני בכלל לא כתבתי את הפתק הזה... זה פתק שהילדים בכיתה כתבו לי, והנחתי אותו על שולחן המלמד – לטיפולו. אני לא כתבתי את הפתק למלמד, חבריי בכיתה לשעבר – כתבו לי את הפתק, כנראה בגלל שקינאו בי... – השיב הילד באימה...

'מה???' – המלמד היה המום...

למעשה עין טובה

'כן', השיב יוסי בין פעיות בכיו, 'אני הנחתי את הפתק על שולחן המלמד, כדי להודיע שכך כתבו לי ילדים, שהם התנהגו כלפיי באופן לא יפה, וכתבו זאת על פתק. זה פתק שכתבו לי, לא אני כתבתי אותו, בוודאי שלא למלמד!'

עתה, היה תורו של המלמד להיבהל כדבעי. באותו רגע קלט את עומק הטעות שעשה, כיצד בייש את תלמידו לעיני כל הכיתה על לא עוול בכפו. לא יוסי כתב את הפתק, הוא בכלל לא ניסה לפגוע. את הפתק כתבו ילדים ליוסי, ניסו לפגוע בו, והוא רק ביקש ליידע על כך!

לשבחו של המלמד ייאמר, שכאשר התבהרה התמונה, לא נמלט מאחריות למעשיו, אלא שב לכיתה החדשה של יוסי, התנצל בפניו מעומק הלב על שפגע בו באופן כה קשה, ואף העניק לו סכום כסף – כדי שיקנה בו ממתקים עבור ילדי הכיתה החדשה...

סיפור מדהים זה, אותו שמוענו מפי המלמד – גיבור המעשה, מחדד עד כמה לעולם לא נוכל לפרש משהו כפי מה שהוא נראה לנו. תמיד נחשוש כי יש משהו שאיננו יודעים, יש פרטים שאינם בהירים. אולי כל מה שנראה לנגד עינינו – הוא רק חלק קטן מהתמונה, וכשתתבהר כולה – נגלה עד כמה טעינו במבט הראשון שלנו...

הבה ניקח את המסר הזה לחיי היום יום שלנו. כל כך הרבה פעמים אנו רואים אנשים עושים מעשים שונים, וממהרים להכריע, לחרוץ, לקבוע. זה מעשה טוב וזה מעשה רע, פעולה פלונית מוכיחה שמבצעה הוא אישיות חיובית, ופעולה אחרת מצביעה על כך שמי שעשה אותה – הוא זד מרשיע...

והאמת, האמת לא ידועה לנו באמת, היא חבויה בפרטים הקטנים. ולכן, הבה נדון כל אדם לכף זכות, מתוך הבנה שאיננו יודעים את התמונה המלאה, אין בכווננו לעמוד על טיבה. הרבה יותר נכון, כדאי ורצוי פשוט לדון לכף זכות, לשער שחסר לנו חלק מהפאזל, ולראות כל פעולה, של כל אדם, באור חיובי. וככל שננהג כך, ככל שנעשה כך, ככל שנהיה סיגורים על חברינו – כך נוכל להיות סיגורים על עצמנו, ולהרעיף עלינו שנה טובה ומתוקה!

פעולה מזורה במטרה נעלה...

למעשה עין טובה

היה זה בתקופת מלחמת העולם הראשונה, לפני למעלה ממאה שנה. בפתח תקוה – מושבה קטנה של אז, ייסד הגה"צ רבי משה אויערבאך זצ"ל תלמוד תורה קטן, על מנת שיהיה מוסד חינוכי ראוי לשמו, לגדל בו דורות לתורה ויראת שמים.

באותן שנים שלט בארץ השלטון הטורקי, מעט היהודים שהתגוררו כאן, סבלו מרעב ומחסור, מחלות ופרעות. הרעב היה כה מוחשי, עד שהיו לא מעט ילדים שהארוחה היחידה שאכלו – היתה ארוחת הצהריים בתלמוד תורה, שנתמך בכספי תרומות מחו"ל. פשוט, בבית לא היה אוכל, אפילו לא פרוסת לחם יבישה!

ולמרות כל זאת, ביום מן הימים הבחין אחד המלמדים, כי ישנו ילד בכיתה, שמדי יום ביומו, בשעות הצהריים, יוצא לחצר ומשחק באוכל. פשוט, הילד נהג לסיים לאכול, לאסוף שאריות מחבריו, לצאת לחצר ולהתחיל לזרוק אוכל לכל עבר. פעם התייחס לאוכל ככדור – הניפו אל על ושב ותפסו, פעם היה משליך את האוכל ימינה ושמאלה, לא פעם אף הרחק הרחק...

אם תמיד יש איסור לבזות אוכל, הרי שבעידן רעב שכזה – זה לא רק איסור, זה אפילו הגיון. לפיכך, נקרא הילד לשיחה אישית, בה ננזף בחומרה על התנהגותו זו, והתבקש לחדול מביזוי המזון. אולם הדבר לא עזר – כבר ביום המחרת שב המחזה ונשנה: הילד יוצא אל החצר, ופשוט צולף אוכל לכל עבר...

שוב נקרא הילד לנייפה, חמורה מקודמתה. ושוב ביום המחרת, בשעת הצהריים, הוא עמד בחצר, ושיחק באוכל, זרק אותו לצדדים כמשתעשע בכדור משחק. עתה כבר לא נותרה ברירה, הוא נקרא לשיחת נייפה שלישית שעונשה בצידה: הרחקה מהת"ת ליום יומיים, עד שיחליט לשנות את דרכיו.

למחרת, בשעת בוקר מוקדמת, הבחין המנהל כי אביו של הילד הגיע. דבר כזה לא היה נדיר, אפילו מצוי למדי. הן אם ילד נענש, בדרך כלל מי שנזעק לעזרתו – אלו הוריו. המנהל קיבל את האב בכבוד, וכבר המתין שיפתח בהתנצלות מעומק הלב, יספר ששוחח עם בנו על חומרת מעשיו, יבטיח שהדבר לא יקרה שוב – כפי שקורה בדרך כלל...

אך הפעם – קרה משהו אחר לגמרי: האב התיישב, וביקש לדבר. ובכל מילה נוספת שיצאה מפיו, חש המנהל את בשרו הופך חידודין חידודין, ועיניו נפקחו בהתפעלות. וכה סיפר האב בפשטות:

למעשה עין טובה

'אני בא רק להסביר למה בני מתנהג כך. יש לי ילדים נוספים בבית, לא כולם לומדים בתלמוד תורה זה. הרעב כה גדול, עוברים עליהם ימים שלמים בהם הם בקושי מוצאים מה להכניס לפיהם. לפיכך סידרנו, שבננו שלומד אצלכם יאסוף את השאריות, כדי להעניקם לאחיו נפוחי הרעב...

אולם, הואיל ורעבונם גדול, אין בכוחם להמתין לשעת ערב, כשבננו ישוב הביתה. לפיכך, בהפסקת הצהריים הם מתמקמים מול החצר, מסתתרים בין השיחים, ובננו זה 'יורה' לעברם אוכל, שלא זו בלבד שאינו מושלך בביזיון, אלא 'נחטף' מיד, להחיות בו את נפש אחיו ואחיותו!...

המנהל נדהם, והאב המשיך: 'איני צריך להסביר, שבני מתבייש מאוד בעוני השורר בביתנו, ואינו רוצה שמישהו יבחין שהוא נותן לאחיו את שאריות המזון המוגש בכיתתו. מאידך, הוא לא מוכן לוותר על הזכות לדאוג לבני משפחתו למעט מזון, וכך יצא לדרך הסידור המוזר הזה, שהוא יעמוד בחצר בשעות הצהריים, וישליך אוכל לכל עבר. אחיו ואחיותיו עוקבים בעירנות אחר כל פירור שנזרק, וחוטפים אותו בדרך כלל עוד לפני שהוא מגיע לארץ!...

נשמתו של המנהל נעתקה, הוא היה המום כפי שלא היה מעודו. כה ברור היה לו כי הילד מבזה אוכל, משליך אותו בבוז בניגוד לערכים יהודיים בסיסיים. ומסתבר, שלא רק שהילד זהיר בכבוד אוכל, הוא מסתכן בקבלת עונשים כדי להבטיח למשפחתו מעט מזון...

'כך למדתי עד כמה גדולה החובה לדון לכף זכות – 'סיפר המנהל בהתרגשות, לידידו הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל שסיפר את הסיפור מפיו. 'בכל פעם שיש לי ספק, אני נזכר בתמונה של הילד זורק אוכל לכל עבר, כמה היה פשוט שהוא עושה מעשה נורא, בעוד היה זה מעשה חסד מסור ונאצל למען משפחתו!'

אין ספק כי גם אנחנו, נתקלים לא פעם במחזות מעוררי תמיהה. כה קל להאשים, לדון לכף חובה, לומר שפלוני לא נוהג כשורה, הוא מבצע מעשים שאינם ראויים. לא פעם האמת רחוקה מכך, אך אין לנו את מלוא המידע, ומנין נדע לפסוק!?

הבה נחליט עכשיו, שבכל מחזה שלנגד עינינו, בכל תמונה המצטיירת מולנו – איננו יודעים מה אמיתי בה, מה הרקע שהוביל אליה, מה השלכותיה העתידיות. כך ייקל עלינו לדון כל יהודי לכף זכות,

למעשה עין טובה

לראות רק את החלק הטוב בכל יהודי, וזה מה שיבטיח לנו את אותו יחס משמים – לדון אותנו לכף זכות ולזכותנו בגמר חתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה!

מסגרת לעמוד הראשון:

תגלית מעולם האמת!

לא רק שלא תמיד קל לדון את הזולת לכף זכות, גם את עצמנו לא קל... כל אחד יודע מה מונח בכף המאזניים שלו, בצד השלילי כמובן. מעשים שהיה מעדיף לשכוח שעשה, פעולות, דיבורים ומחשבות שהוא מתחרט עליהם – אך הם שם... אז מה עושים? איך יוצרים מצב שבשמים יתעלמו מכל אלה, ולמרות נוכחותם והכתם הדבוק בהם – יעניקו לנו שנה טובה?!

הסכיתו לדברי השל"ח הקדוש: מי שרגיל להגן על מעשי חבריו ולדונם לכף זכות, אזי כשמעשיו נידונים – באים סניגורי מעל, ומצטטים את אותם דברים שחשב או אמר כדי לדון את חבריו לכף זכות, משתמשים במילים הללו כדי להגן עליו.

כלומר, נניח שאדם רואה חבר הפותח חלון בעיצומו של חורף קר. המעשה נראה כחוסר התחשבות בזולת, ובכל זאת – הוא דן אותו לכף זכות, שמא הוא לוקה באסטמה ונשימתו כבידה עליו... ואז, כשידונו בשמים במעשה שאותו אדם עשה, שיש בו משום חוסר התחשבות בזולתו – ישתמשו באותם 'תירוצים' כדי להגן עליו, אף שיודעים שאין בהם שמץ של אמת...

כמה כדאי להתחזק במידת 'דן לכף זכות', ודווקא בימים אלה – רגע לפני היום בו גורלנו ייחתם ויוכרע. הבה נדון כל יהודי לכף זכות, הבה נראה רק את הטוב בזולתנו, וכך נזכה שגם בשמים יראו בנו את הטוב, וירעיפו עלינו שפע טוב!

נבואת משה ונבואת בלעם

ולא קם נביא עוד בישראל כמושה" (לד, י)

"בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם ואיזה - זה בלעם" (ספרי).

למעשה עין טובה

הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל מבאר את דברי הספרי על פי משל: הנשר והעטלף יודעים היטב את זמני זריחת השמש ושקיעתה, אך כל אחד מהם שואב את ידיעתו מנקודת ראות שונה לחלוטין משל חברו. הנשר ידוע כאוהב את אור השמש שכן ביום הוא מטיב לראות, מה שאין כן בלילה אזי עיניו כהות מראות. העטלף לעומתו מוצא קורת רוח דווקא באישון לילה ואפילה, מאור היום הוא מתיירא. ולכן כאשר זורחת השמש עם שחר יודעים זאת שניהם, אך תכלית ידיעתם שונה מן הקצה אל הקצה: הנשר מצפה לזריחת החמה כדי להקיץ ולראות אור וחיים; לעטלף מהווה זריחת השמש סיבה להעלם ולהתחבא בין נקיפי הסלעים. רדת החשכה עם שקיעת החמה ידועה גם כן לשניהם; אז מגיעה שעתו של הנשר להסתתר, ושל העטלף - להקיץ ולצאת ממקום מחבואו.

תיאור זה מקביל לידיעת הי שהיתה למשה רבינו עייה ולהבדיל - לבלעם הרשע. התעוררות של עת רצון מצד ה' יתברך כדי להשפיע שפע של אורה וברכה לעולם דומה לשעה של זריחת השמש והארת העולם באור נגהות. בשעה כזו היתה נבואת משה רבינו מתעוררת, ומיד היה הרועה הנאמן של ישראל מכוון את השעה כדי לחלות פני עליון ולברך את ישראל ברוב טובה והצלחה.

גם בלעם הרשע ידע לכוון את השעה ולדעת מתי היא עת רצון מלפניו יתברך, אבל התחמק וכבש את נבואתו, כדוגמת העטלף, לעומת זאת, בעת אשר נסתתמו הצינורות של האור והשפע ואת מקומם תפסו רוח כהה וזעם וקצף על ישראל, אז היתה נבואתו של בלעם מתעוררת כדי לנצל את שעת הזעם להרע לישראל. ובעת כזאת היה משה רבינו כובש את נבואתו עד יעבור זעם.

לפי זה מבואר שאמנם שניהם ידעו לכוון דעת עליון במידה שווה, אך זה פירש לאור וזה לחושך. ויש כאן מוסר השכל נורא - יתכן שישני בני אדם יזכו לסייעתא דשמיא במידה שווה אך הם מנצלים אותה באופן שונה לחלוטין. והתוצאה: האחד זוכה להגיע לדרגות העליונות ביותר, והשני - ירד לשפל המדרגה! (ילקוט לקח טוב דברים ב עמ' רנד)

כך ההבדל בין מי שרואה בעין טובה שהוא רואה את האור לבין מי שרואה בעין רעה שהוא רואה את הרע.

למעשה עין טובה

ויש להוסיף מש"כ הרב משה גוטמן שליט"א

א. וכך כותב קורא נאמן: קריאת הטור על 'האגף לשימור תקלות' החזירה אותי קרוב לשלושים שנה אחורנית, בהיותי בחור כבן שמונה עשרה.

באחד הימים שוחח עמי מגיד השיעור שלי בשיעור ג' בישיבה גדולה רוזין בוואן, מו"ר הגאון רבי צבי רבינוביץ שליט"א, המשמש היום כראש הישיבה. בין הדברים שח ואמר לי כי הבחין שניחנתי בחוש הומור מושחז ושנון שאני נהנה להשתמש בו, ואף ראה והבחין כי הציבור נהנה מדברי החכמה, אך יש לו שאלה קטנה לשאלני: מדוע מרבית דברי ההומור נאמרים על הכיוון השלילי ביקורתי ומדוע אינני משתמש באותו חוש הומור עצמו לכיוון הצד החיובי. מו"ר הוסיף וביאר לי באותה שיחה על אודות חומר האיסור לפגוע בזולת גם בדרך צחות, ומנגד הרחיב להסביר לי כמה אפשר לרומם את הזולת על ידי שימוש נכון בלשון טובה, לשון חכמים מרפא.

ממרחק השנים אתוודה ואודה כי תחילה לא הבנתי כלל איך שייך לומר דברי הומור לכיוון החיובי. בחור הייתי וגם צעיר וחשבתני לפי תום צעירותי כי זה לא יעניין אף אחד. הרי כל 'הקטע' הוא שיגור חיצי ביקורת שנונים המלמדים על חכמתי ותבונתי, ומותירים רושם מתפעל ומתפעם באוזני השומעים.

לתמיהתי כי רבה הבטיח לי מו"ר באותה שיחה שאם אטרח לחפש את הכיוון החיובי, אמצאהו בקלות ואצליח לבטא את שנינותי בביטויים חיוביים.

לא הצלחתי להשתכנע באותה שיחה, אולם מפני יראת הכבוד הנהנתי בראשי כמסכים.

לאחר מכן התבוננתי בדברים בעומק, ניסיתי אותם למעשה בצעדים ראשוניים, ועם הזמן גיליתי עד כמה הם נכונים. אפשר לתפוס נוכחות של איש נבון ואף לבצר מעמד חברתי בעזרת סחיפת חושי הדיבור החידוד והשנינות לכיוון החיובי.

לא הביקורתיות היא שמחכימה את האדם בעיני סביבתו.

ב. ממשך וכותב אותו קורא נאמן: אנשים יש אשר אוהבים להצטייר בעיני סביבתם כמוצלחים. ויש ששאיתפתם להיראות חכמים, מוכשרים ונבונים יותר מאשר אלה שבסביבתם.

למעשה עין טובה

חלקם מנסים להגשים את שאיפתם החברתית על ידי פיזור סביבתי של דברי צחות, אמרי חידוד, הברקות שנינות וכדומה. שאיפתם היא אחת: היראות החיוך על פני המקיפים אותם. כשהם מצליחים לצייר חיוכים על פני המקיפים אותם, משהו בנפשם מתרחב ומושבע, נח ומתמלא.

התנועה הנפשית הזאת ההופכת אצלם להרגל, מזינה את מרחבי פנימיותם בהרגשה טובה שיש בה תמהיל של חשיבות, נכבדות ומוצלחות, עד כדי כך אשר לעיתים אינם מבחינים כי השנינות שבה השתמשו להשבעת רעבונם הנפשי, הכאיבה לאי מי וגרמה לו עגמת נפש.

הם ממוקדים במנת הכבוד החברתי הממתינה ומצפה להם אחרי שיגור השנינות לאוויר העולם, ועל כן אינם שמים לב לפצועים הנותרים בשולי דרכים, מה גם אשר לעיתים אותן פצוע נמנה על המחייכים העומדים סביב, כאשר צהלו בפניו מחפה על כאבו שבלבו.

ומעשה אמת מכיר אני באי מי אשר שיבה נורקה בשערותיו בטרם הגיע זמנו. וזקנו העבות ופאותיו המסולסלות הפכו לבן בעודו צעיר לשנים. ושח לי אותו מלבין כי הוא סופג דבר יום ביומו שבע עד שמונה התייחסויות יומיומיות של חברים ומכרים לתופעה תורשתית זאת, כאשר המעייר התורן בטוח ומשוכנע ככל הנראה כי כל מה שחושבים צריך לומר, וכי הוא האיש היחיד עלי אדמות המתייחס לתופעה באמרת שפר חדה, וכי התופעה הזאת יכולה להיות כר פורה ומוצלח לבטא בה את שנינותו. כי הרי העולם ממש ייחרב והאדמה עשויה לרעוד מדין ועד באר שבע אם הוא לא יאמר לידידו בחיוך וטפיחת שכם: "אתה נראה ממש כמו מעבר חצייה, לבן, שחור, ולבן..."

איש מבין השנונים אינו מעלה על דעתו כי הוא אינו השנון היחיד המציק לכל מי שנקלע לטווח ראייתו ושמיעתו, וכי מלאה הארץ שנינות. כך סופג המלבין, או אנשים אחרים שנקלעו לרגע של תקלה אנושית חולפת, ערימה של שנינויות משורה של אנשים שנונים ומתוחכמים שלא בקשו להרע חלילה או להציק או להזיק או להעיק. הם רק רצו להתייחס, לדבר, להתערב, להגיב, לבטא, להראות נוכחות, להפגין חכמה ולהבליט תבונה.

הם אינם מתכוונים להכאיב כשהם משמרים תקלה של מישוהו. הם רק מתכוונים להראות את חכמתם לעיני כל השומעים. הם לא מעלים על דעתם את רמות ועוצמות הכאב הנוצרות בגלל אותה שנינות.

למעשה עין טובה

ג. ואנשים עוד ואחרים ישנם, שאינם מתהדרים בנוצות השנינות ולא זהו המניע שלהם לשמר תקלות אנוש, אלא נחרדים המה מאימות השקט ונרתעים מפחד השתיקה.

הם לא שואפים להתחכם או להבריק או להיות טפח אחד של חכמה מעל האחרים. הם מחפשים רק להיות בעניינים. לדידם, אי דיבור, כמוהו כאי קיום. הללו יתייחסו לכל תקלה אנושית בדיבור מה של התייחסות ושימור, לא כדי להרשים מישהו בתבונתם האינסופית, אלא כדי להראות שהם גם כאן אתנו.

הם נוכחים. הם בלתי שקופים.

הם אינם מתכוונים להכאיב כשהם דורכים על יבלתו של פלוני. הם כן מתכוונים שפלוני יראה אותם, ישים לב לקיומם, ויהיה מודע לנוכחותם. המילים משתחררות להם מבין השפתיים ללא מחשבה מקדימה ובהעדר תכנון מקדים. אצל אלה, הסיבה שהם מתמקדים בביקורתיות ולא מתבטאים על ידי ראיית הצד הטוב, ושהם מפעילים את כושר הדיבור שלהם בחסרונות ולא במעלות, היא בגלל הקלות שבה ניתן להיות מבקר מול הקושי הנדרש לראות טוב ולהתמקד בו.

הם פועלים מתוך תחושה שמציאת החיסרון והתמקדות בו, מעניינת ומסקרנת יותר מאשר ההפך. עם הזמן ועם ההתרגלות הם מבחינים רק במה שיש לבקר, להתביית על תקלות וחסרונות, וכשהם מוצאים משהו מזה חושיהם מתעוררים לחיים חדשים והם חשים צורך פנימי לשתף את הציבור הרחב בהרגשתם החשובה והחיונית ובחידושים והגילויים שתחדשו זה עתה.

ויש גם את אותם בני אנוש הנוטים לשלוט באחרים, בין השאר, על ידי הנמכת האחר באמצעות זיהוי חולשה שלו, התמקדות בחסרון מחסרונותיו, או הנצחת תקלה זמנית ושימורה.

נטיית השליטה, סמויה לפעמים מהאדם הלוקה בה, עד שאינו מודע לכך שמציאת החסרונות העקבית שלו, נועדה לשלוט על הזולת.

בעזרת שימור התקלה של החבר, על ידי בדיחה תמימה למשמע או התלוצצות חלקלקה וחמקמקה, הוא משמר את נחיתותו של חברו לעומת עליונותו, ולא אחת הוא ייכנס בגדר המתכבד בקלון חברו, גם אם החבר צחק יחד אתו.

ד. ממשוך וכותב הקורא הנאמן: לשמחתי שמעתי בקול מו"ר והתחלתי לנסות להתמקד בטוב ולכוון את שנינותי וחווד לשוני לכיוון החיובי.

למעשה עין טובה

מניסיון מצטבר אוכל להעיד נאמנה שמעבר למעבר הנפלא וההכרחי מצבירת עבירות של בין אדם לחברו לאיסוף מצוות שבין אדם לחברו, התחלתי גם לחוש בסיוק פנימי מפעים לבב. לתחושת החשיבות והנכבדות שמעניקה השנינות, התלוותה גם עשייה רוחנית של 'עשה טוב'. לא ייאמן כי אספר כמה עולמות ניתן לבנות באמצעות דיבור חיובי וטוב המחליף את הדיבור העוקצני המבחין רק בתקלות ומנציה את כל הטעויות של האחר.

אציין כמה דוגמאות קטנות המחוללות תוצאות גדולות: לגשת בליל שבת לבעל תפילה ולומר לו כי הסלסול החדש שעשה ביאדיר במרום השם' או בימי ששת ימים עשה השם את השמיים והארץ' העיר אותי מחלומי והכניס אותי לאטמוספירה עילאית של שבת קודש, והמתיקות המיוחדת שבה הטעים את הניגון של 'לכה דודי' הזכירה לי את הבעל מנגן מלפני תשעים שנה; לגשת לבעל קורא לאחר הקריאה של שירת הים ולומר לו כי כמעט הרגשנו בשעת הקריאה את המצרים הצוללים במי התהומות ואת הביזה הגדולה, ובקריאת 'עשרת הדיברות' שמעו מבין המילים את ה'קולות וברקים'; להתמוגג מההדגשה של השווא נע במילה 'הגרשוני' ו'בהעלותך', או מה'שלשלת' המוטעם במיוחד, ושלא לדבר על ה'קרני פרה', וכן כהנה וכהנה רבות.

כמובן שזה נוגע לכל חיי היומיום. הן במחמאה על ההתמדה הגדולה של הלימוד בניגון המתוק שפשוט עוררה אותי בהרהורי תשובה ובקנאת סופרים, והן המחמאה על התפילה כמתנות ובהטעמה, שעוררה את הציבור לפסגות עליונות וכדומה.

ישנו סיפור שהתפרסם בשנים האחרונות על תלמיד חכם גדול שסיפר שהוא חייב את חיו הרוחניים להגר"מ חדש זצ"ל, משגיח ישיבת חברון. מעשה שהיה כך היה: הוא היה בחור מבוגר שלא מצא את מקומו בישיבה. שנה אחת נכנסה בלבו התעוררות להגיע לתפילה בישיבה ביום הכיפורים, כשהבחין בו המשגיח בעת נטילת ידיים לפני ברכת 'אשר יצר' בדרך ליכל נדרי' אמר לו בהתרגשות ואהבה: "אה, כמה אני שמח שבאת להתפלל אתנו, יהיה לנו א אנדערע יום כיפור ביחד איתך".

משפט מחמם נפש זה פעפעה אל שיתי נשמתו הסחופה והדוויה. המילים עודדהו ורוממוהו עד אשר גופו נשאב לים התלמוד מתוך עמל ויגיעה והתעלה המעלות רמות. הכל בזכות מחמאה חיובית אחת.

למעשה עין טובה

ה. מסכם הקורא הנאמן: אם קורא אותי עכשיו מישוהו שנון המשתמש בשנינותו בין חבריו, ובעיקר אם הוא צעיר, ארצה להציע לו לנסות, ולו לקופה קצרה, לכוון את בכוחות ואת הכישרון ואת המושחזות לכיוון החיובי בלבד. להשתנן על מעלותיהם של אנשים ולא על חסרונותיהם, להבחין בטובות ולא בתקלות. להתמקד בחיובי ולא בשלילי.

בתור מי שהיה פעם מבריק ומקורי ומרשים בצד השלילי, ועבר לצד החיובי בפקפוק ראשוני ובהסתייגות שנעלמה ונחלשה, אוכל להמליץ בפה מלא לכל השנונים גם במתחם החיובי. האמינו לי.

חושבני כי יש בסוגי מחמאות אלו מעין תשובת המשקל על העקיצות ששיגרנו בעבר לכל עבר. והלוואי שתהא קריאתי הציבורית הזאת תשובת המשקל על עקיצות שנונות ששיגרתי בצעירותי וגרמו נזקים שאיני מודע להם.

כי מהי 'עקיצה' טובה? זיהוי נקודת תורפה והעלאתה על נס, תוך התעלמות מכל מכלול הטוב. כל סודה של העקיצה הוא התמקדות מניפולטיבית ממוקדת בפרשנות השלילית והפיכתה למובלטת ונראית על ידי זכוכית מגדלת.

הוא הדין והוא הסוד לגבי תשובת המשקל הנדרשת מאתנו, השנונים. הלא היא: בניית מחמאות טובות המבוססות של זיהוי נקודת חוזקה והעלאתה על נס, תוך התעלמות מכל ההיבטים השליליים. להשתמש בזכוכית מגדלת לכיוון היופי והאור, במקום לכיוון השני.

מחמאות המשוגרות במקום עקיצות, משרות אווירה של רוחניות כלב המשגר. הן מצהילות פני יהודים ומשכנים בלבם אחווה ורעות, ואף נוטעים בהם לעיתים חוסן וכוחות רעננים להתמודד בנפתולי החיים.

אין ספק שנדרשת עבודה הכוללת תרגול רב, עם מודעות למעידות אנושיות הממתינות לנו עלי דרך בדרכנו מהשלילי אל החיובי. אין מדובר בהתלהבות רגעית חד פעמית כי אם בשינוי ההסתכלות המורגלת מני אז. זאת בהחלט עבודת חיים.

עבודה רוחנית, זכה ומזככת, שאת פרותיה הטובים אוכלים בעולם הזה.

[מתוך 'המודיע']

למעשה עין טובה

ויש להוסיף מש"כ הרב יקותיאל יהודה גנזל שליט"א זה לא סוד שבשבעות האחרונים היו חרדים רבים שטעמו מנחת זרועה של המשטרה. התמונות שמגיעות מהזירות החרדיות גורמות ללב להתכווץ, ההרגשה היא של 'כצאן לטבח' אנו מובלים. אתה רואה חרדים סופגים מכות והשפלה ברחוב ירושלמי ואתה מרגיש כאילו על גוך מצילפים המגלבים.

אשאיר את הזעם והטיפול בו בידי עמיתי כותבי החדשות, ובפינתנו זו ארצה להוציא אמרת נחמה מאותו סיפור שהתרחש בימי האימים וכפי שסיפרו בעל המעשה, הרבי הקדוש מצאנז, מרן ה'שפע חיים' זי"ע:

"בימי האימים נשלחתי לגטו ורשה (אחרי שהגטו נחרב נשלחו לשם אסירים לעבודות פרך – י.ג.). באחד הימים כאשר עמדנו בגובה אחד הבתים, ניתך עלינו לפתע גשם שוטף וחזק. הרשעים לא ריחמו אלא האיצו בנו להמשיך בעמל שובר עצמות. הדבר היה כמעט למעלה מכוחות אנוש.

"בעודנו עמלים בכוחות לא לנו תחת הגשם הצולף, פנה אלי אחד הנדכאים שהכרתי וצווח לעומתי: 'האם תמשיך עוד לומר 'אתה בחרתנו' ולשמוח כבן לעם סגולה?'

"נענית לו על אתר" – סיפר הרבי הקדוש – "שאמנם עד היום לא אמרתי 'אתה בחרתנו' בכונה מספקת, אולם מעתה כשאגיד 'אתה בחרתנו מכל העמים', תהיה כוונתי שלימה וראויה, כאשר השמחה בליבי תפרוץ ותתעצם עד בלי שיעור וגבול..."

"ראיתי שהוא משתומם נוכח תגובתי. הוספתי והסברתי לו: 'ודאי שהצדק עמדי. הלא אם לא 'אתה בחרתנו מכל העמים', אם לא היינו העם הנבחר, הייתי חלילה עלול להיות צורר כמו הנאצים חיות האדם. מוטב לי להיות יהודי מוכה ומושפל מאשר חלילה וחלילה להיות אחד מהצוררים. לכן אודה ואברך ליוצרי אשר בחר בי מכל עם, להיות מן המוכים ולא מן המכים"."

שמעתי בעצמי את הסיפור מפי בנו ממשיך דרכו, כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א, כאשר שהיתי בקודש פנימה בימי בחרותי, ומפה קדשו שמעתי את הביטוי היידי המדויק: "ס'איז בעסער צו זיין פון די געשלאגענע און נישט פון די שלעגערס" – עדיף להיות מהמוכים ולא מהמכים (ביידיש זה עסיסי יותר).

מאז ששמעתי את הסיפור, הוא עומד מול עיני כמצפן וכאבן דרך (ולא, לא כהשוואה לנאצים חלילה, אלא תמיד כשיש צד מכה וצד מוכה) – נכון, לא נעים לחטוף מכות, ודאי לא באמצע הרחוב

למעשה עין טובה

(ובמסגרת זו חשוב להבהיר: בחלק גדול מהמקרים אפשר למנוע את התנפלות השוטרים – הבלתי מוצדקת – על ידי שממהרים למסור להם פרטים אישיים וכדומה. ועדיין אין דבר שמצדיק את האלימות כלפי אזרחים תמימים), אבל כשאנחנו רואים מחזות זוועה שכאלה עלינו לנחם את עצמנו מתוך ידיעה שאכן, מוטב להיות זה שחוטף וסופג, זה שנגרר ונבעט, מאשר להיות בצד השני.

ברוך השם שאנחנו לא מאותם אלה שמרביצים, לא מאלה שמכאיבים ליהודים. אשרינו.

(המבשר')

מאיר נתיבות (מידות עמ' קג)

עין טובה ההסתפקות במה שיש לאדם והיא ממעלות המדות ועין רעה הפכה רצה לומר הקטנת הדברים וההרצאות על התוספת (רמב"ם בפרקי אבות פ"ב משנה ט')

להסתכל בעין טובה

רבי אומר: איזה דרך ישרה שיבור לו האדם (אבות ב', א'). על האדם מוטל ללכת בדרך הישרה, ושמו השי"ת במקום שרבו בו המרחיקים אותו ומעקמים דרכו, וצריך לבור לעצמו דרך ישרה, לעסוק בנושא, למצוא דבר שיהיה לו לעזר וסיוע להיות בדרך הנכונה תמיד.

בהמשך אותו פרק משתבח ר' יוחנן בן זכאי בתלמידיו החשובים, שכל אחד מהם מוכתר במידה טובה, ואמר להם: צאו וראו איזה היא דרך ישרה (ויש שגרסו טובה) שידבק בה האדם (שם ט'). הוא הוסיף להם על מה שכבר למדו מרבי, לבור כל אחד לעצמו דרך. ביקש מהם שיצאו ויראו דכתיב בקרא ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב, את המוות ואת הרע (דברים ל', ט"ו). מה תקראו טוב שיזכה זה, ורע שיאבד בשבילה (המחזור ויטרי שם). מאחר שישנה מצות בחירה, והיא צריכה חיזוק, גם אחרי שכבר אימץ שיטת רבי, ובירר לעצמו דרכו, והוא יושב בבית המדרש, ויש לו דרך ישרה לעצמו, צריך עדיין בירור וליבון בסוגיא של הטוב והרע, שיזדמן לפניו בבואו בין הבריות, ועליו לחפש עצה נכונה איך לדבוק בדרך הטובה, ולברוח מהרעה.

לכאורה צריך היה לומר להם, דמאחר והסכנה גדולה, שיצאו, יתחזקו בכל עניני המידות, בכדי שיוכלו לעבור את העולם בשלום. אבל, בכל המידות הטובות והישרות יש לאדם להדבק בהם, ר"ל

למעשה עין טובה

להדבק במידה אחת להיות שלם בה, כי טוב לאדם לאחוז במידה אחת בשלימות, ונקל אליו להשיג ממנה אל כל המידות החשובות (הר"י שם). דאכן זו הכונה - להשתלם בכל המידות, אבל דרך המלחמה היא, שצריך להתרכז בדבר אחד, לאחוז בו בכל עוז, ודרכו לבנות את סולם-המידות.

ר' אליעזר בחר ענין עין טובה - המעט שלו בעיניו הרבה, ושל אחרים מעט בעיניו, ויחפוץ שיהיה להם יותר ממה שהוא חפץ לעצמו, ולא יקנא כלל, ויטב בעיניו שיהיה לאחרים יותר ממנו. וזה שאמר: ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט, י"ח) ולא אמר את רעך. והפכו-עין רעה שלו יראה מעט, ושל חברו הרבה, ויקנא בו, ויטב בעיניו שיהיה לו מעט, ובלבד שיהיה לחבירו מעט ממנו. (החסיד יעב"ץ אבות פ"ה כ"א)

העין גורמת לאדם לקבוע את היחס שלו לדבר שנגלה לפניו. אם הוא מסתכל בטובה, הוא תאב ומתחבר לדבר, ואם בעין רעה, הוא מתעב ומתרחק ממנו.

בעבודת האדם עומדת העין למבחן, ולראות את חיבורו לסובבים אותו. כל אחד כאשר מקבל טובה מאת הבורא יתברך, ודאי שמח בה. המבחן הוא, האם גם בהצלחת חבירו - ישמח בהצלחתו, ורוצה שיהיה לו עוד, ומבין שממנו לא נגרע כלום. א"כ, עינו-עין טובה. אולם, אם נראה לו שהוא חסר, ומצטער בשל כך, וכשרואה יתרון על פניו, צערו גדל עד כדי שמוכן להשלים עם חסרונו, אם לזולתו יהיה פחות ממנו, מתגלה בזה שעינו עין רעה. העבודה המוטלת עלינו-לכוון העין לראיה נכונה. לראות בכל טובה של הקב"ה בעולמו ברכה, בלי חילוק מי זכה לטובה. ובעיקר לראות את הברכה שזכה בה בעצמו, ומזה לרצות שגם לרעהו יהיה כמוהו, וכשם שאדם שאוהב עצמו ויש לו מנה רוצה מאתים, כך לרצות גם לאחרים.

אמר העשיר לאותו העני, לית את אזיל לעי ונגים חמי שקיין חמי כרעין חמי כרסון חמי קפון (עין יוסף - כלומר אחר שאתה חזק ובעל בשר, למה אינך טורח להתפרנס ומבקש ממני) א"ל הקב"ה: לא דיך שלא נתת לו משלך מאומה, אתה מכניס עין רעה. לפיכך: והוליד בן ואין בידו מאומה (קהלת ה', י"ג). מן כל דהוה ליה לא ישבוק לבריה ונסיב ממומא לנפשיה. לפיכך מזהיר משה לישראל: כי ימוך אחיך. (ויק"ר ל"ו ד')

הקב"ה סובב שלעני אין בעצמו כדי צורכו. הוא מקבל דרך שליח. הנותן עומד למבחן איך תהיה הגתינה. יכול להעניק סכום הגון ונכבד, אבל מחשיב עצמו כנדיב גדול, צדיק גדול ונעלה אשר הואיל בטובו לתת משלו, ומוסיף אף עצה, מלמדו, מאלפו דעת, מסביר לעני שלחיות על חשבון אחרים

למעשה עין טובה

זוהי פחיתות, ויועץ לו לעבוד ולהרויח לחמו ביושר. העני, נוסף לקושי העוני שהוא קשה מאוד, חתו גחלים על ראשו! כל כולו בוער מבושה. עוונותיו מתמרקם.

התביעה על אותו עשיר היא על המעילה בתפקיד. הבורא נתן לו פקדון לשמור, ומינה אותו לזכות אותו לחברו, כשעושה זאת כראוי, מקיים מצות צדקה בהדור, ואם מתנהג בטפשותו, רצון ה' מתקיים בעל כורחו, העני מקבל את שלו, והוא מפסיד. החשבון עדיין לא נגמר. העני את שלו קיבל, אבל הוא בעינו הרעה הפסיד, ומסתלקת ממנו הברכה. מידה רעה תחזור על ראשו.

מצד שני יכול אחד להעניק לחבירו מתנה מועטת, אך הוא עוטף אותה בברכה, מועביר לשני מנתו בהשכלה. שומע את אזהרת משה כי ימוך, נעצר לחשוב-הנה אחי עצמי ובשרי - קשה לו. כיצד אפשר לסייע לו? חנן אותי ה' בברכה וטובה, מעריך אני, אוהב ושמח בכל קורטוב טובה, אולי אפריש דבר מה עבור חבירי שמטה ידו, שהוא מוצא שאך מעט באפשרותו לתת, אך את זה נותן בעין טובה ובשמחה, בעצות ותחבולות עד כמה שיכול להפחית את צער בושת המקבל. הפרוטות האלו מגיעות לעני והן עבורו לא רק פרוסת לחם, אלא שפע ברכה! העין הטובה שמונח בה מאירה לו בחשיכה הגדולה הסובבת אותו, והטובה הנפלאה שגמל עם חברו חוזרת ומשפיעה עליו טובה.

הדברים אמורים הן בגשמיים והן ברוחניים, והצורך הנפשי אינו פחות מהגשמי, כדי להשביע רעבון צריך לעשות זאת בעין-טובה, אך חלוק הדבר בין גשמי לרוחני, דבגשמי גם כשנותן בעין-רעה לפחות השביע את נפש הרעב ללחם. משא"כ כשמדובר בצורך נפשי, בזה, כשהנתינה בעין-רעה, לא רק שאינה משביעה, אלא מגדילה יותר את צערו ועגמת-נפשו הרעבה להבנה ונשיאה-בעול, והנה הוא מוסיף בצער, ורחוק מנשיאה בעול. וכגודל החורבן הזה, גדול העונש!

יש, והאחד שכל כולו שקוע יום ולילה במאמצים לעלות ולהתעלות בתורה ועבודה, ולפליאת הכל נוחל כשלון, מזדעקת השאלה: בשל מה!?

כדאי לחפש ולבדוק את צורת המבט שלו על ההשקעה של חבירו, האם ישנה שמה שמחה והשתתפות בהצלחתו, או שעינו רעה בו. זו התשובה! העין הרעה שמטיל בחברו - חוזרת עליו.

כשנשכיל להבין עד כמה חיוני הדבר לכל המציאות הרוחניות שלנו, אזי נשכיל על אף הקושי והעבודה נגד הטבע, להתרגל לראות רק טוב, לחפש את הדברים הטובים שמנסה היצר להעלים. בדברים שקשה למצוא בהם צדדים טובים, ראוי למרות הכל לדון לכף-זכות. לנסות בכל אופן לפרש

למעשה עין טובה

לטובה, ומה שאין מוצאים שום צד זכות, פשוט להתעלם מלהתבונן בזה, ומי שיתמיד בזה יהפך להיות אחד הרואה רק טוב.

אם יאמר האדם שזוהי דרישה קשה, ולא שייך לעמוד בזה, יתבונן בעצמו מה היה קורה אם מאן דהוא היה בא אליו בטענות קשות ומרות על בנו, הרי לא ימהר להאמין, ינסה בכל מצדקי שבעולם לדחות. תחילה יאמר למי שספר לו, "האם ברור לך הדבר? ממש ראית בעיניך?" ואחרי שפורשים לפניו את כל ההוכחות, ואין מנוס מלהודות שאכן כך היה המעשה, בנו יקירו נכשל, אין הוא מפרש את הדבר כרשעות, אלא כשובבות חמורה, וכ"כ למה? כי האב אוהב את בנו, ורוצה בהצלחתו, קשה לו לראות נפילתו, וכל כשלון מנסה להקטין ולפרש לקולא ע"י שיאיר את הצדדים החיוביים.

את היחס המיוחד הזה שנוהגים כלפי בנים, חייבים לנהוג בו כלפי כל יהודי. את הכח הזה של לימוד-זכות, לראות לטובה, צריכים להפנות כלפי כל אחד. וכאשר מסתכלים בעין-טובה, מצליחים לראות בכל דבר את הטובה.

זו הכונה בואהבת לרעך כמוך - כמוך ממש כל צורות ההסתכלות שמסוגל האדם לראות טוב כלפי עצמו, חייב הוא כלפי חברו.

כאשר מרגיל עצמו לזה, לא רק שמקיים חובתו, אלא שמשררה בעינו הטובה מציאות של אושר על עצמו, ומשפיע על סביבתו, וזוכה לראות בכל מעשיו טובה וברכה.

אהבת צדק

כל מי שיש בו שלושה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם וכו'. עין טובה - מי שמביט ורואה טוב, משתמש בעין טובה, הוא תלמיד של אברהם, וזוכה לחיים. תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעוה"ז, ונוחלין לעולם הבא. שנאמר: להנחיל אוהבי יש, ואוצרותיהן אמלא (משלי ח', כ"א) (הרבינו יונה) - מפני שהאוחז דרכו של אברהם אבינו ע"ה נקרא אוהב למקום, כמו שנקרא אברהם אבינו זרע אברהם אוהבי (ישעיהו מ"א, ח'). וכולם בכלל להנחיל לאוהבי יש. (אבות ה', י"ט)

כאשר מלאה סאת אנשי סדום, הקב"ה אומר לאברהם: זעקת סדום ועמורה כי רבה, וחטאתם כי כבדה מאוד (בראשית י"ח, כ'). פסק מפורש שהם רעים וחטאים. בכל אופן ניגש אברהם, ופונה להקב"ה להתחנן, ויאמר: האף תספה צדיק עם רשע (שם כ"ג). ואכן זכה אברהם לכוון לדעתו של הקב"ה, הבין נכון את מה שרמזו לו.

למעשה עין טובה

תדע לך, שבזמן שהבריות חוטאים ומכעיסין לפניו, והוא כועס עליהם, מה הקב"ה עושה? חוזר ומבקש להן סניגור, שילמד עליהן זכות. ונותן שביל לפני הסניגור וכו'. כשחטאו הסדומין, גילה לאברהם ללמד עליהן זכות. שנאמר: המכסה אני מאברהם. מיד התחיל אברהם ללמד עליהן סניגוריא. (תנחומא וירא ח')

אברהם הבין שמצד מידת-הדין צריך לכלותם, אך עדיין יש לנסות לעורר את מידת הרחמים. ולכן אמר כי הגון וטוב הוא שישא לכל המקום למען חמישים הצדיקים (הרמב"ן שם). הגם שהבין שצדיקים ממש אין שם, אבל אולי יש כאלו שאינם רעים כ"כ, ואפשר להפוך אותם למגינים על כל המקום. עד כדי כך עינו הטובה של אברהם, בתוך שיא השיאים של הנפילות - סדום, מחפש אולי יש נקודות אור.

לכאן בשלמא אברהם ניסה לעורר שאולי ישנו חוט-הצלה, השי"ת, הרי גלוי וידוע לפניו, שאין כלום, אף לא מעט! א"כ, למה הטריח את אברהם? אלא ללמדנו שזוהי מטרה בפני עצמה, חיפוש זכות, הנסיון להציל!

א"ל הקב"ה: אברהם, אהבת צדק ותשנא רשע. (תהילים מ"ח, ד'). אהבת לצדק את בריותי, ותשנא רשע - מאנת לחייבן. על כן משחך אלוקים שמן ששון מחבירך. (ב"ר מ"ט, י')

בחנו את אברהם עד כמה הוא מכיר את השי"ת. האם הוא חי את רצונו של הבורא שלא לחייב בשום מצב. הצער הגדול ביותר כביכול לבורא הוא להרשיע. אברהם עמד בנסיון, וממשיך בדרכו ללכת בדרכי הבורא, אוהב להצדיק ושונא מלהרשיע.

אחרי שאברהם מיצה את כל העין-הטובה שלו, ולא הועיל להצילם, ואברהם שב למקומו (רש"י): נסתלק הדיין, נסתלק הסניגור, והקטרוג מקטרג, לפיכך ויבואו שני המלאכים סדומה. (בראשית י"ח, ל"ג)

לאברהם היתה עבודה לגלות דרכי הבורא, עבורנו הלימוד כבר ערוך ומסודר. חובה לראות הכל בעין טובה, לא להסיח את הדעת, לא ליפול בפח, ובזה לקבוע עצמנו בבית מדרשו של אברהם אבינו ע"ה.

אברהם אבינו היה בדרגות גבוהות של נבואה, עומד לפני ה' ממש, לומד לצדק את בריותיו, שומע את זה אפילו כאשר במלים נשמע ההיפך, יודע לתרגם נכון הנבואה, אנו לא נביאים ולא בני נביאים.

למעשה עין טובה

אלא יושבי בית המדרש, מוזהרים גם בבית המדרש ליתן את הדעת להיות מתלמידי אברהם, דאם לא כן הסכנה גדולה.

ההולך בדרך שסלל לנו אברהם, מחפש לצדק הבריות, ושונא מלהרשיעם, מתאמץ ללמד זכות לראות בעין טובה, משתדל כפי כוחו, הוא הנקרא "אוהבי". אפילו שהוא רחוק מאוד מדרגת אברהם אבל עושה כמעשי אברהם, משתדל להבין את מידות ה' ולדבוק בהם, אהוב הוא למקום ונחל שני עולמות.

עין רעה

על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה ואת הנחלים ארנון (רש"י -) כשם שמספרים בנסי ים סוף, כך יש לספר בנסי נחל ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים (במדבר כ"א, י"ד). נס של שינוי הטבע במטרה לגלות את חייבת עם ישראל. עם רב נתכנסו להלחם בישראל במערות נחל ארנון, והבורא ברחמיו הצילם. ועברו ישראל על אותן ההרים, ולא ידעו כל נסים הללו, אמר הקב"ה: הריני מודיע לבני כמה אוכלוסין אבדתי מפניהם. ירדה הבאר לאותן המערות, והוציאה גולגולות וזרועות ורגליים שאין להם חקר, וישראל חזרו לבקש הבאר, וראו אותה שהיא יוצאה מלאה מתוך הנחל וכו', שירדה לפרסם את הנסים, והיו ישראל עומדים על הנחלין, ואומרים לה: עלי באר. ענו לה ואמרו שירדה עליהם. (במד"ר י"ט, כ"ה).

בכל עת עומדים על ישראל לכלותם, ונסים רבים עושה ה', רובם אינם ידועים לנו, אך ישנם פעמים שעושים הנס בפרסום גדול, וזאת בכדי שישראל יאמרו שירה. ועוד: כדי לרומם כבודם של ישראל, ולתת פחדם על הגויים.

היום הזה אחל תת פחדך - שמא תאמר הואיל והקב"ה הרג את סיחון ואת עוג, מי הגיד לכל באי עולם? חמה שעמדה לו למשה שתי פעמים. (מדרש תהלים י"ט)

נבחרה דרך הצלה כזו שתפורסם בכל העולם. יורגש שינוי בסדרי הבריאה, ויתעוררו לשאול, ומתוך כך ידעו מי הם ישראל אצל הבורא.

מסקנת הגויים מהלימוד שמלמדים אותם כל אחד לפי מה שהוא. יש כאלו שנפלה עליהם אימה ופחד והתכוונו למלחמה, הגרגשי קמו וברחו מהמערכה, הגבעונים עשו בערמה. אחד ממלכי הגויים התבונן בדבר, לא הסתפק במסקנא שטחית, וחפש פתרונות שורשיים, הוא הבין שיש כאן דבר

למעשה עין טובה

שונה מכל מלחמה, ויש איזה סוד להצלחתם, התאמץ לחשוף אותו והיה מוכן לשלם על כך כל מחיר.

ויאמר מלך מואב אל זקני מדין - מה טיבן של זקני מדין כאן? אלא שהיו רואין את ישראל נוצחין שלא כדרך הארץ, אמרו: מנהיג שלהן - במדין נתגדל. נדע מהן מה מידתו. א"ל זקני מדין: אין כוחו אלא בפיו! א"ל: אף אנו נבוא כנגדם באדם שכוחו בפיו. ויאמר מואב אל זקני מואב - והרי את מוצא שמדיניים נלחמים עם המואביים. שנאמר: המכה את מדין בשדה-מואב (בראשית ל"ו, ל"ה). והשנאה ביניהם מעולם. משל לשני כלבים שהיו מריבים זה את זה, בא זאב על אחד מהם, אמר האחד: אם אין איני עוזרו היום הורג את זה, למחר יבוא עלי. לפיכך - נתחברו מואב עם מדין. (תנחומא בלק ג' ד')

בלק מוכן להתחבר לשונאיו בכדי להלחם עם ישראל.

מי שזוכה לעצור ממרוצת ההרגל בכדי לחשוב, לבדוק לעומק, הוא בר-מעלה. ויש סיכוי שייגיע לנקודת האמת. אך עדיין ישנה שאלה מרכזית באיזה עין מסתכלים. המסתכל בעין טובה, ההתבוננות מעלה אותו למדרגות גבוהות, ואילו זה המסתכל בעין רעה, מפילה אותו עד לשאול תחתיה.

וירא בלק - נוח לרשעים שיהיו סומין שענייהם מביאים רעה לעולם, בדור המבול כתיב: ויראו בני האלוהים. וכתוב: וירא חם אבי כנען ויראו אותה שרי פרעה. (במד"ר כ', ב')

מי שעינו רעה, עדיף שיהיה סומא. מביאים חז"ל דוגמאות לאלו שמוטב היה להם שלא היו רואים. בלק רואה את הניסים, מבין שיש מנהיג ואף מוצא אותו, אילו היה פועל בשכל ישר, היה מנצל זאת לטובה ומתרום, אבל מאחר והסתכל בעין רעה לראות שהניסים הם רעה, והמנהיג אויב שצריך להלחם בו, לא ראה בו כאדם מורם אהוב על ה', אלא כביכול אדם שבפיו משפיע על הבורא. א"כ מחפש כזה שיש בו גם השפעה בפה שישפיע להפך.

בעל העין הרעה מוצא עוד אחד כמוהו שעינו רעה, ואף עולה עליו במבטו הרע! כיון ששלח לו בלק: לכה נא ארה לי, באותה שעה היה שמח שמחה גדולה, ואין שינה באה עליו כל הלילה. (ילקוט תשס"ה) בלעם לא היה זקוק לבלק בשביל להגיע למסקנה. היא בוערת בקרבו זמן רב, אלא שלפי מעמדו הרם, אינו לכבודו לצאת למלחמה ללא התגרות. והנה לפתע מקבל סיוע ממלך גדול, המוכן אפילו לשלם בעבור זה. כולו מלא התרגשות, כל התאוות ביחד מתגשמות. המסקנה של בלק

למעשה עין טובה

שבלעם שווה למשה, יש דברים בגו: תני: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים ל"ד י) - בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם. כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר, אילו היה לנו נביא כמשה הינו עובדים להקב"ה. ואיזה נביא היה להם כמשה? זה בלעם בן בעור. (במד"ר י"ד, כ')

לגוי אין שום שייכות לקדושה ודביקות, נבואה מתוך עבודת המידות אין שום אפשרות בעולם שייזכה לה, ומה שאומות העולם צריכים לדעת מה, עובר אליהם דרך עם ישראל, או ע"י כתוב מפורש בתורה, או ע"י נבואות הנמסרות לנביאי ישראל. אבל לפי שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, אפילו כשמדובר על טענות לא צודקות, כעין טענה זו שאין לה שום אחיזה במציאות, כביכול הם רוצים נביא מתוכם דווקא, שיבין אותם, וידע איך לעזור להם. זה משולל מציאות, אך בכדי שייכירו בטעותם, נתן להם מבוקשם. נביא כמשה רבינו ע"ה, אשר בהשגות מסוימות אף השיג יותר ממשה.

יהודי שזוכה לנבואה עובר את המסלול של ר' פינחס בן יאיר. רוכש ידיעה אחרי ידיעה במידותיו של הקב"ה, ודבק בהם, נופל, קם ומזדכך, מטטר, עד שמגיע לרום הסולם, להכרה ברורה במציאות ה', עד שמשיג ורואה מראות שהשי"ת מלמד לבריותיו ברחמי הרבים. דבר זה הוא תמידי, ומותאם למצב של הנבראים באותו זמן. מי שהוא רגיל בזה ומשכיל, מסוגל להבין את הדברים, ולהעביר לאחרים, להדריכם, לכוון אותם ללכת בדרכי הנהגותיו ומדותיו של הבורא, ומה שכביכול מצפה מהם. ישנן נבואות לכלל הנביאים, וישנן נבואות מיוחדות לבעלי דרגה והשגה מיוחדת. דוקא הם צריכים להעביר את הדברים.

בלעם זכה והגיע לדרגה של וידוע דעת עליון (במדבר כ"ד, ט"ז). אבל זו לא היתה ידיעה עצמית מכוח עבודה, רק כיון שהקב"ה קבע שיהי' נביא להם, הוא זה שנבחר. הגם שידוע ידיעות מופלגות שאין כל בריה יודעת, אבל הוא לא חי אותם, לא שייך אליהם. המציאות שלו אינה כמי שהולך במדותיו של הקב"ה, הוא לא עקר את המידות "הרעות", הם נשארו אצלו, וכל שידוע יותר, הסכנה גוברת, הוא לא עובד לתרגם הידיעה להדרכה נכונה. והתוצאה הידיעה שלו מובילה להפך הגמור, דרכו לא מביאה את האומות להטיב את דרכם, אדרבה! גם המעט שהיה להם, אותם גדרים שגדרו האומות את עצמם מאז המבול, נפרצו על ידי אותו רשע. חכמה רבה היתה לו, והוא ניצל אותה, התפרנס ממנה, וזכה לכבוד רב.

למעשה עין טובה

עד שלא יצאו ישראל ממצרים, היו כל אומות העולם באים ונמלכים בו, כיון שיצאו ישראל ממצרים, היתה שפחה שבישראל חכמה ממנו. התחיל מיצר עין רעה בישראל וכו'. ועוד, שהיתה עינו רעה בישראל יותר מבלק שאמר: ארה לי, בלעם היה מקלל ומפרש וגרשתיו - לעקרו מהעולם (אבות דר"נ פמ"ה)

אם היה עובד על מידותיו, ומתבונן להעריך חכמה, ועינו היתה טובה כבעלי החכמה, היה מנצל את המתנה שקיבל כמקור לעוד חכמה ושבח, אך הוא, שעינו רעה, ולא מוכן להשלים שיש חכמים ממנו, ומנסה להטיל בהם עין הרע. וכיון שעינו רעה, גם החכמה הרבה שיש לו, כבר מעט היא עבורו, וכל מה שיש לישראל, כקוצים היו בעיניו. ולכן יוצא למלחמה, אשר מטרתה לבטל החכמה מישראל! ואף אם יפסיד ממעלותיו בזה, והוא מבין בשכלו הגדול שאי אפשר לקחת מהם, משתוקק לעקור אותם מהשורש. עוזרים לו, באים לבקש ממנו לעשות זאת, ומציעים לו ממון שעליו הוא להוט. נרתם למשימה עם כל כוחותיו.

אנשי סדום היו ההפך הגמור מאברהם, והם הפריעו לו ולשיטתו. אברהם עמל קשות לייסד שיטה ולבסס אותה, במרחק לא גדול ממנו היתה ממלכה שלימה שתפקדה ופעלה בנגוד מוחלט לדרכו, מה שהפריע מאוד להפצת שיטתו. אברהם לא שנא אותם לא רצה לעקור אותם, רחם עליהם, רצה לעזור להם, להציל אותם מהטעות שלהם, משנכשל לא שנא אותם. הביט עליהם בעין טובה הלא הם בריותיו של הבורא יתברך! כשקבל נבואה שחטאתם כבדה מאוד ונגזרו לכליון המשיך להסתכל עליהם בעין טובה, ולא זו בלבד שלא אמר "ברוך שפטרנו", אלא אף תרגם את הנבואה שעליו להתאמץ לעזור למסכנים האלו, שהרי הם בריותיו של הבורא שהתקלקלו, וה' חפץ בהשתדלות למענם.

אצל בלעם נוצרת מציאות הפוכה. בשכלו מכיר שישראל הם הטובים, וכמי שיודע דעת עליון, הוא יודע יותר מאחרים עד כמה ישראל טובים ומעולים, ויודע כמה נחת רוח להשי"ת כשמרבין כבוד שמים, אך אין זה מחייב אותו. כי שיטתו לדאוג לכבודו ולממונו, ודואג שכל העולם יעזרו לו בזה. הוא משיכיל דיו כדי להבחין בדברים הטובים, אבל לא אוהב אותם, כי זה עלול להפריע לו בשיטתו, וכשרואה דבר רע, מתמלא עונג כי זה מה שאוהב. בנוסף, מנסה להעניש בדרך משלו ע"י עין הרע, כביכול לקנא לכבוד ה'. כאשר יש מי שמוכן לשלם עבור זה, שמח בכך, דכל כלו עין רעה - להלחם בטוב. כאשר מבקשים ממנו לקלל את ישראל כל כולו מלא שמחה. מכין עצמו, ואף שנגלה אליו השי"ת, ואומר לו: אל תלך עמהם. הוא מוסיף (רש"י -) א"ל: אם כן אקללם במקומי, א"ל לא

למעשה עין טובה

תאור את העם (במדבר כ"ב, י"ב). רומזים לו, ולא נרמזו. אומרים לו מפורש, ולא מקבל. וכאשר צריך לענות לשליחים תשובה, אומר להם: כי מאן ה' לתתי להלוך עמכם (רש"י -) אלא עם שרים גדולים מכם. למדנו שרוחו גבוהה (שם י"ג). כשבא לפרש הנבואה שראה, אין אף נסיון להבין את רצון ה'. הכל מחושב אך ורק לצורך עצמו ותאוותיו, כולל הנבואה.

על אף הרשעות הגמורה שלו, וחוסר ההבנה הבסיסי באהבת - לצדק את בריותי, אפילו את הטובים לא מצדיק, מהשמים נוהגים עמו במלוא הרחמים, עושים מאמצים הגדולים להצילו, לנסות לעזור לו לעלות מבור השחת שכרה לעצמו. אך הוא אוטם אוזנו משמוע, כל אמירה הוא מטה ומפרש לשיטתו.

בדיעבד מתירים לו את ההליכה, אבל תחת אזהרה: ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה (רש"י): על כרחך, ואף על פי כן הלך בלעם. אמר: שמא אפתנו ויתרצה (שם כ'). מה שכבר נאמר מסלף, אבל יודע שעד כדי כך לעשות נגד רצון ה', לא שייך. למרות הכל אינו מתייאש, ומאמין כל כך בכוחו, שיצליח לפעול לקבל רשות לעשות את השנוא על ה', להרשיע את ישראל, וממילא יתאפשר לו להרע להם. כל הליכתו בעין רעה וברשעות גדולה! עדיין מרחמים עליו מהשמים. וייתצב מלאך ה' בדרך (רש"י -) מלאך של רחמים היה, והיה רוצה למנען שלא יחטא ויאבד (שם כ"ב). אך גם זה לא עזר.

נסיון נוסף: מאורע נסי בהפיכת סדרי בראשית! ויפתח ה' את פי האתון (ספורנו -) נתן בה כוח לדבר כענין • ה' שפתי תפתח. וכל זה היה כדי שיתעורר בלעם לשוב בתשובה, בזכרו כי מה מענה לשון גם לבלתי מוכן, כ"ש שיכול להסיר מן המוכן כרצונו, וכל זה כדי שלא יאבד איש כמוהו (שם כ"ח). נעשו פעולות מכל הכיוונים בכל האפשרויות, שאפילו דל דעה מסוגל להבינם, והחכם הגדול אינו שומע, לא משתנה, דבק בשיטתו.

כי בלי עקירת העין הרעה - אין סיכוי. כל עוד יש לו את המבט שאינו מסתכל בטוב, לא יעזור דבר לכל ימצא הסבר, וימשיך עם העין הרעה, עד שיאבד לנצח.

תלמידי בלעם

כל מי שיש בו שלושה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלושה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. (אבות ה', י"ט)

למעשה עין טובה

ובאים ללמדנו, שאלו המידות הרעות, אינן נמצאות רק אצל הרעים והחטאים, אלא אף הלומד תורה ונמצא בתוך בית המדרש, שתי הדרכים לפניו. ולפי הדרך שבחר, נקבע תלמידו של מי הוא.

בכדי להיות תלמיד של אברהם אבינו, דרושה עבודה והתבוננות מתמדת, דבהסח הדעת קטן - נופלים לתוך בית מדרשו של בלעם, אשר בו תלמידים הרבה מלומדי ועוסקי התורה. כל אותם שמתעלמים מהמידות הרעות, ולא מטפלים בהם, חושבים שיעברו בשלום שהרי הם לומדי תורה, באים ומלמדים אותנו, שאפשר לשכון בתוך בית המדרש, ולהיות מתלמידי בלעם. כל מי שנכשל בזה יורש גיהנום, ויורד לבאר שחת. שנאמר: ואתה אלוקים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך (תהילים נ"ה, כ"ד). (שם). משנתפס, עונשו שנופל בגיהנום, שלא יחצה ימיו כבלעם, המרפה ידים נהפך להיות תלמידו על כל המשתמע מכך.

היצר הרע הוא בעל שאיפות גדולות. אינו מסתפק במועט, אינו שבע מאותם ריקים וקלים שנופלים לידיו בלי מאמץ, הריצותו רבה, המנוחה ממנו והלאה, ער כל הזמן, לוטש עינים, יודע לזהות כל פירצה וחולשה, להכניס רגלו שם, להרחיב הפתח, נכנס בגאון, ולוכד אף את הגדולים ביותר, כי רוצה את המובחר, ומצליח ללכוד גדולי עולם. לא יחצו ימיהם - כל שנותיו של דואג לא היו אלא ל"ד, ושל אחיתופל אינן אלא ל"ג (רש"י שם).

שנים מגדולי עולם בדורות של גדולים הצליח היצר להעביר לבית מדרשו של בלעם. לכד אותם בנגיעה, ומעדו ברגע של חולשה בקנאה. ועל דבר זה נתקנא דואג האדומי בדוד, כדכתיב: כי קנאת ביתך אכלתני (תהילים ס"ט, י), וכתיב: זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' וכו'. עד אמצא מקום לה' (תהלים קל"ב, ה). (זבחים נ"ג).

בני ישראל נכנסו לארץ, כבשוה וירשוה, התכוננו לבנין בית המקדש. תלמידי החכמים ישבו בבית המדרש ועסקו בתורה תחת הנהגתו של שמואל הנביא ששקול כמושה ואהרן. עלתה השאלה: היכן הוא מקום המקדש. ישבו ודנו זה בכה וזה בכה, עמלו, יגעו, ולא עלתה בידם התשובה, עד שקם דוד ופירש הדבר, דייק מדברי הפסוק: בין כתיפו שכן שהכונה - כמו הכתפיים שבמקום גבוה שבגוף, והראש גבוה ממנו.

דוד מעיד על עצמו במה זכה: קיבל בשבועה, וישב ועמל ויגע, לא חזר לביתו, לא שכב לישון, עמל בכל כוחו בחיפוש, וכך זכה לכון לאמת. גם אחרים עמלו. כל אחד שאף לכון לאמיתה של הלכה. אחד הגדולים המיוחדים - דואג האדומי קנא בדוד, ובשעה ששמחו כולם בשמחת התרת

למעשה עין טובה

הספיקות, ובשמחת דוד שזכה למצוא, האדם המלומד בהצלחות, נקפו ליבו, כשזכה זולתו, היצר נצל הפירצה, עט עליה כמוצא שלל רב, הגחלת של הקנאה לובתה, עד שבערה בלב דואג כאש, החל להלחם בדוד עד שאיבד כל עולמו.

לשמוח שמחה אמיתית בהצלחת הזולת זהו נסיון קשה, במיוחד בעבור מי שאינו שותף בהצלחה. מי שמוכן מראש, וצופה את החשש הזה, יש סיכוי שינצל, וגם כשנופל במשיכה הטבעית, מתחזק וקם. בתנאי, שלא יסיח הדעת מעבודת המידות, ובפרט הגדול יותר שסכנתו עצומה יותר.

כתיב דואג, וכתוב דויג. א"ר יוחנן: בתחילה היה הקב"ה יושב ודואג שמא יצא לתרבות רעה, לאחר שיצא זה, אמר: ווי כבר יצא זה. הם (ילקוט שמואל קל"ח).

דואג מתעלה לדרגות גבוהות, גורם נחת רוח לבורא יתברך, תורתו תורת חסד שמשפיעה על כל העולם כולו, כביכול היתה דאגה לבורא, האם הדבר הגדול הזה יחזיק מעמד, יעמוד בנסיונות שהם מחויבי המציאות לאיש גדול כמוהו. הדאגה הזו אמורה להיות כלי עזר להצליח לעבור בשלום את המכשולים. השי"ת מצידו שולח עזרה, אבל אין היא מביאה תועלת ללא השקעה מצד האדם. הבחירה בידו, רק הוא הקובע. אם יתן לנו לפחד הזה, ויחפש עצות ותחבולות שלא ליפול, וגם אם יפול יאזור עוז לקום מיד - יצליח! ומי אשר אינו משקיע בענין - אבוד!

אחרי הנפילה, מצינו קינה גדולה על דואג. שכביכול השי"ת הצטער על הפסד אדם גדול. למי זה מועיל? לנו! שנשכיל, ונדע עד כמה חמור הדבר, וגדולה הסכנה, איזה חורבן נורא טמונה בקנאה כשלא מטפלים בה מיד. קנאה קטנה בידה לאבד הכל, תורתו, חייו בעולם הזה, ובעולם הבא.

לא עומד לזכותו, לא גדלות, לא לימוד תורה, לא רבי גדול, לא בית מדרש חשוב, לא עזרה של השי"ת, הכל בידי האדם ועבודתו על מידותיו. אם הוא רואה בעין טובה, ומנצל הכלים שקבל, אכן הוא מוגן ושמור, עולה ומתעלה. אם ח"ו נותן לרפיון להשתלט עליו, אם מסיס דעתו, הכשלון מובטח.

ומזהיר התנא, שהסכנה דוקא בתוך בית המדרש. כי כל הקנאות האחרות שבחוקן, קל יותר לעצור לרגע, לראות את ההבל ורעות הרוח, ויכול להתגבר על הקנאה. אבל כשהוא בבית המדרש, ומקנא בהפסד אמיתי, להנצל מזה זוהי עבודה קשה, והרבה מידות צריך לשבור כדי להגיע לזה, להיות בעל עין טובה באמת, שמח בשמחתו של השני, ולהכיר, שכשם שמתמלא עונג בזמן שעוסק בתורת ה',

למעשה עין טובה

ומגלה בה נועם ומתיקות, באותה מידה ממש יתוש בשל רעהו. זו אותה תורה, ואותה שמחה לפני הבורא יתברך. ונכון וראוי שמחשבה זו תמלא אותנו עונג.

ועלינו לדעת, שדבר זה, להיות מתלמידיו של אברהם אבינו - בידנו הוא! והצד שכנגד אינו בהכרח. רק שהיצה"ר מטה אליו, ומי שעושה כך הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. התפקיד הוא להשקיע כוחות במחשבה זו לעומת זו, רווח כנגד הפסד. ולהתבונן מה האמת והישר, ומה מפתויו של היצר. הקב"ה, כביכול, רוצה לעזור לנו גם בזה, אך מחכה לבחירה והרצון שלנו. וכשאדם משתדל, הקב"ה עוזרו, וזוכה לסייעתא דשמיא להיות מתלמידיו של אברהם אבינו עם כל המשתמע בזה.

טוב עין הוא יבורך

א"ר אליעזר: אף אברהם לא עשה בשלימות, גם לא עשה ולא כלום! אברהם תבע דין כראוי, שלא ימות זכאי עם חייב, אבל לא השלים. שלא ביקש רחמים בין כך ובין כן. משה, כיון שא"ל הקב"ה סרו מהר מהדרך, אע"פ שכולם חטאו, לא זו משם: ויחל משה את פני ה' אלוקיו, ולא הניח להקב"ה עד שמסר נפשו למות, והקב"ה מחל להם (זוהר וירא ק"ו)

נח לא היה קטלא קניא, העולם התקיים בזכותו, אף השקיע השקעה שלא יבוא עוד מבול לעולם. ואכן זכה לשבחים רבים על פועליו.

אשרי האישי - מדבר בנח, איש צדיק שלא הלך בעצת שלושה דורות, דור אנוש, דור המבול ודור הפלגה וכו'. שהיו כולם ליצנים. כי אם בתורת ה' חפצו. אלו שבע מצוות שנצטוו בני נח. ובתורתו יהגה - שהגה דבר מתוך דבר. ואמר: מה טעם ריבה המקום בטהורים יותר מהטמאים? אלא שהיה רוצה להקריב לו מהן. (מדרש תהלים א')

עולמו הנפלא של הבורא התקלקל. במשך עשרה דורות התמלא כפירה והשחתה, ועל הכל - ליצנות המונעת כל סיכוי לתיקון. נוח שרד ונשאר צדיק. ה' נגלה אליו, והוא מוסר נפש על הצווי לנסות להחזיר הדור בתשובה, במשך מאה עשרים שנה! כשנכנס לתיבה, מבין דבר מתוך דבר. "להחיות אתך" הכוונה לדאוג לכל בריה כמוך, את זה הוא מקיים עם בניו במשך שנה שלימה, בלמעלה מכוחות אנוש. ממושיך להשכיל אחרי היציאה להבין ענין הקרבנות, בזכות הקרבן שהקריב, נשבע ה' שלא יביא עוד מבול לעולם. אחרי כל זאת נאמר עליו שלא עשה ולא כלום ?

למעשה עין טובה

כשיצא נח מן התיבה וראה את העולם חרב, התחיל לבכות לפניו, ואמר: רבש"ע! נקראת רחום, היה לך לרחם על בריותיך. השיבו הקב"ה ואמר: רעיא שמיא השתא אמרת דא. למה לא אמרת בשעה דאמרת לך הנני מביא מבול מים וכו'. כל האי שנתעכבתי ואמרת לך בגין דתבעי וחמין על עלמא. (זוהר בראשית רנ"ד)

רועה נאמן מבין ומרגיש בצער הצאן. מה שראה אחר החורבן, היה צריך לראות לפניו, ולבקש רחמים בעוד מועד!

אברהם אבינו היה אב המון גויים. וכאשר הקב"ה דן להרוג מהם, אמר: המכסה אני מאברהם? הודיע לו שיש בכונתו להחריב את סדום, הסביר לו את גודל הרשע והחטאים שלהם, אברהם הרגיש צער ההפיכה, והבין שכונת הבורא שיעמוד מיד בתפילה ותחנונים לסנגר עליהם. בקש מה: אולי אפשר להמנע. נקט בבטוי אל יחר בכדי להמשיך ולהפציר. ועדיין לא ביצע את המוטל עליו בשלימות. אברהם הורה עד כמה צריך להיות בעלי עין טובה, לחפש עוד ועוד גם אצל בעלי המדריגה השפילה, שכולי האי ואולי ימצא איזה נקודת אור, כשהתיאש מלמצוא - חדל מלהתפלל, לא עלה על דעתו שאפשר לבקש גם ללא זכות.

כשאמר הקב"ה למושה: הרף ממני ואשמידם (דברים ט', י"ב). אמר משה: אין הדבר תלוי אלא בי! א"ר אבהו: אילמלא מקרא כתוב - אי אפשר לאומרו. מלמד, שתפסו משה להקב"ה כאדם שהוא תופס את חבירו בבגדו, ואמר לפניו: רבש"ע! אין אני מניחך, עד שתמחול ותסלח להם. (ברכות לב.)

מושה נקרא רועה נאמן.

לא כל אחד בדרגת רועה אבל הלימוד הוא עבור כולם! שנדע עד כמה כביכול מחכה הקב"ה שנבקש על בריותיו, ואפילו על הרשעים, להסתכל בעין טובה, ולבקש עליהם רחמים - בחזקה.

א"ל הקב"ה: (לבלעם) רשע אתה, עיניך צרה לברכן, אף אני מספיק על ידיך שתשלים ברכתך עם ישראל. יבוא משה שענינו יפות לברכן, הוא יברך את ישראל. ועליו אמר שלמה: טוב עין הוא יבורך (משלי כ"ב, ט'). אל תהי קורא יבורך, אלא יברך. טוב עין זה משה רבינו, שענינו יפות לברך את ישראל. (תנחומא וזאת הברכה א')

כשבלעם אמר שברצונו לברך את ישראל, א"ל הקב"ה שאינו חפץ בברכתו, כי ברכה של בעל עין רעה היא מסוכנת מאוד.

למעשה עין טובה

א"ר יוחנן: מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו וכו'. וכולם חזרו לקלקלה (רש"י -) כל הברכות של בלעם חזרו לקלקלה, כמו שהיתה כוננתו בתחילה. חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות. (סנהדרין קה:)

בלעם כלל לא התכוון לברך את ישראל, כל המציאות והמהות שלו זועקות ההפך הגמור. השי"ת גזר עליו מה לומר, והוא מוכרח היה לדבר. אך את הבחירה לא לוקחים מהאדם, וכאשר אדם פועל מכוח בחירתו, כמו כה גדול, שמוצליח ליצור מציאות בבריאה. הרשע הזה, עינו רעה, ובלבו יוקדת השנאה לישראל, וכל כוונתו לקללם, ועל אף שבפיו אמר ההפך, בלבו התכוון אחרת, והמחשבות פעלו.

עין רעה של בלעם הוטלה בישראל. אמנם בשעה שנוהגים כהלכה הם ניצולים. אבל כשח"ו נופלים, מתעוררת הקללה שהטיל בישראל, ומשפיעה. פרט אחד הבורא ברחמיו עקר מהשורש, שביטל קללת אותו רשע על בתי הכנסיות ומדרשות. השי"ת חולל מהפכה שבטלה השפעתו מכל וכל.

לברך את ישראל צריך משהו מיוחד. כאשר משה מברך, זוהי הברכה הטובה ביותר מכל הברכות. כי לא המלים קובעות אלא הלב, משה בטובת עיניו על הבריות הגיע לדרגה הגבוהה ביותר. בשעה שישאל צריכים להתברך, כל טוב-עיניו כלולה בברכה.

ה' אלוקי ישראל יוסיף עליכם ככם אלף פעמים (דברים א', י"א). א"ל: אתה נותן קיצבה לברכותינו? א"ל: זו משלי הוא, אבל הקב"ה יברך אתכם כאשר דיבר לכם. (ספרי דברים ס"ו, א')

השי"ת בירך את ישראל בשפע ברכה עד בלי די! מה ניתן עוד להוסיף? אלא נטע כוחות מיוחדים באדם, שע"י הברכה שלו, כביכול, משתבח השפע של הבי"ת! ככל שהמברך משקיע יותר, ומברך בלב שלם, הברכה מועילה יותר. כשמשה רבנו ברכם, חששו שנותן קצבה לברכותם אלף פעמים, הם שאלוהו על כך. מסביר להם משה, שדוקא בגלל אמיתות ברכתו אין באפשרותו לומר יותר מהרגשתו והשגתו. ההשגה שלו זה אלף פעמים, ואת זה בירך מכל הלב. הדאגה שזה ח"ו מצמצם את הברכה - בטעות יסודה. השי"ת מעניק מידו הרחבה בין כה, גם בלי ברכת משה. על ידי ברכתו מתווסף ממה שבלבו, והוא מבטא רק את הרגשתו האמיתית.

עלינו לתת את הדעת לכך שלכל אחד ישנו הכוח לברך, אלא שברכה אינה הוצאת מילים מהפה גרידא, ואין להן ערך כשאין נובעות מהלב, ואפילו עלולות לקלקל. מאידך, ניתן לפעול גדולות

למעשה עין טובה

ונצורות בהורדת שפע ברכה, אלא, שלשם כך, חובה לעבוד על הלב להיות טוב עין, להרגיש הצורך של הזולת, לרצות בטובתו, להתבונן עוד ועוד עד שנתן יהי' לחוש בבטחה שאכן נשמח בהצלחת ידיד. כך נזכה להיות טובי עין, והברכה שתצא מפינו תהיה בעלת כוח גדול להורדת שפע ברכה על המתברך.

כל אחד יטען שרצונו לשמוח באמת עם זולתו, השאלה היא מה יקרה בשעת מבחן. האם גם אז תהיה עינו טובה על חברו. לקראת מותו רצה משה רבינו שבניו יהיו יורשיו. אמר לו הקב"ה שיהושע - הוא היורש.

א"ל הקב"ה: קח לך את יהושע בן נון, ועשה משה בטוב-עין. שנאמר: טוב עין הוא יברך. משל למלך שאמר לבן ביתו: תן לפלוני סאה של חיטים, הלך ונתן לו סאתים. א"ל: הרי סאה משל מלך וסאה משלי. כן אמר הקב"ה למשה: וסמכת את ירך - יד אחת, מה עשה? ויסמוך את ידיו עליו, ויצוהו (במדבר כ"ז, כ"ג) (במד"ר כ"א, ט"ו)

משה מתגבר על כל הנגיעות, וסומך בעין יפה יותר ממה שנצטווה, בנפש חפיצה ולב שלם. ויעש משה בשמחה. מלמד, שהיה שמח שהיה מוריש כבודו ליהושע, כאדם שמוריש כבודו לבניו. כמו שנאמר: קח לך את יהושע (ילקוט פנחס תשע"ו). יהושע מתמלא מברכתו של רבו משה טוב העין.

החובה היא לעשות חשבון נפש, לסלק הנגיעות, ולאמץ לבנו להיות טובי עין, ולחלק ברכות מעומק הלב.

טוב עין בדיבור

המרגיל את עצמו לראות רק טוב, ולדבר טובות, להסתיר ולהעלים עין מכל ענין שלילי, ולהדגיש את הטוב והיפה, מתעלה ומושפע בכל עבודת המידות שלו. כאשר מרגיל את מחשבתו, לחפש לאמץ הנהגות שלא ידע עד היום ממעלתם הנפלאה, ועל ידי שרואה את הדברים הטובים והמשמחים, מתחיל יותר להינות מהמדות וההשגות החיוביות האלה, רואה יופין, וחושקן בלב, ומכח זה מתחיל לחקות את הדברים.

אמנם שורש הנהגותיו החדשות נובע מקנאה, אך על כגון דא נאמר:

קנאת סופרים תרבה חכמה. הנדון בגמ' שסוחר יכול לעכב שלא להושיב עוד סוחר. אמר רב יוסף ומודי רב הונא: במקרי דודקי דלא מצי מעכב (רש"י -) במקרי דרדקי דלא מצי מעכב לבו מבואה

למעשה עין טובה

מללמד גם הוא התינוקות, שמתוך כך יזהרו באומנתן שייראו זה מזה דאמר מר קנאת סופרים תרבה חכמה. (ב"ב כ"ב)

הגם שישנו חשש קנאה, אך מאחר ומתוך כך תרבה חכמה, מותר. וא"כ גם בשאר דברים המעוררים למעלות טובות מותר.

ומי שאינו בכלל זה אלא רואה בכל דבר את הצד השלילי, עליו אמרו חז"ל כל הפסול פוסל (רש"י): מגדף תמיד את המשפחות, הוא עצמו פסול. ואינו מדבר בשבחה לעולם, אין דרכו של פסול לדבר בשבח הבריות לעולם. ואמר שמואל ובמומו פסול. (קידושין ע, א.)

הרגיל לפגום משפחות, אינו מסוגל לדבר טוב על בני אדם.

עוד מובא שם בגמרא, על אדם שהיה רגיל דקרי אינשי עבדי אכריו עליה דעבדא הוא להלכה, ולמעשה מכריזים עליו שהוא עבד. דאצל האדם, מה שמונח במהות שלו, זה מה שרגיל על שפתיו. בדקו ומצאו שאכן כך. האחד תלוי בשני. מי שהדיבורים שלו טהורים, המהות שלו טהורה. מי שעובד על הלב לטהרו - הוא טהור.

וארבעה פנים לאחת, וארבע כנפים לאחת (יחזקאל א. ו'). וכתוב: שש כנפיים וכו'. בשביל כפרתן של ישראל הוסיף להם עוד שתיים. לקיים: ולא יהיה עוד לבני ישראל למבטח מזכיר עוון (שם כ"ט, ט"ז). אמר הקב"ה: יתכסו רגליהם שהם דומות לעגל וכו'. ובשביל כבודם של ישראל מחק את השור, ונתן כרוב תחתיו, שנאמר: פני האחד פני הכרוב (שם י, י"ד). וכ"כ למה? לכפר עונותיהם של ישראל (ילקוט יחזקאל של"ז)

בלימוד מעשה המרכבה מבארים חז"ל שכיסו רגליהם של השרפים, ומחקו פני השור, בכדי שלא יראה ולא יזכר כשלונם של ישראל. ללמדנו הנהגת הבורא לכסות החטאים. עלינו ללכת בדרכיו. לא רק להמנע מדבר ולעסוק בחטאים וחסרונות, אלא לטכס עצות ותחבולות להסתיר ולהעלים כל פגם וחסרון של כל איש מישראל, כי לחיבתם אצל הקב"ה - אינו לרצונו כל מזכרת מחטאם.

עד כדי כך חיוב עבודת העין הטובה, שלא די ללמד זכות כאשר רואה דברים, אלא צריך לעבוד בשלמות לא לראות או לשמוע דברים שליליים.

למעשה עין טובה

הסבא היה מקפיד שלא לשמוע דברים שליליים. הגם שמתוקף תפקידו היה עליו לדאוג לתלמידים, ולהעלותם מהטעויות שנכשלו בהם, אך הוא היה אומר: אפשר וצריך, שדוקא דרך שמיעת השבחים והמעלות יבאו לרומם ולשפר, וממילא יתקנו הטעויות.

רבינו יונה מגדיר את מצות קידוש ה'. וזה לשונו: יתבונן בינה, וידקדק וישגיח בכל מוצא שפתיו לקדש את ה' בדבריו, ולדבר בשבח עבודתו, ותהילת יראתו, ולשבח עבדיו ויראיו, ויזכה בזה בהגיון לבו, ומבטא שפתיו בלא יגיעה ופועל כפים זכות גדולה עד לשמים, כי זה מעיקרי יצירת האדם (ש"ת ש"ג קמ"ח)

הבורא ברא הכל לכבודו. על האדם הוטל להוציא לפועל את הכבוד. על ידי דיבור שמשבח ומהלל את נועם המצוות ודרכי הנהגת הבורא, מסייע לאלו המקיימים את המצוות, כמה שמשבח ומרומם אותם ומפרסמם. לבו מתרגל לראות נכוחה את כל המעלות. ופיו מלא תהלתם. זכותו גדולה עד לשמים.

מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו. מסביר רבינו יונה (שם), שמה שעוזר לאדם להוציא לפועל את הכסף והזהב שבתוכו מעלת האדם לפי מה שיהלל, אם הוא משבח המעשים הטובים החכמים והצדיקים, תדע ובחנת כי איש טוב הוא, ושורש הצדק נמצא בו. כי לא ימצא את לבו רק לשבח את הטוב והטובים בכל דבריו. (משלי כ"ז, כ"א)

זוהי העצה איך תגיע להתיך את כל הפסולת מעצמך. ע"י השקעה בדיבורים טובים, ריבוי דברים על הטובים והטוב, בזכות זה יזדכך לבך להיות בעל עין טובה - מקדש שם שמים!

הגעתי בסייעתא דשמיא לחתונה באולם בפתח תקווה. כשהגעתי למקום לא הצלחתי למצוא חניה בשום מקום, לא בחניית האולם ולא מחוץ לאולם. והנה אני מבחין בחצר פרטית ושם שלט: החניה מותרת אך ורק לדיירי הבניין. כמובן לא נכנסתי, אך כשראיתי את אחד הדיירים עלה בליבי לשאול אותו אם אוכל לחנות כאן לכמה דקות. הוא הסכים בשמחה והראה לי היכן החניה הפרטית שלו, שאחנה שם.

כאשר אני חוזר מהאולם אני רואה שכן עומד לנגדי וצועק: "אתה רב?! אתה גנב חצוף! איך נכנסת לפה?! אני מנסה להרגיע אותך ואומר: "שכן אמר לי שזו חניה שלך והסכים..." והוא צועק: "לא יכול להיות, גנב!" בסייעתא דשמיא השכן שמע את הצעקות, ירד מביתו ואמר לו: "אני הסכמתי, זו החניה שלי... למה אתה צועק עליו?" אותו שכן שצעק התנצל והבטיח לי: "מהיום אל מד זכות, אתה

למעשה עין טובה

צודק". הוא צלצל אליי לאחר כמה שבועות ואמר לי: "כל חיי שלום הבית שלי השתנו מאז שלמדתי ללמד זכות על אשתי, בזכותך". הרב חיים זאיד שליט"א (משכן שילה לך לך תשפ"א)

עינו הטובה של אברהם אבינו

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל בספרו תפארת שמשון (בראשית) וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו... וירדף עד דן (יד, יד)

כאשר נשבה לוט במלחמה, יכול היה אברהם אבינו להציל אותו בלבד ולהשאיר את אנשי סדום בשבי, אך הוא לא עשה כן, אלא הציל אותם ואת כל אשר להם. זאת על אף העובדה שאנשי סדום היו אויביו האמיתיים של אברהם אבינו ושנואי נפשו, שהרי אברהם אבינו היה איש החסד ומופלג בהכנסת אורחים, ואילו לעומתו אנשי סדום עקרו את הגמילות חסדים מארצם, עד שהיו הורגים כל מי שנתן פרוסת לחם לעני. למרות כל זאת הצילם אברהם אבינו מהשבי.

כך גם כאשר הודיעו הקב"ה שהולך הוא להפוך את סדום, התפלל אברהם תפילות ארוכות ועמד והפציר וביקש, ובעבור מי? בעבור אויביו הגדולים, רשעי סדום!

לעומת זאת, בלעם הרשע, אחרי שהצליח בקללת פיו להחריב את מואב בעבור בצע כסף, לקח על עצמו את המשימה הגדולה לעקור את עם ישראל כולו רח"ל, אע"פ שלא פגעו בו ולא הרעו לו במאומה.

וכבר אמר שלמה המלך ע"ה: "גם ענוש לצדיק לא טוב" (משלי יז, כו), וכמו שפירשו חז"ל, שהגם שבידי הצדיקים גרום עונשים לרשעים, לא עשו כך, אלא אדרבה התפללו עליהם, ואם בכל זאת היו נענשים מן השמים, הצטערו על כך מאוד, וכמו שאמר דוד המלך על אויביו, הואג ואחיתופל, שהיו אויבי ה' באמת: "ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי" (תהלים לה, יג), שהיה צם ומתפלל לבריאותם של אויביו שרדפו אחריו להורגו.

וכל זה ללמדנו את הנהגתו של אברהם אבינו, שנהיה אנחנו תלמידיו ונלך בדרכיו, ולא כמו שקורה לפעמים, שכל מי שגרם לנו איזה צער, וכ"ש הפסד אמיתי, כבר הותר דמו לגמרי בעינינו. לא זו דרכם של צדיקי עולם. וידוע מה שאמר אחד מגדולי עולם, שבא אחד לפניו, ואמר על פלוני שהסתכסך עמו: "ההוא רשע, ומצוה לקוברו"... אמר לו הרב: דבריך נוגדים את דברי התורה, שהרי התורה מספרת לנו שעם ישראל היו צריכים את מצות קרבן פסח ומצות מילה בכדי להיגאל ממצרים, שהיו אז ישראל ערומים מן המצוות, ולכאורה, הרי זה קרה בזמן מכת חושך, שבה מתו רשעי ישראל שלא

✧ למעשה עין טובה ✧

רצו לצאת ממצרים, וקברום ישראל, וכי אין מצוה זו מספקת שייגאלו בזכותה? אלא ללמדנו, שה"מצוה לקבור יהודי" אינה נחשבת מצוה בכדי לגאול את ישראל...

דרכיהם של צדיקים, תלמידי אברהם אבינו, לשמוח תמיד בטובתה של כל בריה, וכאשר אדם רואה את ההולכים בדרך הרשעים, צריך להתפלל עליהם שיחזרו בתשובה, ואף שחייב למחות בתקיפות על מעשיהם הרעים, אבל אל לו לשמוח במפלתם ולא לרצות בצרתם, ותהיה עינו טובה תמיד לכל בריה, ועי"ז יזכה שיתקיים בו מאמר הכתוב "טוב עין הוא יבורך" (משלי כב, ט).

האוויר לראותיו של ראש הישיבה

"הנה תלמיד של...!"

ויש להוסיף מש"כ הרב ראובן קרלנשטיין שליט"א (הו"ד בלהגיד במדבר עמ' 222) הכל יודעים את המשנה "כל מי שיש בו שלושה דברים הללו הרי הוא מתלמידיו של אברהם אבינו", נפגשים לפעמים באדם מבוגר זקן, ואחד הנוכחים לוחש - "הוא תלמיד של הרבי הזקן מגור" או "תלמיד של החפץ חיים" ממש כן "הזקן הוא אכל על שולחנו של הרב... פש!" "הוא שמע שיעורים מהרבי הקדוש שנה וחצי תמימות, מורא דיג!" זכורני שהציעו לי פעם ללמוד בחברותא עם אדם פלוני, תלמיד של החפץ חיים, אה, אה כמה הייתי שמח על ההצעה, וכאן במשנה, הרי אין בחז"ל הק' מליצות, מוכרז, כי אני יכול להיות תלמיד של אברהם אבינו, חז"ל אומרים לך "אתה תהיה תלמיד של אברהם אבינו" פחד נורא! "האבות הן הן המרכבה", הזהר הקדוש אומר באחד המקומות "הנה להם לאבות העולם לית אינון בר אינשי" והרבי ר' שלום שבדרון היה מצטט דברי חז"ל "אילו רצו האבות לקבוע דירתם בעליונים היו עושים" והנה אני יכול להיות תלמיד של אברהם אבינו.

תראו בפירוש רבינו יונה על המשנה, המבאר כי המשנה מאריכה (הוא מציין את אותם הכפילויות והאריכות במשנה) כדי להדגיש לנו לכל נטעה לחשוב כי קיימים עוד מלבד שלשה דברים הללו! לא, כל השלמויות האחרות של אברהם אבינו ומעלותיו מקורם בג' דברים אלו, וכן להיפך בבלעם, מבהיל ומרעיד. - מציאה גדולה.

עין טובה מאי משמע

"עין טובה".

למעשה עין טובה

תבינו כי אינני מדבר לאחרים אלא לעצמי, נושאים אלה לא די לדבר בהם סתם, יש צורך להחדירם פנימה הלכה למעשה ממש. הבה נראה מה הכונה עין טובה? בעברית ישנה מילה "מפרגן" ברש"י כתוב מעט אחרת: "עין טובה, אין לו קנאה על חברו וחביב עליו כבוד חברו ככבודו":

"שמעת? שמעת?" אומר פלוני לאלמוני "זה יענקל בערל, אתה בטח מכיר אותו, הוא התמנה לדיין בבית דין של..."

"מה?! למדתי עימו בכלל, היו אברכים טובים ממנו, דיין?! הרי לא היה שפיץ (מתכוון שהוא עצמו היה יותר שפיץ) עולם משונה", קשה לו לעכל...

מה איכפת לך, תשמח עם אותו חבר! עין טובה! תאמר להיפך: "מה?! הוא נהיה דין, אה, ב"ה, איזו שמחה! תראו איך כיצד מסתובבים העניינים בעולמו, הרי הז"ל אומרים אלף נכנסים למקרא ואחד יוצא להוראה וממש הוא זה שיצא, נפלא" כך תדבר, ועוד דוגמה, ראובן אומר לשמעון:

אתה שומע, זה החבר שלך נהיה מחותן עם המשפחה המפורסמת, עם הגאון והצדיק, שידוך כזה לא להאמין, לא מגיע לו, אנו חברים בעבודה עשרים שנה והוא..."

נו, עין טובה היא לפרגן לשמוח עימו - "אני שמח, יופי, כמה טוב שעשה את השידוך הזה!"

מדוע רש"י מציין את העין טובה, דוקא על עניני כבוד: "חביב עליו כבוד חברו ככבודו" ולא כותב כי חביב עליו כספו של חבירו עושרו וכדומה? כי כסף בדיעבד עוד אפשר לפרגן לשני, אבל כבוד, קשה - שנינו היינו שווים ולפתע הוא הולך ברחוב ממש כמורבי, עם תלמידים הרצים אחריו ברחובות... נהיה לו מאן דאמר... הלב לא יכול לשמוח עימו - "מה הוא 'מחותן' יותר מאחרים?!"... תהיה בעל עין טובה - ברוך ה' מגיע לו, נפש עמלה - עמלה לו, הצליח, טוב לו, מגיע לו. "חביב עליו ככבודו". געוואלד - עין טובה.

אספר לכם מעשה אמיתי שהיה, נזכרתי בו בזכות הציבור.

פלוני, תלמיד אחת הישיבות מאז, סיפר לי את העובדה שהתרחשה לפני חמישים שנה. אחד מראשי הישיבה שלהם סבל מאסטמה, כך שפעמים לא מועטות בעיצומו של שיעור הוא נתקף באסטמה, ה' ישמור, דרכי הנשימה נסתמו, באותו רגע הוא היה מפסיק כמובן לדבר, יוצא למרפסת הפתוחה ובאוויר הטוב של ירושלים היה תופס לעצמו נשימה במשך דקות ארוכות, לפעמים רבע שעה עד שחזר לעצמו. התלמידים ידעו כי בדרך כלל עד כרבע שעה או לפחות עשר דקות, הוא לא

למעשה עין טובה

ישוב לאמירת השיעור. הם היו לומדים בעצמם עד שהרב שב, מקווים בסבלנות להתאוששותו ורפואתו.

ויהי היום באמצע השיעור הוא לא יכול היה להמשיך, יצא אל המרפסת לחפש אויר. והנה, לא חלפו יותר משלושה רגעים והוא שב לתלמודו, הם ממש לא הכירו כזה דבר, אך כמובן לא שאלו שאלות.

לאחר השיעור, תלמידים מקורבים העזו והתעניינו: "היום היה מעשה ניסים, רגעים בודדים בלבד וב"ה הרב הצליח להמשיך את השיעור..."

"אספר לכן מה התרחש באותם רגעים ספורים" אמר "יצאתי לחפש אויר, היה לי קשה מאד - לא היתה נשימה!, אך כאשר עמדתי במרפסת ראיתי בבנין שם - מול הישיבה, כי אברך פלוני שאתם מכירים אותו בעל משפחה ברוכת ילדים הנה הוא בונה. יוצא החוצה לבנות - חדר וסוכה, חתיכה ראויה להתכבד, מאד שמחתי בליבי: 'הוא בונה! הוא בונה ברוך השם!' נכנס לי כל כך הרבה אויר, כזו שמחה, התרחב לי שאפתי אויר לראותי, התרחב לי, הכל חלף עבר..." מעשה שהיה רבותי, ה' יעזור לעם ישראל כמה דיני תורה מגיעים לבית דין, הדיין שואל את התובע: "ר' איד, מה מפריע לך, הרי חמשה עשר מטר מפרידים בין המרפסת שההוא בונה עד הבית שלך, היכן האויר שאתה צריך, וכי יש לך צורך בחמישים מטר? (הלא בנבילה כתוב "מרחיקים את הנבילה מהעיר חמישים אמה), מה חסר לך?!..." "לא! לא!, כבוד הרב הבניה מסתירה לי את הנוף, ממש מפריע! לא יכול!" הוא רוצה נוף, ח"ו לא אדבר כאן בבית הכנסת על יהודים משלנו, נדבר על גויים... נקוה כי אצלנו לא קורים דיני תורה'ס כאלו...

נאומו של הרב מפוניבז'

אינני יכול לשכוח אותו יום שהיתה חנוכת הבית בישיבת בית הלל בבני ברק, במעמד רבנים ובהם הרב מפוניבז' שהשתתף וגם נשא מדברותיו. באותו יום ממש התקיימה הנחת אבן הפינה בישיבת בית מאיר, כיבדו את הרב מפוניבז' וצ"ל לנאום, הוא נעמד ליד מקום הנחת אבן הפינה וקרא בקול גדול, "האמינו לי. כי כאשר אני רואה איך נבנות ישיבות נוספות - כאשר אחרים בונים ישיבות - אני שמח עוד יותר מאשר אני בונה לבד, ואם תשאלו מה פתאום יותר, הרי "ואהבת לרעך כמוך" ואיך קורה כי אני שמח יותר. אסביר לכם. בישיבה שלי יש לי שמחה אבל גם עול כבד של חובות, ומאידך גיסא כאשר אחרים בונים השמחה שלי ג"כ גדולה ובלי עול של החובות, כל כך שמח לי בלב... גליבט מיר (האמינו לי) כי אני שמח יותר משעת בניית ישיבתי!"

למעשה עין טובה

עין טובה! עין טובה! אפשר להאמין לו לרב מפוניבו'.

שמחתו של הרבי מסטמאר זי"ע

כידוע הסאטמר רב זצ"ל חינך את חסידיו להרבות בנתינת צדקה ועשיית חסד, דור שלם חונך לכך [שמעתי מאחד שהתגורר באמריקה, כי באחד הדינרים - בימים ההם לפני בואו של הרבי מסטמאר - ראש הקהל נתן פיפ דולר - חמש דולר, ומחו כפיים בקריאות עידוד והתפעלות - חמש דולר לצדקה!... אלו היו המושגים שם באמריקה, עד שהגיע הרבי מסטמאר והוא, חינך לתת בכל, בעין טובה: תעניק יום עבודה לצדקה, שבוע עבודה קרא לבעלי בתים]. הרב שך זצ"ל הספידו וסיפר סיפור ידוע:

פלוגי נכנס לרבי מסטמאר והתאונן כי אשתו חולה כמחלה נדירה ואינו יכול לעמוד בהוצאות, ובנוסף לכך, בנו לקה בחולי, ה' ירחם, הבעיות הכספיות מכבידות עליו וחיי קשים מאד. הרבי שמע, הצטער עמו והעניק לו ממרכז השולחן (שם היו מונחים כספי הצדקה) מתן יד הגון ביותר. האיש יצא שמח וטוב לב.

הגבאי שהכיר היטב את האיש (את השקרן הזה) וראה כי האיש יצא שמח וטוב לב, הבין כי בוודאי "מכר" כמה מעשה'לאך לרבי וקיבל כסף רב. הוא מיהר להיכנס אחריו ושאל את הרבי זצ"ל על האיש, הרבי סיפר לו על הצרות: "על כל השונאים מה שהיהודי הלז סובל", אמר הרבי, ופירט בצער על האשה והילדים וכו', "רבי!" הזדעק הגבאי "רבי! אני מכיר את הברנש, לא מיניה ולא מקצתיה, כולם בריאים שם הכל שקר", הרבי רק שמע את דבריו, נעמד על עומדו, קם על רגליו, תפס בידו של הגבאי: "יוסל! יוסל! תזכה למצוות איך ששמחת אותי! ממש כך? בנו בריא?, האשה בריאה, תהיה גם אתה בריא ותבורך, כמה ששמחת אותי!"... כך סיפר הרב שך, אה, עין טובה! - מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה!.

נקרא את הרמב"ם המבאר את שלושת המידות: "עין טובה היא ההסתפקות. ונפש שפלה היא הזהירות, ורוח נמוכה היא הענוה יתירה. והשלוש שכנגדן הן החריצות לקנות הממון והוא עין רעה. רוב התאוה והיא נפש רחבה. והגאוה והיא רות גבוהה". פעם שאלו את הסטייפלער למה אין לו מאוורר בחדרו, מי דיבר על מזגן, דיברו עימו על וינטלטור - מאוורר בחדרו "בפחות עולם הזה יותר טוב לנו" השיב. "עין טובה היא הסתפקות"

ה' יעזרנו. ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו. אגומע נאכט. ולילה טוב). עכ"ד דברי הרב ראובן קלרשטיין זצ"ל.

למעשה עין טובה

להודיע שהיא צנועה משאר חברותיה

כתב הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל (עמ' נו) ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל (בראשית יח, ט).

איתא בבבא מציעא (פז, א), יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה. ופירש"י שם, להודיע שהיא צנועה משאר חברותיה וכו'. ויש בדברי רש"י הדגשה מיוחדת, דלא זו בלבד שהיתה צנועה, אלא שהיא צנועה יותר משאר חברותיה, וצ"ב למה דוקא בזה יש חיבוב יותר על בעלה.

ויש לבאר ע"פ מה ששמענו מדודנו רה"י הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, במה שאמרו בגמרא (יבמות סב, ב) מכבדה יותר מגופו, דהמכוון שצריך למצוא אצל האשה את המעלה שבוה היא חד בדרא, וממילא בזה יוכל לכבדה יותר מגופו מכיון שבוה אין שני לה, ובוה יתבאר כוונת המלאכים להודיע לאברהם ששרה היא חד בדרא בצניעות. ועומק הענין בזה שאם תמצא זאת המעלה באחרת גם כן, שוב אינו מוכח על קנין אמת במעלה זו, וכידוע מבעלי המוסר שהתביעה על הבל היתה כמה שהביא "גם הוא" דהיינו "נאך גימאכט" [והוא מפורש בספורנו (לעיל ה, ג) שהבל לא היה צדיק כמו שת מפני שלא הקריב עד שקדמו קין], אבל במה שהיא גדולה משאר חברותיה הרי ניכר שמעלה זו מושרשת בה בעצמותה.

וזה נאמר גם על אבהרם שרואה בכל דבר טוב מ"מ תמיד יש מה להוסיף על אחת כמה וכמה לכל אדם בימינו שיש מה להוסיף ולומר לו.

הרבי מצאנו בעל הישפע חיים זי"ע: "בזכות מסירות נפש שלא לאכול טריפות במחנה אושוויץ

זכיתי לניסים גלויים"

"אני מוכרח לספר ברבים, עדיין לא סיפרתי את זה. הייתי במחנות, ולא רציתי לאכול טריפות. הגעתי לאושוויץ ביום ששי, מיד הריצו אותנו מהקרונות והתחילו להכות בנו באלות והריצו אותנו פנימה לתוך מחנה אושוויץ. הגענו לאושוויץ בשעה עשר בבקר. הביאו לנו לאכול, אוכל שהיה נקרא "בשרי". אם באמת היה שם בשר או שזה היה קש... אינני יודע, אבל כך זה נקרא (שזה בשרי). כולם רצו לאכול, וקראו גם לי: "רבי, בואו לאכול! בואו לאכול!".

למעשה עין טובה

אמרת: וכי טריפות אני אוכל? מה אתם מדברים? כאן אצל הרשע אני אוכל טריפות?! לא די שהכל שדרו ולקחו ממני, כל אשר לי ברוח ובנפש, עוד אוכל גם טריפות?! לא רציתי ללכת, וצמתי אותו יום ששי כל היום. בליל שבת הייתי כבר מאוד חלש, שכבתי, לא יכולתי לרדת כבר.

ביום שבת, שוב נשמעה קריאה שיבואו לקחת אוכל, ואני לא הולך. ואני לא הולך. אני נשאר יושב שם. הצריף התרוקן, אף אחד כבר לא היה שם, ואני נשארתי שם לבד. פתאום נפתח בי מעין של דמעות. אף פעם לא הייתי בוכה, שאם הקב"ה רוצה כך – שיהיה כך. איך שהקב"ה רוצה, גם אני מרוצה. אבל אז בשבת אחר הצהריים, נתעוררתי לבכיה:

"רבונו של עולם, הכל נטלת ממני, נשארתי ערום ויחף, ללא נעליים וללא בגדים... בלי כלום! ואני שוכב כאן אצל הגויים, וכי אלך לאכול טריפות?! אינני חפץ לאכול טריפות, רבונו של עולם!"

וכך כשאני בוכה שם, בהיותי לבדי בצריף, הגיע ורץ אלי מישוהו ושאל: "אתם הקלוזינבורגער רב?" נבהלתי מאוד, כי אסור היה לדעת שאני רב, דאת הרבנים הם מיד הרגו. אם הם רק ידעו על מישוהו שהוא רב, מיד הוא נרצח על פי רוב, תשעים ותשע אחוז! נבהלתי מאוד. בינתיים מגיע שליח נוסף: "רבי, אתם חייבים ללכת, עומד שם מישוהו בפתח וממתין לכם". הוא ממתין לי? נו, להסתתר כבר אי אפשר. לא ידעתי אם זה א.ס.א.ס. או קאפו, אבל אני מוכרח ללכת אל הפתח.

כשאני מגיע אל הפתח, עומד שם אדם ואומר לי: "תגידו בבקשה, הרב מקשאנוב היה דוד שלכם?". אני מביט בו. איך הוא יודע שאני נמצא כאן, ועוד יודע שהרב מקשאנוב היה דוד שלי? הרב הקדוש מקשאנוב זכותו יגן עלינו! אני אומר לו: כן... וכי מה אומר לו, שלא?

הוא אמר: "הבאתי לכם לחם וצלחת עם מרמלדה (ריבה) שיהא לך מה לאכול".

אני מסתכל – אילו היה נותן לי אז, לפי ערך שוויות הממון של זמננו, חצי מיליון – זה לא שוה כלום [ביחס למה שנתן לי]. הוא מביא לי לחם לאכול... לחם גדול, עם צלחת גדולה מלאה מרמלדה. הא לכם, תקחו את זה למקומכם ותאכלו". אם כך, נתיישבתי בדעתי, הרי אכן רואה אני שיש אלוקים בארץ אף כאן! גם כאן נמצא הבורא הקדוש! וכי מהיכן ידע אדם זה שאני נמצא באושוויץ, והלך להביא לי לחם לאכול? הגני צודק, אפוא, במה שאיני רוצה לאכול טריפות! אז קבלתי על עצמי, שמה שרק לא יהיה, כל דבר שבעולם [שלא יעבור עלי], טריפות אני לא אוכל! אם הקב"ה שולח לי לחם כשר עם מרמלדה, מה? וכי אוכל טריפות?! חס ושלום!

❦ למעשה עין טובה ❦

חפשותי מעט מים לנטילת ידים ואמרתי קידוש על הלחם. היה לי כבר גם על מה לעשות קידוש ביום שבת.

אותו בן אדם לא ראיתי יותר, אף פעם! רק אותה פעם אחת שהביא לי את הלחם, ולא יותר! והקב"ה עזר לי כך. הייתי שנה שלמה אצל אותו רשע, אין בפי להודות ולהלל אחד מאלף אלפים ורבי רבבות, כל מה שעבר עלי. כמה פעמים הם ביקשו להרוג אותי וכמה פעמים כבר שכבתי על הארץ להיות... ושרדתי כל זאת, ובלי טריפות ונבילות! וגם, כמדומני, כמעט ללא חילול שבת! מן השמים שמרו אותי".

תוכן

<p>שונים לזה הוצרך לחדד את ההבדל שסופם גיהנם 19</p> <p>הלימוד למעשה 20</p> <p>הרחבה בענין תלמידי ר"ע 20</p> <p>באו לומר שפגום היה דק מן הדק 21</p> <p>מה שאדם רוצה לשמוע הוא שומע 21</p> <p>המעשה באילפא ור' יוחנן 22</p> <p>למה רק ר"ע למד ק"ו ומה רך פסל את הקשה קשה לא כ"ש שיפסול את הרך 22</p> <p>מה שאדם רוצה לשמוע הוא שומע 23</p> <p>סיפור מה שאדם רוצה לשמוע הוא שומע 23</p> <p>איך מצליחים להעביר על המידות דרך עין טובה 24</p> <p>כיצד ע"י עין טובה מעבירים על המידות 25</p> <p>גודל החסרון שנוצר ע"י עין רעה- וכי החסרון היחיד של קורח הוא שלא התכוון לשם שמים 25</p>	<p>עין טובה או רעה ימי הספירה פטירת תלמידי ר"ע 16</p> <p>למה אחר יצא לתרבות רעה 17</p> <p>מה כל כך הוקשה לו לדרוש כמו ר' יעקב שהכוונה לעוה"ב 17</p> <p>היה לו עין רעה ופירש כל דבר לרע 18</p> <p>גודל עינו הרעה של אחר שהיה הורג, שובר ומייאש את התלמידים ואומר שלא יצא מהם כלום 18</p> <p>למה לייאש את התלמידים יותר חמור ממה שהיה הורגם 18</p> <p>גדול המחטאיא יותר מן ההורגו 19</p> <p>הרחבה בענין עין רעה 19</p> <p>מה האריכות מה בין של אברהם אבינו, לתלמידיו של בלעם הרשע 19</p> <p>אלא תלמידי בלעם שניהם יושבים בבית מדרש והיו מגדולי תורה ורק בתוכם הם שונים לזה הוצרך לחדד את ההבדל שסופם גיהנם 3</p> <p>עין טובה [א] 5</p> <p>את החיים ואת הטוב – עין טובה 5</p> <p>עין טובה – מהי? 6</p> <p>עין רעה – מהי? 7</p> <p>רוח נמוכה ונפש שפלה 9</p> <p>עין טובה [ב] 10</p> <p>לקחי הטיל ביהודה המכבי 16</p>	<p>הקדמה 0</p> <p>הרשעות של הרשע היא בדקות ושורשו עין רעה 2</p> <p>הרחבה בענין עין רעה 3</p> <p>מה האריכות מה בין של אברהם אבינו, לתלמידיו של בלעם הרשע 3</p> <p>אלא תלמידי בלעם שניהם יושבים בבית מדרש והיו מגדולי תורה ורק בתוכם הם שונים לזה הוצרך לחדד את ההבדל שסופם גיהנם 3</p> <p>עין טובה [א] 5</p> <p>את החיים ואת הטוב – עין טובה 5</p> <p>עין טובה – מהי? 6</p> <p>עין רעה – מהי? 7</p> <p>רוח נמוכה ונפש שפלה 9</p> <p>עין טובה [ב] 10</p> <p>לקחי הטיל ביהודה המכבי 16</p>
--	---	---

❁ למעשה עין טובה ❁

להפזין בטובתו של חברו
 ולשמוח בה!..... 49
 אשרי אדם יודע מקומו
 יתרונותיו והסרונותיו – ואוי לו
 לאדם שאינו מודע לעצמו 50
 הפסיק לרטון וניצלו בניו בנס
 53
 מקור השפע והברכה הוא ע"י
 'טוב עין הוא יבורך'..... 56
 בכיה של חינום בת"ב בגלל עין
 רעה של המרגלים..... 59
 מי שחושב שה' עשה לו
 בשנאה זה יהפך עליו לשנאה
 62
 למה להתסכל רק בזבל שיש
 בבית..... 67
 להסתכל בעין טובה..... 89
 אהבת צדק..... 92
 עין רעה..... 94
 תלמידי בלעם..... 98
 טוב עין הוא יבורך..... 101
 טוב עין דיבור..... 104
 עינו הטובה של אברהם אבינו
 107
 האויר לראותיו של ראש
 הישיבה..... 108
 "הנה תלמיד של...!"..... 108
 עין טובה מאי משמע..... 108
 נאומו של הרב מפוניבז' 110
 שמחתו של הרבי מסטמאר
 זי"ע..... 111

המרגלים לא אהבו את הארץ
 ולכן ראו בה דברים רעים וכן
 בני גד ובני ראובן ראו חסרון
 פרנסה מפני שלא חיבבו אותה
 34
 עד כמה האהבה גורמת
 להתגבר על פשעים כשיש
 אהבה אפשר לישון על קצה
 הסכין..... 34
 כשאין אהבה בין איש לאשתו
 הוא ימציא עליה עלילות
 דברים עד שיגרשנה..... 34
 מעשה בבחור שהאמין שהכל
 ה' יעזור חוץ מאם ילמד ה'
 יפרנסנו..... 36
 מעלת הזולת צריכה לעורר בנו
 שמוחה..... 37
 מי שרואה מומים ברעהו קודם
 יחפש בעצמו..... 37
 שרשרת של ישועות בזכות
 הודיה לה' והסתכלות בעין
 טובה..... 37
 הטאם של תלמידי ר"ע היה
 שהיתה עיניהם צרה בחבריהם
 41
 מה החו"א ששבת ניתנה לצער
 – להסתכל על הטוב ולא על
 הרע..... 42
 לחם תמורת תפילין..... 43
 כשלא רוצים – לא מדברים
 44
 על ידי שהתסכל עליו בעין
 טובה ניצל ממותה..... 45
 למה המלבין פני חברו גרוע
 מרוצה..... 48

אלא השורש של כל קושיותיו
 הם שלא לשם שמים – עין
 רעה..... 25
 קורח לא רצה לשמוע כדי
 שלא יגיע למצב בו הוא צריך
 להודות..... 28
 דברי רבינו יונה בשערי תשובה
 שונא תוכחות אין לו תקוה
 ותקנה במוסר רע אבל אחת
 דתו למות..... 29
 למה בחיים לא ראינו את
 מעלותיו..... 30
 למה לא ביקשנו רחמים עליו
 30
 מי שלא מתאבל על השני הוא
 אכזר..... 30
 הרחבה בענין עין רעה..... 30
 מה האריכות מה בין של
 אברהם אבינו, לתלמידיו של
 בלעם הרשע..... 31
 אלא תלמידי בלעם שניהם
 יושבים בבית מדרשו והיו
 מגדולי תורה ורק בתוכם הם
 שונים לזה הוצרך לחדד את
 ההבדל שסופם גיהנם..... 31
 מעשה בעין טובה מהסבא
 מסלבודקא..... 32
 למה המשגיח התנגד שילמוד
 חפץ חיים..... 32
 למה נענשו המרגלים ארבעים
 שנה..... 33
 גם המרגלים נענשו על שורש
 הטאתם..... 33
 מה הדמיון בין חטא המרגלים
 לבני גד ובני ראובן..... 33

למעשה עין טובה

אשוויין זכיתי לניסים גלויים"
112

הרבי מצאנו בעל השפע היים'
זי"ע: "בזכות מסירות נפש
שלא לאכול טריפות במחנה

להודיע שהיא צנועה משאר
112 חברותיה